

Ed.

185. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

(Eftir 2. umr. í Ed.)

1. gr.

47. gr. laganna falli niður.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

eitt beri verulegan árangur í þá átt að minnka dýrtíð. Heldur verða allar þjóðfélagsstéttir að taka þátt í þeim aðgerðum, sem nauðsynlegar eru til að stöðva dýrtíðarflóðið, að því leyti sem þjóðin hefur það á sínu valdi. En til þess að þetta geti orðið, þarf viðtækara samkomulag þjóðfélagsstéttu og stjórnmálflokka heldur en nú á sér stað. Virðist mér ekki megi dragast lengur, að reynt sé að ná slíku samkomulagi.

Ýmsar aðferðir gætu auðvitað komið til greina við þær samkomulagstilraunir, sem ég tel nauðsynlegar, og hefði ég mjög gjarnan viljað ræða um þær við háttv. meðnefnarmenn mína, ef þess hefði verið kostur. Það væri t. d. ekki óeðlilegt og inælti ýmislegt með því, að hin ýmsu stéttafélög kysu fulltrúa i nefnd til að ræða þessi mál og reyna samkomulag. Þess ber þó að gæta, að endanleg úrslit málsins hljóta að ráðast á Alþingi. Mér þykir því eftir atvikum rétt að leggja til, að þingflokkarnir kjósi sinnmanninn hver í nefnd, en hagstofustjóri sé sjálfkjörinn oddamaður og formaður hennar. Nefnd þessi taki síðan til athugunar og geri tillögur um lækkun dýrtíðar í landinu. Ég geri ráð fyrir, að nefnd þessi hafi yfirumsjón með þeirri vinnu, sem nauðsynleg er til að fá réttláta niðurstöðu, og að hún reyndi að ná samkomulagi um hin pólitísku ágreiningsatriði, sem til greina geta komið í sambandi við þessi mál. Hins vegar geri ég ekki ráð fyrir, að nefndin hafi tíma og tækifæri til að vinna ýmis nauðsynleg undirbúningsstörf, né að hún hafi ef til vill svo mikla sérþekkingu á þessum málum sem þörf er á. Þess vegna legg ég til, að hún geti ráðið sérfróða aðstoðarmenn eftir þörfum. Kæmu þar til greina hagfræðingar og sérfróðir menn um atvinnuvegi landsmanna.

Þó að hina mestu nauðsyn beri til skjótra aðgerða í þessum efnunum, verður þó að ætla nefnd þeirri, er ég legg til, að skipuð verði, töluverðan tíma til starfs síns. Legg ég því til, að henni sé ekki gert að skila álíti fyrr en 15. febr. n. k., en þann dag á næsta Alþingi að koma saman samkv. stjórnarskránni. Þá verður og að ætla Alþingi tíma til meðferðar málsins. Þykir mér sem einn mánuður muni nægja, ef samkomulag næst í nefndinni. Legg ég því til, að niðurgreiðslurnar á neyzlувorum verði heimil-aðar áfram til 15. mars n. k. Kæmu þá væntanlega ný lagafyrirmæli í staðinn.

Fari hins vegar svo, sem ég vil þó ekki gera ráð fyrir, að samkomulag nái ekki í nefndinni, ætti að minnsta kosti að vera auðvelt að fram lengja heimildina til niðurgreiðslna fyrir 15. mars, ef sú leið verður þá fær fjárhagsins vegna.

Í 2. málsg. 1. gr. bráðabirgðalaganna er svo ákveðið, að visitalan skuli miðuð við lægra verðið, ef vara er sold tvønns konar verði. Með þessu móti verður visitalan ekki réttur mælikvarði á verðlagið í landinu, og virðist tæplega heiðarlegt að halda henni niðri á þann hátt. Auk þess álíti ég mjög óheppilegt að hafa tvønns konar verð á sömu vöru. Það skapar megnasta misrétti meðal neytenda, nema þá því aðeins, að allir hafi greiðan aðgang að því að kaupa hina ódýrarri vöru, en svo hefur ekki verið til bessa. En ef allir gætu keypt hina ódýrarri vöru eftir þörfum, mundi það með öllu eyðileggja sölumöguleika dýrarri vörunnar. Mundu þetta koma þungt niður á íslenzkri framleiðslu, því að vegna kaupgjalds og ástandsins í landinu yfirleitt er ekki hægt að framleiða hér jafnödýrt og víða annars staðar. Hið eina rétta í þessu efni er að leggja verðjöfnunargjald á ódýra vöru og nota það til að greiða niður verð þeirrar dýrarri, en selja síðan sams konar vöru fyrir sama verð. Af greindum ástæðum legg ég til, að ofangreind 2. málsg. 1. gr. falli niður.

Ákvæði 2. gr. bráðabirgðal. eru nokkuð annars eðlis en 2. málsg. 1. gr. og að minu álíti réttmætari. En verði till. mín um nefndarskipun og að heimildir laganna falli niður 15. mars samþ., verða fyrirmæli 2. gr. óþörf og eiga ekki við. Ég legg því til, að þau falli niður, en i þeirra stað komi tillaga mín um nefndarskipun.

Samkvæmt þessu legg ég til, að á frv. verði gerðar eftirfarandi

BREYTINGAR.

1. Við 1. gr.

- Fyrir „til jafnlengdar næsta ár“ i 1. málsg. komi: til 15. febr. 1946.
2. málsg. falli niður.

2. Við 2. gr. Greinin orðist svo:

Skipa skal 5 manna nefnd á þann hátt, að hagstofustjóri er sjálfkjörinn, og er hann formaður nefndarinnar, en 4 nefndarmannanna eru tilnefndir af þingflokkunum, einn frá hverjum.

Verkefni nefndar þessarar er að athuga og gera tillögur um lækkun dýrtíðar í landinu með þáttöku allra þjóðfélagsstéttu, meðal annars með lækkun á verði innlendra neyzzluvara, lækkun kaupgjalds, verzunarálagningar, farmgjalda, byggingskostnaðar og iðnaðarvara. Enn fremur geri nefndin tillögur um sérstakt allsherjarframtal eigna í landinu. Nefndin skili álti sínu fyrir 15. febr. 1946.

Nefndin ræður sér sérfróða aðstoðarmenn eftir þörfum, og greiðist kostnaður af því svo og annar kostnaður við nefndina úr ríkissjóði.

3. Við fyrirsögn. Í stað orðanna „um áhrif nokkurra landbúnaðarafurða á vísitöluna“ komi: um skipun nefndar til að gera tillögur um lækkun dýrtíðar í landinu.

Alþingi, 19. nóv. 1945.

Bernh. Stefánsson.

Ed.

188. Breytingartillögur

við frv. til 1. um tekjuskattsviðauka árið 1946.

Frá Bernharð Stefánssyni.

1. Við 1. gr. Á eftir greininni komi ný grein:

Veltuskatt álagðan 1945 skal draga frá hreinum tekjum, áður en tekjuskattur og tekjuskattsviðauki er á þær lagður árið 1946.

2. Við fyrirsögn. Á eftir „tekjuskattsviðauka“ komi: og skattaálagningu.

Nd.

189. Frumvarp til laga

um byggingsamþykktir fyrir sveitir og þorp, sem ekki eru löggtillir verzunarstaðir.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Heimilt er sýslunefnd að gera byggingsamþykkt fyrir sýsluna. Undanþegnir þessu ákvæði eru löggtillir verzunarstaðir, er hafa sett sér byggingsamþykkt sauðkvæmt l. nr. 19 frá 20. okt. 1905.

Setji löggtilltur verzunarstaður sér síðar sérstaka samþykkt, þá eru þau kaupið ún þar með undanþegin ákvæðum byggingsamþykktar sýslunnar.

2. gr.

· Sýslunefnd skal kjósa nefnd manna, er semur frumvarp að byggingsamþykkt og leggur það síðan fyrir sýslunefnd til samþykktar.

Sýslunefndin kveður að því loknu til fulltrúafundar á því svæði, er samþykktinni er ætlað að ná til, og skal hver hreppsnefnd tilnefna 2 fulltrúa á fundinn. Sýslunefnd tiltekur fundarstað, en oddviti hennar eða sá, er nefndin hefur kosið til þess, boðar til fundar og stjórnar honum.

3. gr.

Á fundi þeim, sem um getur í 2. gr., leggur fundarstjóri fram frumvarp það til samþykktar, sem sýslunefndin hefur áður samþykkt. Fallist fundurinn á frum-

varpið óbreytt með $\frac{1}{3}$ atkvæða mættra fulltrúa, sendir sýslumaður það stjórnarráðinu til staðfestingar. Samþykki fundurinn breytingar á frumvarpinu, skal það aftur lagt fyrir sýslunefnd, og getur hún enn breytt því, þó því aðeins, að $\frac{1}{3}$ sýslunefndar greiði þeim breytingum atkvæði. Skal frumvarpið síðan sent stjórnarráðinu til staðfestingar. Vilji stjórnarráðið breyta einhverjum ákvæðum samþykktarinnar, þá skal leggja þær breytingar fyrir sýslunefnd. Samþykki hún eigi breytingarnar, skal stjórnarráðið eigi að síður staðfesta samþykktina, nema einhver ákvæði hennar séu lögum gagnstæð.

Frumvarp til samþykktar, sem ekki hefur náð $\frac{1}{3}$ greiddra atkvæða á fulltrúafundi, er fallið, og má eigi bera það upp að nýju í sýslunefndinni, fyrr en á næsta aðalfundi hennar.

Staðfestar byggingarsamþykktir skal birta í B-deild Stjórnartíðindanna.

4. gr.

Í byggingarsamþykkt skal ákveða, að í hverjum hreppi skuli vera byggingarnefnd. Í henni eiga sæti 3 menn, skulu 2 vera kosnir af hreppsnefnd og jafnmargir til vara. Kosning þeirra fer fram að afloknunum hverjum almennum hreppsnefndar-kosningum og gildir til jafnlangs tíma og hreppsnefndarinnar. Enn fremur skal þar ákvæðið, að sýslunefnd ráði byggingarfulltrúa í samráði við stjórn teiknistofu land-búnaðarins og stjórn hlutaðeigandi búnaðarsambands, og er hann jafnframt formaður allra byggingarnefnda hreppanna. Heimilt er 2 eða fleiri sýslufélögum að hafa sameiginlegan byggingarfulltrúa.

Laun byggingarfulltrúa greiðist af þessum aðilum: Sýslusjóði að $\frac{1}{3}$, nýbýla-sjóði að $\frac{1}{3}$ og byggingarsjóði að $\frac{1}{3}$.

Oddviti sýslunnar annast greiðslu til fulltrúans.

5. gr.

Í byggingarsamþykktum skulu vera fyrirmæli um:

1. Að ákveða legu og afstöðu nýrra bygginga úr varanlegu efni, sömuleiðis hygg-inga, þótt ekki séu úr varanlegu efni, ef þeim er fyrirhugaður staður fast við íbúðarhús eða í nágrenni þess.
2. Eftirlit með byggingarframkvæmd þeirri, er um ræðir í 1. lið. Byggingarnefnd hefur í því sambandi heimild til að heimta, þegar byggja skal nýtt hús, að uppráttur af húsinu sé lagður fram, að þær breytingar séu gerðar á húsinu, er henni þykir ástæða til, og að ákveða, að hús, sem ætluð eru til atvinnurekstrar; sem hefur brunahættu í för með sér, skuli byggð á afviknum stöðum eða svo tryggilega útbúin sem henni þykir þörf á eða gildandi lög um bruna-mál skipa fyrir. Enn fremur hafi nefndin gætur á, að ný hús séu byggð eins og hún hefur ákvæðið, og hafi eftirlit með aðalviðgerðum á húsum úr varan-legu efni.
3. Að enginn megi byggja nýtt hús úr varanlegu efni, nema hann hafi áður fengið til þess skriflegt leyfi byggingarnefndar.
4. Að ef einhver byrji á smiði slíkra húsa án leyfis nefndarinnar eða byggi öðru-vísi en hún hefur ákvæðið, þá skuli hann og yfirsmiður hússins sæta sektum frá 100—1000 krónum, er renni í sýslusjóð, og þar að auki geti nefndin látið rífa niður á kostnað eiganda, það sem gert hefur verið, ef henni þykir ástæða til. Sama gildir, ef byrjað er á verulegum breytingum húsa, sem lög þessi taka til, áður en fyrir liggur skriflegt leyfi nefndarinnar.
5. Eftirlit með íbúðum í sýslunni og leiðbeiningar og íhlutun um nauðsynlegar umbætur á þeim í samráði við heraðslækni.
6. Eftirlit með fjósum og þeim byggingum, þar sem vinnsla mjólkurvara fer fram, og hlutast til um, að bælt verði úr því, sem áfátt er samkvæmt þeim reglum, er þar um gilda. Par, sem árleg dýralæknisskoðun fer fram vegna mjólkurfram-leiðslunnar, er heimilt að ákveða, að hlutaðeigandi stjórn mjólkurbús hlutist

til um, að byggingarfulltrúi fái afrit af skýrslu dýralæknis um þau atriði, sem áfátt er og máli skiptir í þessu sambandi.

Verkefni byggingarnefndar er: 6. gr.

1. Að veita byggingarleyfi.
2. Að hafa umsjón með því, að byggingarsamþykktum og skipulagsuppdráttum sé fylgt.

7. gr.

Hver byggingarnefnd skal halda að minnsta kosti einn fundi á ári, þar sem tekin séu til meðferðar byggingarmál hreppsins og ráðstafanir gerðar fyrir væntanlegum framkvæmdum.

Fundir skulu rækilega auglýstir hreppsbúum með hæfilegum fyrírvara, enda hafi byggingarfulltrúi undirbúið fundinn, svo að unnt sé að afgreiða þau mál, er fyrir liggja.

Nefndin skal halda sérstaka fundarbók, er hún ritar í allar gerðir sínar, og sé hún undirskrifuð í lok hvers fundar af öllum viðstöddum nefndarmönnum. Bækur þessar og ritföng greiðist af sýslusjóði. Þóknun til hinna hreppskjörnu nefndarmanna greiðist úr sveitarsjóði.

8. gr.

Nú er hlutaðeigandi óánægður með ákvörðun byggingarnefndar, og getur hann þá skotið ágreiningnum undir úrskurð forstöðumanns tækniðstofu landbúnaðarins, er fellir fullnaðarúrskurð um málið, eftir að hafa fengið skriflegar ástæður beggja aðila.

9. gr.

Auk þess, sem áður er fram tekið, skulu verkefni byggingarfulltrúa vera þessi:

1. Fara um sýsluna og leiðbeina sýslubúum um hvers konar byggingar og láta þeim í té eða útvega teikningar af þeim, ef þess er óskað. Ferðum þessum sé hagað þannig, að hann komi á hvert byggt ból í sýslunni ekki sjaldnar en 5. hvert ár.
2. Vera trúnaðar- og eftirlitsmaður Búnaðarbanksans og nýbýlastjórnar með þeim byggingum, sem byggðar eru fyrir lán eða fjárstyrk frá þessum stofnunum. Hann aðstoði enn fremur, ef þess er óskað, við athuganir og tilraunir með byggingarefnii o. fl. í því sambandi. Starfssvið byggingarfulltrúa skal nánar fram tekið í byggingarsamþykkt.

10. gr.

Nú hefur húsagerðarsamþykkt verið sett samkv. I. um jarðræktar- og húsa-gerðarsamþykktir í sveitum, og er þá stjórn þeirra mála heimilt að ráða byggingarfulltrúa, sem starfar á því svæði, er samþykktin gildir fyrir, til þess að hafa á hendi jafnframt því starfi sínu framkvæmdastjórn við hinar fyrirhuguðu byggingarframkvæmdir að fengnu samþykki sýslunefndar og teiknistofu landbúnaðarins.

11. gr.

Sýslunefnd hefur heimild til, í samráði við byggingarfulltrúa og teiknistofu landbúnaðarins, að semja sérstaka reglugerð um byggingu húsa úr varanlegu efni, svo sem styrkleika steinsteypu og máttarviða, hæð undir loft, útbúnað reykháfa, yfirklaðningu, raflagnir o. s. frv. Reglugerð þessi öðlast því aðeins gildi, að hún hafi hlotið staðfestingu stjórnarráðsins.

12. gr.

Með mál um brot á samþykktum, sem gerðar eru samkvæmt lögum þessum, skal farið sem opinber lögreglumál, og skal byggingarfulltrúi kæra þau tafarlaust fyrir löggreglustjóra.

13. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frv. þetta er sent landbúnaðarnefnd neðri deildar af Búnaðarfélagi Íslands. Það er samið af milliþinganefnd búnaðarpings og samþykkt af því. Frv. fylgdi svo hljóðandi greinargerð:

„Með frumvarpi þessu er sýslunefndum heimilað að setja sér byggingarsamþykktir. Gert er ráð fyrir, að eftir striðið verði miklu fé varið til endurbygginga í sveitum, og munu löginn um jarðræktar- og húsagerðarsamþykktir eiga sinn þátt í því. Það verður því að teljast timabært, að sett verði lög, er heimili eftirlit með byggingu húsa úr varanlegu efni og tryggi þar með, svo sem verða má, að fé þessu sé skynsamlega varið og komi að tilætluðum notum fyrir nútíð og framtíð.

Leitað hefur verið álits skipulagsstjóra Harðar Bjarnasonar og Þóris Baldvinssonar, forstöðumanns teiknistofu landbúnaðarins, um frumvarpið, og hafa þeir háðir mælt með því. Hörður Bjarnason hefur jafnframt sent nokkrar tillögur til athugunar, og hafa þær í aðalatriðum verið teknar upp í frumvarpið.

Pannig samþykkt á búnaðarþingi með 19 : 1 atkv.“

Til viðbótar því, sem þegar er fram tekið, þykir nefndinni rétt að benda enn á tvö atriði. Eftirlit með húsabyggingum í sveitum fyrir fé ríkissjóðs og fyrir láns- og styrktarfé úr byggingarsjóði og nýbýlasjóði viðsvegar á landinu hefur reynzt svo miklum örðugleikum bundið, að það hefur oft orðið litið eða ekkert.

Í nokkrum héruðum er mikil hætta af jarðskjálftum, en auk þess geta jarðskjálftar komið í sveitum, sem ekki beinlinis teljast til jarðskjálftahéraðanna. Mætti þar minna á Dalvík og jarðskjálftana þar fyrir nokkrum árum. Í umræddum jarðskjálfta kom það í ljós, að hús, byggð úr litið eða ekkert járnþentri steinsteypu, boldu ekki jarðskjálftana, og var það talið mikil lán, að ekki varð manntjón af þeim orsökum. Ekkert eftirlit er með því, að ibúðar- og peningshús úr steini eða steinsteypu séu þannig byggð, að ekki stafi af þeim mikil lífshætta fyrir menn og skepnur jafnvel í snaðri jarðskjálftum, t. d. í helztu jarðskjálftahéraðum landsins. Í nokkrum þessara héraða hefur þó fjöldi bæja gerfallið eða stórskemmt jafnvel oft á fyrri oldum og síðast árið 1896.

Nokkurt orð leikur á, að margir virðist nú hafa gleymt þessum atburðum og byggi ekki með tilliti til þess, að þeir geti endurtekizt. Það eru því góðar og gildar ástæður til að heimila héraðsstjórnnum að láta þetta mál til sín taka og hafa um það samvinnu við lánsstofnanir landbúnaðarins, eins og frv. gerir ráð fyrir.

Nd.

190. Frumvarp til laga

um húsmæðrafræðslu.

Frá menntamálanefnd.

I. KAFLI

Húsmæðraskólar, markmið þeirra og skipulag.

1. gr.

Markmið húsmæðraskóla er það að veita konum nauðsynlegan undirbúning undir venjuleg heimilisstörf, heimilisstjórn og barnauppeldi.

2. gr.

Til stofnunar húsmæðraskóla þarf:

1. Tillögu hlutaðeigandi gagnfræðaráðs eða gagnfræðaráða, þar sem jafnframt sé bent á skólastað.
2. Samþykki hlutaðeigandi kaupstaðar, sýslufélags eða sýslufélaga.

3. Samþykki fræðslumálastjórnar á skólastað og uppdrætti að skólahúsi.
4. Fjárveiting Alþingis til stofnunar skólans.

3. gr.

Hver skóli skal vera 1 ársdeild, er starfar 9 mánuði hið minnsta. Þó er heimilt að styrra námstímann um 1 mánuð í þeim kaupstaðarskólum, sem geta ekki komið við garðyrkjunámi né hirðinglu húsdýra og búsaferða.

4. gr.

Hverjum skóla stjórnar skólanefnd, skipuð sem hér segir:

Par, sem kaupstaður eða 1 sýsla stendur að skóla, kýs bæjarstjórn eða sýslunefnd 2 nefndarmenn hlutbundinni kosningu á 1. fundi eftir kosningar. Ef 2 eða fleiri sýslur standa að sama skóla, kýs hver sýslunefnd 1 nefndarmann.

Kvenfélagasamband hlutaðeigandi kaupstaðar eða sýslu, sem hefur húsmæðrafraðslu á stefnuskrá sinni, kýs jafnmarga menn til sama tíma.

Fræðslumálastjórn skipar formann nefndarinnar.

5. gr.

Skólanefnd hefur eftirlit með hverjum húsmæðraskóla, undir umsjón fræðslumálastjórnar. Verkefni hennar er einkum:

- a. að sjá um, að fullnægjandi húsnæði sé fyrir hendi til skólahalds;
- b. að láta auglýsa lausar kennara- og skólastjórastöður og leitast við, ásamt fræðslumálastjórn, að fá hæfa menn i þær;
- c. að láta fræðslumálastjórn í té rökstutt álit á umsækjendum um kennara- og skólastjórastöður ásamt tillögu um, hver skuli valinn, svo og vara- og þrautavara-tillögu, ef nægilega margir sækja um stöðurnar;
- d. að sjá um, að skólinn hafi fullnægjandi kennslutæki og að þeim og öðrum munum skólans og skólahúsi sé halddið við á fullnægjandi hátt;
- e. að annast fjárrreiður skólans og gera áætlun um kostnað við skólahaldið fyrir hvert reikningsár hlutaðeigandi sveitarfélags, og senda hana í tæka tið hlutaðeigandi sveitarstjórn og fræðslumálastjórn.

Verði ágreiningur milli sveitarstjórnar og skólanefndar um fjárfamlög til skólahalds, sker fræðslumálastjórn úr.

Hlutverk skólanefndar skal nánar ákveðið í reglugerð og erindisbréfi, er fræðslumálastjórn setur.

II. KAFLI

Fjármál.

6. gr.

Hlutaðeigandi sveitarfélag leggur skólanum til ókeypis nægilegt land til starfsemi hans að dómi fræðslumálastjórnar.

7. gr.

Ríkissjóður greiðir allt að $\frac{3}{4}$ stofnkostnaðar, en $\frac{1}{4}$ greiðist af hlutaðeigandi sveitarfélögum. Ef 2 eða fleiri sveitarfélög — eða hlutar úr þeim — standa að hyggingu húsmæðraskóla, skiptist stofnkostnaðurinn á milli þeirra í réttu hlutfalli við samanlagðan tekju- og eignarskatt ibúanna. Nauðsynlegur húsbúnaður og áhöld teljast til stofnkostnaðar.

Íbúðir skólastjóra, kennara, nemenda og starfsfólks teljast til skólahúsnaðis og byggingarkostnaður þeirra til stofnkostnaðar. Bújörð ásamt nauðsynlegum húsum til búskapar telst til stofnkostnaðar, ef bú er rekið í sambandi við skólann.

8. gr.

Nú er húsmæðraskóli rekinn í leiguhúsnaði, og greiðir ríkissjóður þá árlega hálfa húsaleigu, enda samþykki fræðslumálastjórn húsnæði og leigumála. Heimilt er skólanefnd með samþykki sveitarstjórnar og fræðslumálastjórnar að kaupa eldra húsnæði til húsmæðraskólahalds.

9. gr.

Fastir kennarar við húsmæðraskóla eru embættismenn ríkisins og taka laun úr ríkissjóði samkvæmt launalögum. Annan rekstrarkostnað skólanna greiða hlut-adeigandi sveitarfélög, en ríkissjóður endurgreiðir fjórða hluta hans að fengnum skýrslum um fullnægjandi skólahald samkvæmt settum reglum og fyrirmælum,

Séu tvö eða fleiri sveitarfélög eða hlutar úr sveitarfélögum saman um húsmæðraskóla, skiptist rekstrarkostnaðurinn niður á sýslufélögin í réttu hlutfalli við samanlagðan tekju- og eignarskatt íbúanna.

10. gr.

Tölu fastra kennara í heimavistarskólum ber að miða við það, að 12—16 nemendur hið minnsta komi á hvern kennara, en 16—20 í heimangönguskólum.

11. gr.

Kennsla er veitt ókeypis, en nemendur greiða húsaleigu, sem ákveðin skal af fræðslumálastjórn í samráði við skólastjóra og skólanefnd.

12. gr.

Skólanefndir og skólastjórar annast fjárrreiður og reikningshald skólanna. Sveitarfélög greiða framlög sín til skólans samkvæmt fjárhagsáætlun í byrjun hvers skólaárs eða með hlutfallslegri upphæð í byrjun hvers mánaðar þann tima, er skólinn starfar. Ef fleiri en eitt sveitarfélög á að greiða kostnað af sama skóla, skal skólanefnd jafna honum á sveitarfélögin samkvæmt 9. gr. Ef ágreiningur verður út af skiptingu kostnaðar eða greiðslu, sker fræðslumálastjórn úr. Vangreidd gjöld sveitarfélaga innheimtir hlutaðeigandi sýslumaður eða bærarfógeti.

Reikningar skólanna skulu endurskoðaðir á sama hátt og reikningar hlutaðeigandi sveitarfélaga eða sýslufélaga, og sendir skulu þeir fræðslumálastkrifstofunni.

III. KAFLI Kennarar.

13. gr.

Til þess að verða settur kennari við húsmæðraskóla þarf kennarapróf í hústjórn eða handavinnu, en til skipunar tveggja ára kennslu og meðmæli skólastjóra. Skólastjóri skal hafa kennt 3 ár hið minnsta.

Heimilt er þó við gildistöku þessara laga að setja eða skipa skólastjóra og kennara þá, sem kennt hafa 3 ár hið minnsta í húsmæðraskóla með góðum árangri, enda þótt þeir fullnægi ekki framangreindum skilyrðum.

Nú sækir enginn, sem fullnægir þessum skilyrðum, um lausa skólastjóra- eða kennarastöðu, skal þá fræðslumálastjórn leitast við að fá kennara, er hún treystir, og má að þremur árum liðnum skipa hann í stöðuna, ef hún telur hann starfinu vaxinn, enda komi meðmæli skólanefndar til.

14. gr.

Skylt er kennara að kenna allt að 36 kennslustundir á viku, en fækka má kennslustundum hans niður í 30, er hann verður 55 ára, og í 24, er hann verður 60 ára. Kennari skal starfa með nemendum utan kennslustunda í samráði við skóla-

stjóra og vinna önnur störf í þágu skólans, eftir því sem aðstæður leyfa og ákveðið er í reglugerð og erindisbréfi. Kennsluskylda skólastjóra skal ákveðin í reglugerð.

15. gr.

Heimilt er fræðslumálastjórn að flytja kennara milli skóla, ef starf hans verður óþarfst við þann skóla, er hann starfar við, eða aðrar knýjandi ástæður eru fyrir hendi. Ekki má lækka laun kennara eða skerða hlunnindi hans við slika flutninga.

16. gr.

Þegar kennari hefur gegnt embætti í 10 ár, á hann rétt á ársorlofi frá kennslu með fullum launum, en síðan tiunda hvert starfsár. Orlofsárum skal hann verja til þroska og endurnýjunar kennarahæfni sinni. Fræðslumálastjórn veitir kennurum, er þess óska, leiðbeiningar um, hvernig orlofsárum skuli varið, en allir verða þeir að gefa henni fullnægjandi skýrslu um störf sín að orlofsári loknu, að viðlöögðum launamissi fyrir það ár.

IV. KAFLI

Nemendur.

17. gr.

Þessi eru inntökuskilyrði í húsmæðraskóla:

- a. að nemandi sé fullra 18 ára fyrir næstu áramót;
- b. sé óspilltur að siðferði;
- c. hafi engan næman sjúkdóm;
- d. hafi lokið unglingsprófi.

V. KAFLI

Um kennsluna.

18. gr.

Þessar greinar skulu kenndar í húsmæðraskólum:

- A. Verklegar greinar: Matreiðsla, ræsting og þvottur, fatasaumur og handavinna, garðrækt, hirðing húsdýra og búsafurða, meðferð ungbarna.
- B. Bóklegar greinar: Íslenzka, kristin fræði, uppeldisfræði og sálarfræði barna, manneldisfræði, efnis- og áhaldasfræði, búreikningur, heilsufræði og þjóðfélagsfræði.

Heimilt er stjórnunum skólanna að fjölga kennslugreinum að fengnu samþykki fræðslumálastjórnar. Þá er og heimilt í húsmæðraskólum í kaupstöðum að sleppa hirðingu húsdýra og búsafurða, sé eigi annars kostur.

Nánari ákvæði um námsefni og próf skulu sett í reglugerð.

VI. KAFLI

Námskeið.

19. gr.

Heimilt er með samþykki fræðslumálastjórnar að hafa sérstæða vefnaðardeild við húsmæðraskóla. Námstími þar skal vera 4 mánuðir hið minnsta. Námskeið í öðrum verklegum greinum, er standa eigi skemur en 3 vikur, skulu styrkt á sama hátt og önnur kennsla í skólunum. Nánari ákvæði skulu sett í reglugerð.

VII. KAFLI
Stjórn skólanna.

20. gr.

Fræðslumálastjórn hefur á hendi yfirlastjórn húsmæðrafræðslunnar. Heimilt er að ráða námsstjóra til leiðbeiningar og eftirlits með skólunum.

21. gr.

Skólastjóri og kennarafundur stýra starfi hvers skóla.

Fræðslumálastjórn setur skólastjórum erindisbréf og reglur um starfssvið kennarafundar.

22. gr.

Skólastjóri gerir ásamt skólanefnd tillögur til fræðslumálastjórnar um val kennara. Verði skólastjóri og skólanefnd ekki á eitt sátt, ber að líta á tillögur skólastjóra sem forgangstillögur.

VIII. KAFLI
Ýmis ákvæði.

23. gr.

Skólanefnd getur með samþykki fræðslumálastjórnar ákveðið, að bú skuli rekið í sambandi við húsmæðraskóla. Skal búið rekið sem sjálfseignarstofnun með hagsmuni skólans fyrir augum. Bústjóri skal ráðinn af skólanefnd i samráði við skólastjóra.

24. gr.

Ákvæði um leyfi, reglu, aga og fleira, er skólann varðar, skal setja í reglugerð, er fræðslumálastjórn staðfestir.

25. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 60 11. júní 1938, um húsmæðrafræðslu í sveitum, og lög nr. 65 27. júní 1941, um húsmæðrafræðslu í kaupstöðum, svo og önnur ákvæði, sem koma í bág við þau.

Greinargerð.

Frv. þetta er samið af milliþinganefnd í skólamálum, sem var skipuð af þáverandi menntamálaráðherra 30. júní 1943 „til þess að rannsaka kennslu- og uppledismál þjóðarinnar og gera tillögur um skipun þeirra“. Menntamálanefnd flytur frv. að beiðni hæstv. menntamálaráðherra. Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um afstöðu til frv.

Frá milliþinganefnd í skólamálum fylgdi frv. eftirfarandi greinargerð:

Húsmæðrafræðslan á Íslandi sem skólanám er mjög ung. Fyrsti vísirinn til hennar var Ytri-Eyjarskóli undir stjórn Elinar Briem. Heimilin sjálf áttu að annast allan undirbúning konunnar undir hið þyðingarmikla starf móður og húsmóður. Íslenzkum konum er nú orðið það ljóst, svo að ekki er um deilt, að þennan undirbúning eru mörg heimilin ekki fær um að veita. Ber þar margt til, svo sem aukin menning og um leið auknar kröfur til alls heimilishalds og að það sé byggð á hagrænni og heilsufræðilegri þekkingu nútímans. Jafnframt eykst skilningurinn á því, að sökum fólksfæðar heimilanna sé nauðsynlegra en nokkru sinni áður, að störf þeirra séu leyst af hendi með kunnáttu, þannig að hvert verk krefjist sem minnstrar orku og tíma, en sé þó vel af hendi leyst. Á þessu tvennu er reist krafan um hússtjórnarnám fyrir sem flestar konur, og sé það nám byggð á unglingsfræðslu í þessari grein, sem bæði piltar og stúlkur verði aðnjótandi í unglingskólunum.

Húsmæðraskólnir hafa orðið mjög vinsælir, og það hefur komið í ljós, að þörfin á þeim er svo mikil, að þeir skólar, sem nú eru til, fullnægja ekki nema svo sem $\frac{1}{3}$ hluta eftirspurnarinnar. Þar eð skólar þessir eru svo ungrir hér á landi og á engum erfðavenjum að byggja, eru þeir auðvitað enn á tilraunastigi. Hver skóli hefur að nokkru leyti þreifað sig áfram, án þess að skólnir allir hefðu verulega fast, sameiginlegt form. Síðustu árin hafa skólnir sjálfir gert nokkrar tilraunir til að kynna og læra hver af öðrum, en jafnframt hefur krafan um samræmingu sifellt farið vaxandi hjá öllum aðstandendum þeirra. Var því sjálfsagt, að skólamálaneftnd tæki samræmingu þessara skóla og samband þeirra við skólakerfi landsins inn i tillögur sínar.

Til grundvallar tillögum sínum hefur skólamálaneftnd kynnt sér nákvæmlega fyrirkomulag og starf þessara skóla. Hún hefur fengið upplýsingar frá skólunum sjálfum og skólanefndum þeirra og frá heimilum og nemendum, sem notið hafa leiðsagnar skólanna. Þá hefur og verið náið samband á milli konu þeirrar, er í nefndinni situr, og kvenfélaga og kvenfélagasambanda, sem mest láta sig varða þessi mál eða hafa þau á stefnuskrá sinni. Hafa nefndinni borizt ýmsar tillögur frá þessum aðilum, og hefur verið reynt að taka fullt tillit til þeirra.

Um fyrirkomulag erlendra skóla og skipun þessara mála hjá nágrannajóðum hefur nefndin aflað sér þeirra upplýsinga, er unnt var, af skólastkýrslum og námsskráum og með viðtali við ýmsar konur, er þar hafa stundað nám. Sérstaklega hefur frú Rannveig Kristjánsdóttir, matreiðslukennslukona, veitt nefndinni aðstoð við byggingu þess kerfis um húsmæðrasfræðsluna, er hér liggur fyrir. Að því er útlent fyrirkomulag snertir, hefur nefndin valið úr það, sem henni virtist bezt hæfa íslenzkum staðháttum, en að öðru leyti reynt að byggja á þeirri reynslu, sem hér er fengin, og nema burt þá ágallá, sem fram hafa komið á fyrirkomulagi hinna íslenzku skóla.

Aðalbreyingin, sem gerð er á fyrirkomulagi húsmæðraskólanna með þessum lögum, er sú, að vefnaðarkennslan er greind frá hússtjórnar- og handavinnunáminu og ætluð sérstökum námsskeiðum. Ekki er gert ráð fyrir, að slik námsskeið verði við alla húsmæðraskólan, en þó engar skorður við því reistar, að þeim sé komið á, þar sem nægilegt húsnæði er fyrir hendi og önnur skilyrði. Vefnaðarkennsla er húsnæðisfrek, svo að taka verður sérstakt tillit til hennar, þegar húsmæðraskólnir eru reistir.

Ástæðan til þess, að vefnaðurinn er greindur frá hússtjórnardeild skólanna, er sú, að það virðist að kalla einróma álit skólastjóra, kennara og skólanefnda við húsmæðraskólan, að of lítill tími sé ætlaður til hússtjórnar- og saumanáms, en $\frac{1}{3}$ námstímans fer nú til vefnaðar. Að hinu leytinu er vefnaður svo erfið námsgrein, að hann lærist ekki að neinu ráði á þeim 9 vikum, sem honum eru yfirleitt ætlaðar í skólunum. Virðist því öllu námi skólanna heppilegast, að hann sé greindur frá því.

Þá er starfstími skólanna lengdur úr 7 mánuðum í 9 mánuði að jafnaði, en jafnframt er bætt við allmörgum námsgreinum, sérstaklega við sveitaskólan. Er þetta hvort tveggja gert samkvæmt tillögum sömu aðila og áður getur — og áskorunum frá kvenfélagasamböndum, sem sérstaklega láta sig varða húsmæðrasfræðsluna. Álitið er óhjákvæmilegt, að skólnir starfi vor og haust, svo að unnt sé að kenna garðrækt að vorinu og meðferð berja, grænmetis og sláturafurða að haustinu.

— — —
Um einstakar greinar frumvarpsins er þetta helzt að segja:

Um 1. gr.

Markmiði skólanna hefur verið lýst hér að framan, svo að greinin þarf ekki

Um 2. gr.

Eins og nú standa sakir, hefur verið mikill skortur á húsmæðraskólum, og er bygging þeirra viða í undirbúningi. Þykir sjálfsagt að styðja að stofnun þeirra, eftir því sem þörf krefur.

Um 3. gr.

Með greiðri aðgöngu kvenna að almennum skólum þykir eigi ástæða til að hafa bóknámsdeild í húsmæðraskólum. Þykir hæfilegt að ætla því verklega námi, sem gert er ráð fyrir, 9—10 mánuði. Af þeim tíma eru 1—2 mánuðir ætlaðir til garð-yrkjunáms og hirðingar húsdýra og búsafurða.

Um 4. gr.

Skipun skólanefndar þarfnað ekki skýringa, nema að því er varðar ákvæðið um rétt kvenfélagasambands hvers staðar til þess að kjósa mann í skólanefnd. Er ákvæðið sett til þess að tryggja íhlutunarrétt kvenna um stjórн þessara skóla, enda eru kvenfélagasamböndin viða aðili að stofnun skólanna.

Um 5. gr.

Verkefni skólanefnda eru í aðalatriðum hin sömu og skólanefnda barnafræðslu- og gagnfræðastigsins.

Um 6.—9. gr.

Vísast til greinargerðar um frumvarp til laga um gagnfræðanám, 55. og 56. gr.

Um 10. gr.

Í húsmæðraskólum koma nú sem næst 8—12 nemendur á hvern kennara. Stafar það að mestu af því, hve skólanir eru litlir og aðbúðinni ábótavant. Nefndin leggur til, að vefnaðarnám verði greint frá hússtjórnarnáminu, skólar verði stærri og útbúnaður þeirra bættur til muna, og telur nefndin, að þess vegna megi ætla þann nemendafjölda á hvern kennara, sem í frumvarpinu greinir, og fer sú tala þó eftir stærð skólans.

Um 11. gr.

Í samræmi við nágildandi lög.

Um 12. gr.

Þarfnað ekki skýringa.

Um 13. gr.

Samkvæmt frumvarpi þessu eru í húsmæðraskólunum tvær aðalnámsgreinar, hússtjórn og handavinna. Undirbúningstími til þess að verða kennari í þessum greinum að verða svipaður. Þykir því rétt, að kennrarar beggja greina hafi jafnan aðgang að skólastjórastöðum. Nauðsynlegt er, að skólastjóri hafi fengið nokkra reynslu sem kennari, áður en hann tekur við skólastjórn. Að öðru leyti vísast til greinargerðar um gagnfræðanám, 38. gr.

Um 14. gr.

Fjöldi kennslustunda á kennara er áætlaður nokkru hærri en kennara í bóklegum fræðum, þar eð verkleg kennsla mun krefjast að jafnaði minni undirbúnings og heimavinnu.

Um 15. og 16. gr.

Vísast til greinargerðar um gagnfræðanám, 40. og 41. gr.

Um 17. gr.

Talið er, að fullkominn árangur af námi í húsmæðraskóla fáist ekki, sé nemandinn yngri en 18 ára. Meira undirbúningsnám en unglingsapróf þykir ekki rétt að heimta, þar eð mikils er um það vert, að einmitt þær stúlkur, sem ekki njóta framhaldsmenntunar eftir skyldunám, sæki húsmæðraskólanu.

Um 18. gr.

Námsgreinar þær, sem hér eru taldar, eru allar nauðsynlegar miðað við þær kröfur, sem gera verður til nútíma húsmæðraskóla. Að öðru leyti þarf greinin ekki skýringa við.

Um 19. gr.

Greinin hefur áður verið skýrð í inngangi þessarar greinargerðar.

Um 20. gr.

Húsmæðraskólar í sveitum eru nú undir stjérn landbúnaðarráðuneytisins, en húsmæðraskólar í kaupstöðum undir stjórnum menntamálaráðuneytisins. Telur nefndin eðlilegt, að allir þessir skólar séu undir stjórnum sama ráðuneytis, menntamálaráðuneytisins, enda er það í samræmi við eindregnar óskir skólanna sjálfrá.

Um 21. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 22. gr.

Visast til 34. gr. í greinargerð um frumvarp til laga um gagnfræðanám.

Um 23.—25. gr.

Purfa ekki skýringa við.

Sþ. 191. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á rafveitulánum fyrir Gerðahrepp, Miðnesrepp og Grindavíkurhrepp.

Flm.: Ólafur Thors, Guðm. Í. Guðmundsson, Sigurður Thoroddsen.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast lán, að upphæð allt að 450000 kr., sem Gerðahreppur tekur til þess að standast kostnað af innanhreppsþerfi rafveitunnar, lán að upphæð allt að 480000 kr., er Miðnesreppur tekur í sama skyni, og lán að upphæð allt að 475000 kr., er Grindavíkurhreppur tekur einnig í sama skyni, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði hverrar veitu.

Greinargerð.

Með lögum nr. 52 3. mars 1945, um byggingu nokkurra raforkuveitna, var ríkisstjórninni heinið að koma upp m. a. rafveitu, aðalorkuveitu, frá Hafnarfirði til Keflavíkur og Njarðvíkur, Grindavíkur-, Gerða-, Miðnes- og Hafnahreppa.

Veitunni til Keflavíkur- og Njarðvíkurhreppa og innan þessara hreppa er nú að verða lokið, en verið að kaupa inn efni til veitnanna til Grindavíkur-, Gerða- og Miðnesreppa og framkvæmd verksins sums staðar þegar hafin.

Ríkið kostar 30000 volta aðalorkuveitu um Reykjanesið, en hverjum hrepp er ætlað að standast kostnað af innanhreppsþerfum. Er hér farið fram á, að ríkið taki ábyrgð á nauðsynlegum lánum, er Grindavíkur-, Gerða- og Miðnesreppur ætla að taka til þeirra þarfa, og er sú ábyrgð hliðstæð þeim ábyrgðum, sem ríkið hefur veitt fyrir tilsvarandi kostnaði hjá Keflavíkurhreppi og Njarðvíkurhreppi svo og hjá öðrum sveitarfélögum.

Upphæð ábyrgðar er miðuð við áætlanir Rafmagnseftirlits ríkisins á kostnaði við fyrirhugaðar framkvæmdir í Grindavíkur-, Gerða- og Miðnesreppi.

heimild þá, er veitt var með lögum nr. 52 3. marz 1945, um byggingu nokkurra rafveitna, að því er tekur til þessara veitna. Mun þá verða farið fram á, að rikið taki einnig ábyrgð á lánum fyrir tilsvarandi rafveituframkvæmdum Hafnahrepps og Vatnsleysustrandarhrepps.

Nd.

192. Nefndarálit

um frv. til 1. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 54 4. júlí 1942.

Frá landbúnaðarnefnd.

Frumvarp þetta, sem fjallar um afnám hinnar alkunnu 17. greinar jarðræktarlaganna, er flutt af þingmanni Dalamanna og hefur gengið í gegnum efri deild.

Landbúnaðarnefnd hefur rætt frumvarpið, og mælir meiri hluti nefndarinnar með því, að það nái fram að ganga. — Sigurður Guðnason er frumvarpinu andvígur.

Alþingi, 19. nóv. 1945.

Jón Pálsson, Bjarni Ásgairsson, Barði Guðmundsson,
form., frsm. fundaskr., með fyrirvara. með fyrirvara.

Jón Sigurðsson. Sigurður Guðnason.

Ed.

193. Nefndarálit

um frv. til laga um hafnargerðir og lendingarbætur.

Frá sjávarútvegsnefnd.

Eins og tekið er fram í greinargerð frv., flutti nefndin það að tillögu samgöngumálaráðherra, en nefndarmenn áskildu sér hins vegar rétt til að koma fram með breytingar við frv. eða fylgja fram komnum breytingum. Það var því óskað eftir því, að frv. yrði sent til nefndarinnar til frekari athugunar að lokinni 1. umræðu. Hefur nefndin tekið frv. fyrir á 8 fundum og rætt það mjög ýtarlega, horið það saman við gildandi lög um hafnir og lendingarbætur, svo og við þau frv. um sama efni, sem fram eru borin á þessu þingi. Hún hefur einnig rætt málið við samgöngumálaráðherra og vitamálastjóra.

Samkvæmt 2. gr. frv. er gert ráð fyrir því, að hafnar- og lendingarbótastöðum sé skipað í 3 flokka, og er farið að mestu þar eftir því, sem gildandi lög kveða á um, þótt nokkuð sé vikið frá þeirri reglu. Nefndinni þykir þetta ekki heppilegt, m. a. vegna þess, að hún telur það ekki réttan mælikvarða á skiptingu kostnaðarins milli ríkissjóðs og hafnarsjóðs, hvort hafnarmannvirkin eru byggð í kaupstað eða í sjávarþorpi, enda hefur Alþingi vikið áður frá þeirri stefnu, t. d. í sambandi við Akranes, Neskaupstað og Ólafsfjörð, enda er nefndinni það ljóst, að sótt muni verða sí og æ um flutning hafnanna á milli flokka, til þess að koma samræmi á, og hefur þegar verið hafizt handa um það á þessu þingi um Seyðisfjörð og Vestmannaeyjar. Nefndin taldi því rétt að skipta hafnar- og lendingarbótastöðum í aðeins 2 flokka, þ. e. hafnargerðir og lendingarbætur. Með tilliti til þessa þótti nefndinni einnig rétt, að framlag til staða í lendingarbótaflokkum takmarkaðist við einhverja hámarksupphæð, og að staðurinn flyttist í hafnargerðaflokkinn, þegar kostnaðurinn fer yfir það hámark.

Við flokkun á milli hafnargerða og lendingarbóta hefur nefndin haldið sér sem allra mest við þá reglu, sem nú gildir, og vill benda á, að röskun á henni mundi óhjákvæmilega framkalla margvislegar kröfur um að færa staði, sem nú eru í hafnargerðaflokki, yfir í lendingarbótaflokki, og skapa þannig alls konar glundroða og misræmi í hafnarmálunum. Þá þótti nefndinni og rétt að setja Elliðaárvog i frv. sem sérstaka höfn, með því að samþykkt hafði verið áður á Alþingi, að sá staður skyldi hafa sérstöðu um framlag og ábyrgð, enda er á þennan hátt betur tryggður framgangur þessa máls en ef framkvæmdum þar yrði blandað saman við framkvæmdir Reykjavíkurhafnar. Þá þótti rétt að setja það nýmæli inn í frv., að styrkir og ríkis-ábyrgð skyldi niður falla, ef hafnarsjóðir eru þess megnugir að standa sjálfir undir nauðsynlegum framkvæmdum, og vegna þessa ákvæðis er þá einnig gert ráð fyrir nokkuð ýtarlegri og ábyggilegri reikningsskilum hafnarsjóðs til ráðuneytisins en verið hefur. Nefndarmenn eru þó óbundnir í atkvæðagreiðslu um þennan lið. Þá er einnig gerð nokkru nánari skilgreinipg á rétti hafnarsjóðs til þess að taka gjöld af einkaeignum innan hafnarinnar en verið hefur.

Með tilvísun til þessa leggur nefndin til, að frv. verði samþykkt með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 1. gr.
 - a. Í stað orðanna „í þeim hlutföllum, sem segir í lögnum, enda sé áætlun um hafnargerðina eða lendingarbæturnar samþykkt“ í 1. málsg. komi: og í þeim hlutföllum, sem þau ákveða, enda séu áætlanir um framkvæmdir allar samþykktar.
 - b. Siðari málslíður 2. mgr. orðist svo: Ef slík lán eru tekin erlendis, skal það gert í samráði við ráðuneytið, og er óheimilt að leita eftir sliku láni, nema samþykki ráðuneytisins komi til.
 - c. Á eftir orðinu „dýpkanir“ í síðustu málsg. komi: uppfyllingar, dráttarbrautir, burrkviar, kranar og innsiglingarmerki.
2. Við 2. gr. Greinin orðist svo:
 - A. Ríkissjóður greiðir ½ af kostnaði við hafnargerð eftirtalinna staða, sbr. þó 1. mgr. 1. gr., og er ríkisstjórninni jafnframt heimilt að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs lán til greiðslu á ½ af kostnaði við hafnargerðina, miðað við þá áætlun, sem ráðuneytið samþykkir, sbr. 1. mgr. 1. gr.:

1. Akranes.	20. Ingólfssjörður.
2. Akureyri.	21. Ísafjörður.
3. Bíldudalur.	22. Keflavík.
4. Bolungavík.	23. Neskaupstaður.
5. Borgarnes.	24. Ólafsfjörður.
6. Búðareyri í Reyðarfirði.	25. Ólafsvík.
7. Búðir í Fáskrúðsfirði.	26. Patreksfjörður.
8. Dalvik.	27. Raufarhöfn.
9. Djúpavík í Reykjafirði.	28. Reykjavík.
10. Elliðaárvogur við Reykjavík.	29. Sauðárkrúkur.
11. Eskifjörður.	30. Seyðisfjörður.
12. Flateyri í Önundarfirði.	31. Sigrufjörður.
13. Grafarnes í Grundarfirði.	32. Skagaströnd.
14. Hafnarfjörður.	33. Stykkishólmur.
15. Hofsós.	34. Suðureyri, Súgandafirði.
16. Hrísey.	35. Vestmannaeyjar.
17. Hólmatvík.	36. Þingeyri, Dýrafirði.
18. Húsavík.	37. Þórshöfn.
19. Höfn í Hornafirði.	
 - B. Ríkissjóður greiðir helming kostnaðar við að gera lendingarbætur á eftir-töldum stöðum, sbr. þó 1. mgr. 1. gr., og er ríkisstjórninni jafnframt heim-

ilt að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs lán til greiðslu á hinum helmingnum af kostnaðinum við lendingarbæturnar, miðað við þá áætlun, sem ráðuneytið samþykkir, sbr. 1. mgr. 1. gr.:

1. Arnarstapi.	22. Járngerðarstaðir.
2. Bakki í Arnarfirði.	23. Kópasker.
3. Blönduós.	24. Króksfjarðarnes.
4. Borgarfjörður eystra.	25. Látrar i Aðalvik.
5. Breiðalsvík.	26. Látravík i Rauðasandshreppi.
6. Búðardalur.	27. Sandgerði.
7. Djúpivogur.	28. Selárdalur.
8. Eyrarbakki.	29. Skálar á Langanesi.
9. Flatey á Breiðafirði.	30. Skarðsstöð.
10. Flatey á Skjálfsanda.	31. Skipavík.
11. Fjörður í Múlahreppi.	32. Stokkseyri.
12. Gerðar i Garði.	33. Stöðvarfjörður.
13. Grímsey.	34. Súðavík í Álftafirði.
14. Grunnavík.	35. Sæból í Aðalvík.
15. Hafnir.	36. Tálknafjörður innan Sveinseyrar.
16. Hellissandur.	37. Vattarnes eystra.
17. Hellnar á Snæfellsnesi.	38. Vogar.
18. Hnífosalur.	39. Vopnafjörður.
19. Hvalsker í Patreksfirði.	40. Porkötlustaðir í Grindavík.
20. Hvammstangi.	41. Þorlákshöfn.
21. Höfn í Bakkafirði.	42. Örlygshöfn í Patreksfirði.

Fari heildarkostnaðaráætlun lendingarbóta, sem hér eftir verða gerðar á einhverjum stað, yfir 800 þúsund krónur, skal staðurinn teljast, að svo miklu leyti sem þar er umfram, til hafnar undir A-lið þessarar greinar, og fá eftir það styrk og ábyrgð samkvæmt því.

3. Við 9. gr.
 - a. Aftan við 3. mgr. bætist: ef þau standa á lóðum hafnar- eða lendingarbóta-sjóðs eða njóta hlunninda af hafnargerðinni, svo sem vegna byggingar hafnargarða, dýpkana eða annarra hafnarmannvirkja.
 - b. Á eftir 3. mgr. komi 2 nýjar mgr., er hljóði svo:
 1. Af hafnarmannvirkjum einstaklinga eða félaga má engin önnur gjöld taka í hafnar- eða lendingarbótasjóð, án samþykkis hlutaðeigenda, en náist ekki samkomulag, er aðila skylt að láta mannvirkin af hendi samkvæmt ákvæðum 4. gr. þessara laga.
 2. Heimilt er að innheinta gjöld hafnar- og lendingarbótasjóðs, þegar byrjað er á framkvæmdum hafnarmannvirkja.
4. Við 14. gr.
 - a. Framan við greinina komi ný málsgr., er orðist svo:
Halda skal reikning yfir allar tekjur og öll gjöld hafnar- og lendingarbótasjóðs.
 - b. Aftan við 1. mgr. bætist: á sérstök eyðublöð, er ráðuneytið lætur gera fyrir hafnar- og lendingarbótasjóði.
 - c. Aftan við síðstu mgr. komi: og skal jafnan senda ráðuneytinu afrit af reikningunum þannig.
5. Á eftir 14. gr. kemur ný grein, sem verður 15. gr. (og breytist greinatalan samkv. því):
Nú eru eignir og tekjur hafnar- eða lendingarbótasjóðs það miklar, að þær geta að dómi ráðuneytisins staðið undir nauðsynlegum framkvæmdum nýrra

hafnarmannvirkja, auk rekstrargjálða, og ber ríkissjóði þá ekki að greiða styrk til framkvæmdanna né ábyrgjast lán til beirra.

Alþingi, 20. nóv. 1945.

Nd.

194. Breytingartillaga

við frv. til laga um heimild fyrir rikisstjórnina til að selja Innri Akraneshreppi jörðina Staðarhöfða.

Frá landbúnaðarnefnd.

Við 1. gr. Á eftir 1. málslið komi: enda liggi fyrir yfirlýsing hreppsnefndarinnar um, að hreppurinn skuldbindi sig til, ef hann selur jörðina, að tryggja það, að jörðin verði gerð að ættaróðali.

Ed.

195. Frumvarp til laga

um fyrirhleðslu Héraðsvatna norður af Vindheimabrekku.

(Eftir 3. umr. í Nd.)

1. gr.

Til þess að varna yfirvofandi, stórfelldum skemmdum af ágangi vatns úr Héraðsvötnum á undirlendi Skagafjarðar vestan Vatna skulu gerðar fyrirhleðslur með nauðsynlegum flóðgáttum.

2. gr.

Ríkissjóður greiðir kostnað af fyrirhléðslunni og öðrum framkvæmdum en flóðgáttum að $\frac{1}{2}$ hlutum, en sýslufélag Skagafjarðar annast um greiðslu $\frac{1}{2}$ hluta. Kostnaður af flóðgáttum greiðist af ríkissjóði að $\frac{3}{4}$ hlutum, en sýslufélaginu að $\frac{1}{4}$ hluta. Viðhald mannvirkja þeirra, sem þegar eru gerð og gerð verða samkvæmt lögum bessum, greiðist einnig af áðurnefndum aðilum og í sömu hlutföllum.

3 gr

Sýslunefnd Skagafjarðarsýslu veitist heimild til að jafna niður að einhverju eða öllu leyti þeim hluta fyrirhleðslukostnaðarins, sem sýslufélaginu ber að annast um greiðslu á samkv. 2. gr., á þær jarðir, sem eiga lönd, hús og mannvirki í hættu, ef Héraðsvötnin brytust vestur í Svartá og norður Vallhólminn. Við niðurjöfnun þessa skal aðallega miðað við fasteignamat þeirra landa, húsa og annarra mannvirkja, sem hættan vofir yfir.

4. gr.

Sýslunefndin kýs 3 óvilhalla menn til að kveða á um, hvaða jarðir falli undir ákvæði laga þessara, og semja gjaldskrá, er sýni hundraðshluta hverrar jarðar í fyrirhleðslukostnaðinum. Eigendur þeirra jarða, sem matsgerð þessi tekur til, geta krafist yfirmats. Í yfirmsat dómkveður héraðsdómari 3 óvilhalla menn. Gjaldskrána skal endurskoða á 10 ára fresti.

5. gr.

Gjald það, sem jafnað er niður á jarðirnar samkv. 3. gr., greiðist af jarðareigendum. Nú er gjaldið ekki greitt af jörð, svo sem sýslunefnd hefur áskilið, og getur hún þá látið fara fram fjárnám í jörðum til lúkningar skuldinni.

6. gr.

Ríkisstjórnin sér um byggingu og viðhald þeirra mannvirkja, er um ræðir í 1. gr.

7. gr.

Bætur fyrir landspjöll við framkvæmd fyrirhleðslunnar eða spjöll, sem sannað þykir, að fyrirhleðslan hafi beinlínis valdið, skal telja með kostnaði við verkið. Má ákveða slikar skaðabætur eftir samkomulagi milli landeigenda og umboðsmanna stjórnarvalda þeirra, er bætur eiga að greiða. Nú næst ekki samkomulag, enda sé um verulegt tjón að ræða, og skal þá ákveða bætur eftir mati tveggja dómkvaddra manna að tilkvöddum báðum málsaðilum. Skal að öðru leyli fara um framkvæmd og greiðslu skaðahóta svo sem fyrir er mælt í vatnalögnum frá 20. júní 1923.

8. gr.

Heimilt er sýslunefnd Skagafjarðarsýslu að fela framkvæmdir þær, er um ræðir í 3. og 5. gr., félagi, sem hefur það markmið að vinna að fyrirhleðslu Héraðsvatna og i eru jarðeigendur þeir, er lög þessi taka sérstaklega til, enda starfi félagið samkvæmt samþykkt, er ráðherra staðfestir. Skyld er félagini að taka að sér áðurgreindar framkvæmdir, ef sýslunefndin óskar þess.

9. gr.

Brot gegn lögum þessum varða sektum til ríkissjóðs, allt að 1000 kr., og skulu mál út af brotum sæta meðferð opinberra mála.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Bráðabirgðaákvæði.

Kostnaður sá vegna fyrirhleðslu Héraðsvatna, sem unnin var á síðastliðnu hausti að forsogn vegamálastjóra, greiðist á sama hátt sem fyrir er mælt í 2. gr.

Sþ.

196. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á láni til vatnsveitu Stykkishólms.

Flm.: Gunnar Thoroddsen.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast 500 þús. kr. lán, er Stykkishólmshreppur tekur til vatnsveituframkvæmda.

Greinargerð.

Eitt mesta vandamál Stykkishólmshrepps er vatnsveitumálið. Neyzluvatn þar fæst aðeins úr brunnum og er mjög gallað. Auk þess er vatnsskortur mikill í kaup-túninu, einkum að sumarlagi. Var gerð grein fyrir þessu máli og rannsóknum á vatninu í greinargerð fyrir þingsályktunartillögu um vatnsveitur, er við hv. þm. Vestm. fluttum á síðasta þingi og náði samþykki. (Sjá Alþt. 1944, A. bls. 1237—1240.)

Við meðferð fjárlaga á síðasta þingi flutti ég 2 tillögur um stuðning við vatnsveitu Stykkishólms, aðra um styrk, hina um ríkisábyrgð. Hvorug tillagan hlaut samþykki. Málinu var samt haldið vakandi, og leituðu hreppsnefnd og þingmaður kjördæmisins nú aðstoðar Nýbyggingarráðs. Brást ráðið fljólt og vel við, taldi, að hér væri um slikt nauðsynjamál að ræða, að rétt væri að veita því liðsinni. Valdi Nýbyggingarráð þá leið að rita flokksstjórnum allra þingflokkanna fjögurra og fara fram á, að flokkarnir gæfu fyrirheit um stuðning við ríkisábyrgð fyrir $\frac{1}{2}$ millj. kr. láni til vatnsveitunnar. Brugðust allir flokkar vel við málaleitan ráðsins, og í júnílok lá fyrir samþykki þeirra allra. Var nú hafizt handa um undirbúning verksins og pantaðar pipur og annað efni til veitunnar.

Málinu er því vel á veg komið fyrir ágætan atbeina Nýbyggingarráðs.

Tillaga þessi er flutt til að fá formlega staðfestingu á fyrirheitinu um ríkisábyrgð.

Nd.

197. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 38 15. febr. 1945, um stofnun búnaðarmálasjóðs.

Frá Jóni Pálmasyni og Sigurði Guðnasyni.

Við 1. gr. Greinin orðist þannig:

Fyrsta grein laganna orðist á þessa leið:

Greiða skal árlega $\frac{1}{2}\%$ gjald af þeim söluvörum landbúnaðarins, sem um ræðir í 2. gr., og rennur það i sjóð, er nefnist búnaðarmálasjóður. Skal gjaldið reiknast af því verði, sem framleiðendum er greitt á hverjum tíma.

Sjóður þessi skal vera í vörzlu Búnaðarbanka Íslands, er hefur á hendi stjórn hans og reikningshald.

Fé sjóðsins skal um næstu 10 ár skipt á milli búnaðarsambanda landsins í réttu hlutfalli við það, sem framlög reynast úr viðkomandi héruðum. Skulu samböndin verja þessu fé til jarðræktar og annarra félagslegra framkvæmda á sambandssvæðinu, eftir því sem aðalfundur ákveður á hverjum tíma.

Sþ.

198. Tillaga til þingsályktunar

um athugun á því, hvernig bátaflota landsmanna verði tryggð aðstaða til viðlegu um vertiðir og vermönum viðunandi aðbúnaður.

Flm.: Eysteinn Jónsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni í samráði við Fiskifélag Íslands að rannsaka, hverra ráðstafana muni þörf til þess að tryggja bátaflota landsmanna viðunandi aðstöðu til viðlegu um vertiðir og vermönum viðunandi aðbúnað.

Greinargerð.

Á því hefur borið undanfarið, að skortur hefur verið viðhlítandi aðstöðu til viðlegu um vertiðir fyrir bátaflota landsmanna. Nú stendur fyrir dyrum nokkur aukning bátaflotans, og eru þeir bátar, sem menn nú kaupa, tvímaðalaust flestir ætlaðir til útróðra á vetrum frá aðalverstöðvum landsins. Er fyrirsjáanlegt, að vandkvæði i þessum efnunum aukast verulega, nema leitað sé skipulegra úrræða til bóta. Ef takast á að bæta úr í tæka tið, þarf vafalaust að byggja framkvæmdir á staðgóðri þekkingu á því, hvernig ástatt er, og þeim möguleikum, sem fyrir hendi

eru til framkvæmda. Hér kemur fleira en eitt til greina, hafnarbætur, verbúðabyggingar o. fl. Virðist flutningsmanni þörf á því, að áætlun sé gerð um þessi efni og að menn geri sér grein fyrir því þá um leið, hvaða framkvæmda í þessa átt sé að vænta af hendi einstakra héraða, einstakra manna eða félaga, enda kæmi þá í ljós, hvað hið opinbera yrði að aðhafast til þess að ná því marki, sem sett er í þingsályktunartillöggunni.

Flutningsmanni virðist eðlilegast, að Fiskifélagi Íslands væri falið að framkvæma nú þegar athugun á þessu máli og gera um það álit og tillögur, sem síðan kæmu til kasta ríkisstjórnar og Alþingis. Það er hins vegar tæpast viðeigandi, að Alþingi feli Fiskifélagi Íslands með ályktun slikt verkefni, og því er lagt til, að Alþingi feli ríkisstjórninni að fara með málið í samráði við Fiskifélag Íslands.

Hefur þá verið gerð grein fyrir þeiri hlið tillögunnar, sem veit að aðstöðu til viðlegu fyrir bátaflotann, og skal vikið nokkuð að hinni hlið tillögunnar, sem snýr að aðbúnaði vermannaa.

Þeir, sem kunnugir eru í verstöðvum landsins, vita það, að aðbúnaður vermannaa er víða alveg óviðunandi. Húsakynni þróng og ill. Samkomustaðir lélegir eða engir. Mun yfirleitt brýn nauðsyn á því, að úr verði bætt í þessum efnum. Þykir flm. ástæða til, að þetta sé athugað um leið og gerð væri áætlun um þær framkvæmdir, sem gera þyrfti til þess að tryggja bátaflotanum viðlegupláss. Við þá athugun kæmi væntanlega í ljós, hvort þörf væri sérstakra afskipta af hálfu hins opinbera um þessa hlið málsins og þá hverra.

Nánar í framsögu.

Sþ. 199. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Akraneskaupstað.

Flm.: Pétur Ottesen.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast allt að 1200 þús. kr. lán, sem Akraneskaupstaður tekur til þess að standast kostnað við innanbæjar-kerfi rafveitunnar, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði við verkið.

Greinargerð.

Bæjarstjóri Akraneskaupstaðar hefur fyrir hönd bæjarstjórnar óskað eftir, að ég aflaði á Alþingi heimildar handa ríkisstjórninni til þess að taka ábyrgð á allt að 1200 þús. króna láni, sem bærinn þarf að fá til þess að koma upp rafveitukerfi innanbæjar, sem tekið verður í notkun, þegar lokið er virkjun Andakilsár, sem hafin var á s.l. vori og gert er ráð fyrir, að verði tiltæk til notkunar í árslok 1946.

Eins og kunnugt er, stendur Akraneskaupstaður ásamt Mýra- og Borgarfjarðarsýslum að Andakílsárvirkjuninni. Verkefni þessa félagsskapar er að byggja aflatöðina við Andakílsá, háspennulínur og aðalspennistöðvar á Akranesi og í Borgarnesi ásamt nokkrum lágpennulínum í námunda við þessa staði og út frá háspennulínunni. En hins vegar verður Akraneskaupstaður og Borgarneshreppur að byggja og reka innanbæjarkerfin hver fyrir sig. Er þetta ástæðan til þess, að Akraneskaupstaður sækir í eigin nafni um ábyrgð þá, sem hér um ræðir.

Bæjarstjóri hefur leitað til rafmagnseftirlits ríkisins um leiðbeiningar og til-lögur um byggingu innanbæjarkerfisins og aðstoð um efnisútvegum í kerfið. Enn fremur hefur rafmagnseftirlitið gert áætlun um kostnað við þetta verk. Hefur Ólafur Tryggvason rafmagnsfræðingur annað með þetta fyrir eftirlitið. Er bréf rafmagnsfræðingsins um þetta efni til bæjarstjórans prentað sem fylgiskjal með þessari greinar-gerð.

Fylgiskjal.

20. október 1945.

Rafveita Akraness. — Yfirlit um áætlanir og undirbúning að innanbæjarveitunni.

Með bréfi, dags 31. marz þ. á., sendi ég yður fyrstu áætlun um innanbæjarveitu Akraness ásamt teikningum, sem sýndu fyrirhugað fyrirkomulag veitunnar. Í þessari áætlun er gert ráð fyrir 5 spennistöðvum til að byrja með. Í þremur þessara stöðva er reiknað með 2 spennum í hverri stöð, eða samtals 8 spennum í 5 stöðvum. Nokkru eftir að þessi áætlun var gerð, var í samráði við yður og bæjarráð ákveðið að bæta strax við einni spennistöð, fyrir Slippinn. Spennistöðvarnar hafa því verið ákveðnar 6 að tölu til að byrja með, með samtals 9 spennum, 300 kVA að stærð hverjum. Teljandi breytingar á fyrirkomulagi innanbæjarveitunnar hafa ekki komið til greina síðan.

Tilhögun bæjarveitunnar er sýnd í aðalatriðum á þremur teikningum, nr. 1, 2a og 3. Með þeiri tilhögum, sem þar er sýnd, verður m. a., eins og áður hefur verið bent á, hægt að tengja spennistöðvarnar saman í hring háspennumegin, en á þann hátt fæst hringkerfi, sem eykur rekstraröryggi kerfisins og kemur í veg fyrir rekstrarstöðvanir, þótt einhver strengjanna í háspennukerfinu bili.

Eins og getið var um í fyrrnefndu bréfi frá 31. marz s.l., er mikill hluti nú-verandi loftlinukerfis á Akranesi þannig, að ekki er fært að byggja á því nýtt riðstraumskerfi fyrir bæinn. Af þessum ástaðum er ekki gert ráð fyrir að hagnýta nema lítinn hluta hins gamla kerfis. Þar sem ekki verður komið hjá því að byggja að mestu nýtt lágpennukerfi, mælir margt með því að setja jarðstrengi í stað loftlina, enda þótt jarðstrengjakerfi sé að visu nokkru dýrara til að byrja með en tilsvarandi loftlinukerfi. Þær ástaður, sem einkum réðu því, að valið hefur verið jarðstrengjakerfi, eru, eins og fyrir hefur verið getið um, þessar:

1. Gera má ráð fyrir, að loftlinukerfi endist illa á Akranesi, einkum vegna sjávararseltu. Er því hætta á óeðlilega miklum viðhaldskostnaði og tilfinnanlegum rekstrartruflunum í loftlinukerfi.
2. Á Akranesi virðist haga sérstaklega vel til með jarðstrengjalagningu, þar sem jarðvegur er sandborinn og því talið auðvelt um gróft þar.
3. Rekstraröryggi jarðstrengjakerfis er meira en loftlinukerfis, jafnframt því að viðhaldskostnaðurinn er miklu minni.
4. Með jarðstrengjakerfi er enn fremur komið hjá þeiri óprýði og þeim óþægindum, sem að öðru leyti stafa jafnan af loftlinukerfi.

Að þessu og öðru athuguðu hefur verið ákveðið að hafa að mestu jarðstrengi í lágpennukerfinu, nema á örfáum stöðum, þar sem loftlinur eru það góðar, að ekki er endurnýjunar þörf á næstunni.

Að loknum nauðsynlegum teikningum og útboðslýsingum, var, eins og yður er kunnugt, leitað tilboða í efni til bæjarveitunnar um mánaðamótin maí-júní s.l. Ég sendi útboðslýsingar á spennistöðvaefni til Bandaríkjanna, Englands, Svíþjóðar og Danmerkur og leitaði tilboða í jarðstrengi í Englandi, Svíþjóð og Danmörku. Um útboð á þessu og öðru efni til innanbæjarveitunnar má að öðru leyti vísa til bréfs til yðar, dags. 31. maí þ. á.

Seinni hluta sumars og í haust hafa mér verið að berast tilboð i efni til veitunnar. Með bréfum, dags. 6. sept. og 6. okt. s.l., hef ég skýrt yður frá þeim tilboðum, sem borizt hafa til þessa. Samkvæmt þessum tilboðum kemur eins og nú standa sakir aðeins til greina að kaupa jarðstrengi frá Englandi. Hagkvæmustu tilboð til þessa í spennistöðvaefni hafa hins vegar borizt bæði frá Englandi og Danmörku. Að öllu athuguðu hef ég því mælt með því að kaupa jarðstrengi samkvæmt lægsta tilboði í Englandi, en háspennuvirkni og spenna frá tilteknu firma í Englandi og lágpennuvirkni frá Danmörku.

Með því að nú hefur verið ákveðið, hvaða tilboðum skuli taka í verulegan hluta af efni til innanbæjarveitunnar, þ. e. spennistöðvaefni og jarðstrengi, hef ég

nýlega endurskoðað hina fyrstu áætlun frá 31. mars s.l. með hliðsjón af fengnum tilboðum. Þessa endurskoðuðu áætlun hef ég sent yður með bréfi, dags. 9. þ. m. Komist er þar að þeirri niðurstöðu, að hin fengnu tilboð gefi ekki tilefni til verulegra breytinga frá fyrstu áætlun. Eins og segir í fyrrnefndu bréfi til yðar þ. 9. þ. m., eru helztu niðurstöðutölur síðustu áætlunar þessar:

I.	Háspennukerfi og spennistöðvar.	
	6 spennistöðvar (þar af 3 stöðvar með 2 spennum hver)	
	Jarðstrengjakerfi	kr. 710000.00
II.	Lágspennukerfi.	
	Aðallínur, heimtaugar, stofnvör, mælar o. fl.	— 712000.00
		Samtals kr. 1422000.00

Stofnkostnað aðalspennistöðvarinnar hef ég ekki tekið með hér, vegna þess að mér er skýrt svo frá, að hann sé reiknaður með i stofnkostnaði Andakilsárvirkjunarnar.

Það skal tekið fram, að framangreindri áætlun kann að verða breytt lítið eitt, þegar endanlega hefur verið gengið frá kaupum á öllu efni til innanbæjarveitunnar, en enn þá hefur ekki fengizt endanleg staðfesting frá firmunum á öllum tilboðum, sem miðað er við í áætluninni.

Virðingarfyllst.

Ólafur Tryggvason.

Herra bæjarstjóri Arnljótur Guðmundsson, Akranesi.

Ed.

200. Frumvarp til laga

um viðauka við lög nr. 98 14. maí 1940, um eignar- og notkunarrétt jarðhita, og lög nr. 114 30. des. 1943, um breyting á þeim lögum.

Flm.: Bjarni Benediktsson.

1. gr.

Aftan við 14. gr. l. nr. 98 1940 (áður 11. gr.) komi 6 nýjar greinar svo hljóðandi (og breytist greinatala laganna samkv. því):

- a. (15. gr.) Jarðboranir, er ná dýpra en 10 metra, má eigi framkvæma án leyfis ráðherra. Skal leyfi til þeirra eigi veitt, ef haetta kann að þykja á því, að með því sé spillt hagnýtingu jarðhita á eign annars manns, er þegar er hafin, eða hagnýtingu jarðhita þar síðar meir, enda sé þessi hagnýting jarðhitans að mun verðmeiri en sú hagnýting, sem stefnt er að með hinni fyrirhuguðu jarðborun.
- b. (16. gr.) Nú valda jarðboranir öðrum mönnum tjóni, svo sem því, að jarðhiti minnkar í fasteign annars manns, og er þá þeim, er framkvæma lætur jarðborunina, skylt að baeta það tjón. Ef ástæða þykir til að ætla, að tjón það, er jarðborun hefur í för með sér, sé mun meira en hagnaður sá, sem af henni verður, má krefjast þess, að hætt sé við borunina og öllu komið í samt lagt og áður, eftir því sem unnt er.
- c. (17. gr.) Við allar jarðboranir dýpri en 10 m skal halda dagbækur, er gefi upplýsingar um jarðlög, gerð þeirra og dýpi, hvenær vatn eða gufa kemur í holuna og hve mikil, svo og hvað annað, sem ráðherra fyrirskipar að færa í dagbók.
- d. (18. gr.) Eigandi jarðhita, sem telur hættu á því, að jarðhiti hans hverfi eða minnki við jarðboranir hjá öðrum, getur krafzit þess, að honum sé tilkynnt,

þegar er heitt vatn eða gufa kemur eða vex í borholu, svo að honum gefist kostur á að ganga úr skugga um, hvort breyting hafi orðið á jarðhita hans, enda tilkynni hann hinum þegar, ef svo er.

- e. (19. gr.) Brot gegn lögum þessum varða sektum allt að 10000 kr.
- f. (20. gr.) Með mál út af brotum gegn lögum þessum skal farið að hætti opin-berra lögreglumála.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Nú á tímum mætti öllum vera orðið það ljóst, hversu miklu máli hagnýting jarðhita hér á landi skiptir og mun skipta um hag þjóðarinnar. Er hitaveita Reykjavíkur og hin mikla notkun hverahita í gróðurhúsum næg sönnun þess. Er því næsta áriðandi, að farið sé svo með þessar auðlindir, að þess sé gætt sem bezt, að þær komi að sem mestum notum, ekki aðeins fyrir einstaklinga, er nota þær, heldur og fyrir þjóðarheildina. En eftir því sem lögum um þetta efni er nú varið, brestur nokkuð á, að það sé fyllilega tryggt. Um þetta gilda nú lög nr. 98 14. maí 1940 og lög nr. 114 30. des. 1943, og heimila þau landeiganda hagnýtingu jarðhitans með nokkrum takmörkunum, en ýmis ákvæði vantar þar, sem nauðsynlega þurfa að vera í slíkum lögum, bæði um eftirlit af hálfu hins opinbera, skaðabótarétt, viðurlög o. fl., og því er frv. þetta flutt.

Í 1. gr. a-lið er mælt svo fyrir, að leyfi ráðherra þurfi til jarðborana dýpra en 10 metra. Ástæðan til þess er sú, að hætta getur verið á því, að jarðboranir spilli hagnýtingu jarðhitans. Getur það t. d. orðið þannig, að sa, er bora lætur, svípti nágranna sína heitu vatni, eða jafnvel að ný jarðborun valdi því, að heitt vatn tapist með öllu. En á þessu er lítil hætta fyrr en borað er dýpra en 10 metra, samkv. reynslu þeirri, er fékkst við boranir að Reykjum í Mosfellssveit. Sýnist full ástæða til að tryggja eftirlit ríkisvaldsins með slíkum aðgerðum og binda þær því skilyrði, að leyfi til þeirra sé fengið, áður en verkið er hafið. Hér er aðeins um almenna takmörkun á eignarréttinum að ræða, sem löggjafarvaldinu er heimilt að setja, þrátt fyrir ákvæði stjórnarskrárinna um friðhelgi eignarréttarins.

1. gr. b-liður mælir fyrir um bætur fyrir skaða, er verða kann af jarðborunum, og er ákvæðið í samræmi við almennar reglur um skaðabætur. Það getur verið nauðsynlegt að loka aftur borholu, sem tekið hefur heitt vatn frá nærliggjandi hitasvæði, þegar tjónið þar verður meira en árangurinn af hinni nýju jarðborun, og er því óhjákvæmilegt að setja um það ákvæði í lög, eins og þarna er lagt til.

Jarðboranir eftir heitu vatni geta leitt í ljós margvislegan fróðleik um gerð og legu jarðlaganna, sem síðar má að gagni koma og getur sparað fyrirhöfn og kostnað við framkvæmdir í framtíðinni. C-liður 1. gr., um að dagbækur skuli halda við meiri háttar jarðboranir, hefur að geyma eðlileg fyrirmæli um þetta.

D-liður 1. gr. er settur til öryggis eigendum og umráðamönnum jarðhita, svo að þeir geti gætt réttar síns í tima, ef ætla má, að hætta stafi af framkvæmdum í nágrenninu.

Önnur ákvæði frv., sektarákvæði og ákvæði um málsmæðferð þarfnað ekki skýringar. Í núgildandi lögum eru ýmiss konar bönn, sem eru þýðingarlaus, þar sem viðurlagaákvæðin vantar.

Frv. þetta er samið að tilhlutan bæjarráðs Reykjavíkur og flutt samkv. ósk þess.

Sþ.

201. Tillaga til þingsályktunar

um brúargerð á Hvítá hjá Iðu.

Flm.: Eiríkur Einarsson, Jörundur Brynjólfsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að láta nú þegar hefja undirbúning til brúargerðar á Hvítá hjá Iðu í Biskupstungnahreppi. Skal brúin síðan reist eigi síðar en svo, að hún verði fullgerð á árinu 1947.

Kostnaðurinn greiðist úr ríkissjóði.

Greinargerð.

Tillaga þessi er flutt til nauðsynlegrar áréttингar þingsályktun sameinaðs Alþingis frá 6. febr. þessa árs, þar sem heimiluð er greiðsla úr ríkissjóði til brúargerðar hjá Iðu, en miðað við hagnýtingu hinnar gömlu Ölfusárbrúar og flutning á Iðubrúarstæðið. Rannsókn sú, sem gert er ráð fyrir i nefndri þingsályktun, um notagildi hinnar gömlu brúar til endurbyggingar þar efra, hefur nú leitt í ljós, að brúin sé óhæf til þeirra nota. Er því ekki annað að gera en leita á ný samþykkið Alþingis fyrir því, að þessi brú verði gerð, svo fljótt sem auðið er, án skilyrðis um, hvort gamalt eða nýtt efni skuli til hennar notað.

Um hina knýjandi nauðsyn Iðubrúarinnar er óþarf að fjölyrða hér. Það mál hefur fyrr verið rætt á Alþingi, og sú nauðsyn er viðurkennd af Alþingi sjálfa. Þeir, sem heima eiga í þeim breiðu byggðum, sem brúnni er ætlað að tengja saman, hafa kallað ferjuna með áskorunum sínum, og svo langt sem málum er komið hefur Alþingi tekið óskum þeim með skilningi. Eru ástæður og þarsír óbreyttar: Læknis-sókn úr 3 fjölmennum hreppum yfir hina miklu jökulá, er seint mun láta af duttlungum sínum, að vera ófær oft og einatt, er mest liggur við. Í engu læknishéraði landsins mun svo fjölmennnt hérað eiga jafnilla aðstöðu, unz úr verður bætt. — Auk þessa eru uppsveitir Árnessýslu þeim kostum gæddar af náttúrunnar hendi, að Suðurlandssvæðið mundi finna þar hjartastað sinn, er slik samgöngubót væri fengin. Í þessu sambandi er hinn fyrirhugaði bændaskóli í Skálholti einnig sérstök hvöt til framkvæmdanna.

Ástæða er til að geta þess hér, að við athuganir og undirbúning vegamála-stjórnarinnar, er lýtur að nýjum brúargerðum, er upplýst, að á Iðu mundi henta sama lengd og gerð brúar og á Jökulsá á Fjöllum, en til þeirrar brúar munu þegar hafa verið fest efniskaup erlendis. Er því vist, að nokkur sparnaður og hagræði yrði að því að láta þær tvær fylgjast að í kaupum, enda má ætla, að vegamála-stjórnin hafi tekið slikt til gaumgæfilegrar athugunar.

Smíði hinnar nýju Ölfusárbrúar er sem kunnugt er að verða lokið, og er þá fyrir hendi mikið timbur til steypumóta og fleira, er að gagni má verða við aðra brúargerð. Allt slikt ætti að flytjast að Iðu og mundi stórauðvelda það, sem þar á að gera.

Samkvæmt því, er hér hefur verið drepið á, koma sparnaðarástæður einnig til greina, er styðja að því, að hin umrædda brúarsmið á að hefjast án undandráttar, til þess að sú aðstaða geti notað, sem nú er fyrir hendi, til hagræðis á ýmsa lund og hefur áhrif á kostnað við brúargerðina. Framkvæmd þessa verks verður hvort sem er ekki slegið á frest.

Ed.

202. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 65 27. júni 1941, um húsmæðrafræðslu i kaupstöðum.

Frá menntamálanefnd.

Nefndin mælir með, að frv. verði samþykkt óbreytt.

Alþingi, 21. nóv. 1945.

Kristinn E. Andrésson, Eiríkur Einarsson, H. Guðmundsson.

form.

fundaskr., frsm.

Jónas Jónsson. Magnús Jónsson.

Nd.

203. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 32 11. júní 1942, um vátryggingarfélög fyrir vélbáta.

Frá sjávarútvegsnefnd.

Við 1. gr. Greinina skal orða svo:

Í stað orðanna „til ársloka 1946“ í ákvæði til bráðabirgða í lögnum, sbr. lög nr. 15 24. mars 1944, komi: til ársloka 1948.

Ed.

204. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 102 19. júní 1933, um samþykktir um sýsluvegasjóði.

Frá samgöngumálanefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og leggur til, að það verði samþykkt án breytinga, eins og það liggur nú fyrir eftir samþykkt þess í Nd.

Alþingi, 22. nóv. 1945.

Eiríkur Einarsson, Ingvar Pálsson, Steingr. Aðalsteinsson.

form., frsm.

fundaskr.

Nd.

205. Breytingartillaga

við frv. til l. um aðstoðarlán til síldarútvegsmanna 1945.

Frá Eysteini Jónssyni.

Við 4. gr. Á eftir 2. málsl. kemur: Nú sækir hlutafélag eða annað félag með takmarkaðri ábyrgð um lán eftir lögum þessum, og skal þá setja það skilyrði fyrir lánveitingunni, að eigendur taki persónulega ábyrgð á láninu í hlutfalli við hlutafjáreign eða stofnfjáreign þeirra í félaginu, nema aðrar fullnægjandi tryggingsar séu settar fyrir láninu.

Ed.

206. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 60 1938, um húsmæðraskóla í sveitum.

Frá menntamálanefnd.

Nefndin mælir með, að frv. verði samþykkt óbreytt.

Alþingi, 23. nóv. 1945.

Kristinn E. Andrésson, Eiríkur Einarsson, Jónas Jónsson,
form. fundaskr. frsm.
Magnús Jónsson. H. Guðmundsson.

Magnús Jónsson. H. Guðmundsson.

Nd.

207. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 38 15. febr. 1935, um stofnun búnaðarmálasjóðs.

Frá minni hl. landbúnaðarnefndar.

Landbúnaðarnefnd hefur rætt þetta frv. og ekki orðið á eitt sátt um afgreiðslu bess. Tveir nefndarmanna, Bjarni Ásgeirsson og Jón Sigurðsson, vilja samþykkja frumvarpið óbreytt, enda eru þeir flutningsmenn málsins. Barði Guðmundsson mætti ekki á fundi, er málíð var afgreitt, en við undirritaðir viljum samþykkja frumvarpið með breytingu, sem lögð hefur verið fram tillaga um á sérstöku þingskjali, nr. 197. Fyrir okkar álti færum við þessi rök:

Pegar lög voru sett á síðasta þingi um almennan veltuskatt á verzlunarviðskipti, þá voru landbúnaðarafurðir undanskildar öllum kvöðum í því sambandi, og var eðlilegt, að svo væri vegna þeirra banda, sem eru milli þeirra og dýrtiðarvísítölunnar. En um þetta bil var lagt fyrir Alþingi frumvarp frá stjórnarandstæðingum um veltuskatt á þessar vörur: $\frac{1}{2}\%$ á söluverð, og skyldi þeim peningum varið til félagslegra þarfa bænda eftir úthlutun búnaðarþings. Ríkisstjórnin og stuðningsflokkar hennar tregðuðust við að samþykka þennan veltuskatt, en fyrir tilmæli þingmanns Austur-Húnvetninga var það þó gert með því skilyrði, að landbúnaðarráðherra samþykkti úthlutun fjárins. Þetta skilyrði var gert að hörðu árásarefni af flutningsmönnum og öðrum stjórnarandstæðingum á ríkisstjórnina og einkum þann þingmann, er kom málínu í gegn. Samþykktir voru pantaðar viðs vegar um land, og búnaðarþing samþykkti hörd mótmæli gegn skilyrði þessu. Þó gerði það tveggja ára áætlun um úthlutun þessa fjár eftir margra daga deilur, og stóð þó að henni aðeins líttill meiri hluti búnaðarþings. Landbúnaðarráðherra vildi engin áhrif hafa til breytinga þessari áætlun og samþykkti hana að formi til, svo hlutaðeigendur hefðu undan engu að kvarta. En þeir höfðu þó samþykkt að verja þessu fé i gistihúsbyggingu í Reykjavík og til þeirra starfa búnaðarþings, sem vörðuðu „sérhagsmunamál bænda“. Stjórnarandstæðingar létu sér heldur ekki þetta nægja, heldur héldu áfram rógburði sínum um ríkisstjórnina varðandi þetta mál, bæði á fundum og í blöðum, og í byrjun þessa þings fluttu þeir það frumvarp, er hér liggur fyrir, og auðvitað sem kosningamál gegn ríkisstjórninni, þar sem flutningsmenn hlutu að gera sér það ljóst, að skilyrði, sem stjórnarflokkamenn settu á síðasta þingi, mundu þeir ekki afnema á þessu að óbreyttum lögunum að öðru leyti. Það gæti því verið gott að nota fall frumvarpsins sem áróðursefni gegn stjórninni meðal bænda.

Eftir allt þetta viljum við undirritaðir láta losa þessa menn að fullu við það skilyrði, sem beir telja bændum svo hættulegt, að varða ætti flokkabreytingu í land-

inu. Við viljum losa landbúnaðarráðherrann við allan vanda, áróður og rógburð í þessu sambandi, og við viljum losa Búnaðarfélag Íslands og búnaðarþing við umráð þessara peninga.

Pá komu tvær leiðir til greina í þessu sambandi. Fyrst sú að afnema löginn og losa bændur við þennan skatt að fullu. Hin sú að láta hann haldast og verja fénu til þess, sem bændunum sjálfum riður mest á, sem er að koma búnaðinum í fullkomnara horf. Bændur vantar framræslu á engjum og túnræktarlöndum. Sú framkvæmd er í fyrstu röð. Þá vantar sléttun á þýfðu heyskaparlandi. Þá vantar rafmagn. Marga þeirra vantar vatnsleiðslu í bæi og útihús og viðunandi húsakost. Á öllu þessu riður bændum meira en gistihúsi í Reykjavík fyrir pólitiska búnaðarþingsmenn á fundahöldum þeirra hér og þar um landið. Þess vegna leggjum við til, að skattinum sé haldið og fénu sé varið til þess, sem bændum riður mest á. **Búnaðarsamböndin** þarf að efla sem raunhæfan framkvæmdafélagskap. Vélavinnan til framræslu, sléttunar ræktunarlanda og margs fleira kostar félagsleg og dýr átök. Þess vegna þurfa búnaðarsamböndin fjármagn. Til þessa hafa þau verið máttlitlir styrkjegar Búnaðarfélags Íslands. **Búnaðarmálasjóður** á að efla þau til raunhafrar framkvæmda. Þó fé hans verði ekki mikið, þá er því betur varið til þess að rétta hag þeirra manna, sem versta hafa aðstöðu til framkvæmda í sveitum landsins, heldur en að byggja fyrir það hótel í Reykjavík og éta það út á snakkfundum og eyða því í ferðakostnað pólitiskra spekúlanta, sem telja sig öllum færari til að gera bændum gagn, en hafa reynzt mjög mistækir í því efni.

Við teljum rétt, að Alþingi skeri úr um það, hvort bændastéttinni muni hollara. Tilefnið hafa flutningsmenn gefið, og ef þeir telja sér þessa afgreiðslu ógeðfellda, þá geta þeir kennt sjálfum sér um.

Alþingi, 23. nóv. 1945.

Jón Pálason, Sigurður Guðnason.
frsm.

Ed.

208. Frumvarp til laga

um innlenda endurtryggingu, striðsslysatryggingu skipshafna o. fl.

Frá sjávarútvegsnefnd.

I. KAFLI

1. gr.

Félag, er nefnist Íslenzk endurtrygging, skal hafa á hendi starfsemi þá, sem lög þessi kveða á um.

Heimili félagsins og varnarþing er í Reykjavík.

2. gr.

Hlutverk félagsins er:

1. Að annast endurtryggingu fyrir íslenzk vátryggingarfélög, einkum á svíði sjótrygginga, en heimilt er því að taka að sér endurtryggingar á hvaða svíði vátrygginga sem er.
2. Að annast striðsslysatryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt lögum, er um þær gilda á hverjum tíma, svo og striðsslysatryggingar og aðrar skyldar slysatryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt samningum, að því leyti sem félagsstjórn ákveður.
3. Að taka að sér endurtryggingar fyrir erlend vátryggingarfélög, eftir því sem stjórn félagsins telur hentugt.

Skylt er að kaupa hjá féluginu striðsslysatryggingar samkvæmt 2. tölulið þessarar greinar.

Heimilt er féluginu að taka sams konar tryggingar á erlendum skipum í íslenzkri þjónustu.

3. gr.

Áhættufé félagsins er:

A. Framlagt áhættufé.

1. Af ríkissjóði	kr. 1850000.00
2. Af eftirtöldum tryggingafélögum:	
Tryggingastofnun ríkisins ...	kr. 136000.00
Brunabótafélagi Íslands	— 136000.00
Sjóvátryggingarfél. Íslands h/f	— 136000.00
	— 408000.00
3. Af útgerðarmönnum	— 2706000.00
	kr. 4964000.00

B. Áhættufjárábyrgðir.

1. Ábyrgð ríkissjóðs	kr. 856000.00
2. Ábyrgðir tryggingafélaganna þriggja:	
Tryggingastofnunar ríkisins ..	kr. 60000.00
Brunabótafélags Íslands	— 60000.00
Sjóvátryggingarfél. Íslands h/f	— 60000.00
	— 180000.00
	— 1036000.00
	Samtals kr. 6000000.00

4. gr.

Sjóðir félagsins eru:

- I. Varasjóður.
- II. Arðjöfnunarsjóður.
- III. Almennur endurtryggingasjóður.
- IV. Bónussjóður. Hann er séreignarsjóður.

5. gr.

Fé það, ábyrgðir og sjóðir, er um ræðir í 3. og 4. gr., er til tryggingar skuldbindingum félagsins, þannig að fyrst er varasjóður (4. gr. I), næst arðjöfnunarsjóður (4. gr. II), þá áhættufé (3. gr. A. og B. hlutfallslega), þá hinn almenni endurtryggingasjóður (4. gr. III) og loks bónussjóður (4. gr. IV).

6. gr.

Engir þeirra, sem taka þátt í féluginu, ábyrgjast skuldbindingar þess umfram áhættufé, sbr. 3. gr., sjóði, sbr. 4. gr., og tekjuafgang, sem er í vörzlu félagsins á hverjum tíma.

7. gr.

Sérhverjun eiganda áhættufjárins, sbr. 3. gr., ber að afhenda skirteini, er greinir:

1. Nafn eiganda og heimilisfang.
2. Upphæð eignar.
3. Númer skirteinis.
Um skirteinin gilda reglur þær, er hér greinir, og sé þeirra getið á skirteininu:
 1. Eigandi er háður lögum, sem um félagið eru sett á hverjum tíma.
 2. Skirteinið veitir atkvæðisrétt við kosningar í stjórn félagsins, sbr. 8. gr., samkvæmt reglum, er félagsstjórn setur um þá kosningu, en ekki annan rétt til afskipta af málum þess.

3. Féð er óuppsegjanlegt.
4. Skírteinið verður ekki framselt né veðsett eða látið af hendi á annan hátt, nema félagsstjórn samþykki, og á hún fyrir félagsins hönd innlausnarrétt á því fyrir matsverð dómkvaddra manna.
5. Skírteinið veitir rétt til hlutdeildar í arði félagsins samkvæmt því, sem félagsstjórn ákveður á hverjum tíma, þó aldrei yfir 6%, sbr. þó 3. lið 9. gr.
6. Skírteinum fylgir skattfrelni samkvæmt 10. gr.

8. gr.

Stjórn félagsins skal skipuð 5 mönnum. Tilnefnir ríkisstjórnin two þeirra, og er annar formaður stjórnarinnar. Þann þriðja tilnefna tryggingafélögin þrjú, sem þátt taka í féluginu, og ákveða þau nánar sjálf, hvernig þeirri tilnefningu er hagað. Þann fjórða og fimmta tilnefna aðrir eigendur skírteina þeirra, sem um ræðir í 7. gr.

Farist tilnefning fyrir af hálfu einhvers framangreindra aðila, á ríkisstjórnin tilnefningarréttinn.

Stjórnin skiptir sjálf með sér verkum, sbr. þó 1. mgr., og ákveður starfstilhögun félagsins. Ráðherra ákveður laun stjórnarinnar.

Stjórnin er tilnefnd til þriggja ára í senn.

9. gr.

Tekjuafgangi félagsins skal ráðstafað þannig:

1. Í varasjóð skal fyrst leggja allt að 10%.
2. Til arðgreiðslu af innborguðu áhættufé eigi yfir 6%.
3. Heimilt er stjórn félagsins að mynda arðjöfnunarsjóð og leggja í hann allt að 4% af innborguðu áhættufé á ári hverju. Sjóður þessi má þó aldrei nema meiru en 25% af innborguðu áhættufé.

Ef arður verður eigi greiddur af tekjuafgangi og ekki heldur úr arðjöfnunarsjóði, getur stjórn félagsins ákveðið, að nota megi arð, er síðar fellur til, til þess að jafna arðgreiðslur fyrri ára, þannig að meðalársarður verði 6%.

4. Sá hluti tekjuafgangs, sem eftir er, skal lagður í hinn almenna endurtryggingasjóð, að því leyti sem stjórn félagsins telur eigi þörf á að yfirlæra hann til næsta árs.

10. gr.

Allt framlagt áhættufé félagsins, hvaðan sem það er runnið, og skírteinin, sem um það verða gefin, eru undanþegin öllum sköttum og gjöldum til ríkis, bæjar- eða sveitarfélaga, öðrum en eignarskatti til ríkis, en útborgaður arður, í hverri mynd sem er, er skattskyldur samkvæmt almennum skattalögum á hverjum tíma.

Á sama hátt er fé i bónussjóði undanþegið öllum sköttum, meðan það er eigi af hendi greitt.

Akvæði þessarar greinar raska ekki skatthunnindum, er einstakir þátttakendur í féluginu kunna að njóta að lögum.

11. gr.

Stjórn félagsins sér um ávöxtun á fé þess.

Að svo miklu leyti sem féð þarf ekki að vera handbært, skal jafnan ávaxta upphæð, er nemí jafnmiklu og innborgað áhættufé, í ríkistryggðum verðbréfum eða öðrum verðbréfum, sem skráð eru á opinberu gengi, þó ekki hlutabréfum. Einnig má ávaxta þetta fé að einum fimmta hluta í fasteignum félagsins sjálfs.

Að öðru leyti er félagsstjórn heimilt að ávaxta féð á þann hált, er hún telur öruggt, svo sem með því að veita lán gegn veði í fasteignum og lán gegn ábyrgð ríkisins eða bæjar- og sýslufélaga.

12. gr.

Reikningsár félagsins er almanaksárið.

Reikningar þess skulu endurskoðaðir af tveim endurskoðendum, öðrum tilnefndum af aðalendurskoðanda ríkisins, hinum af skírteiniseigendum þeim, er kosningarétt hafa á tveim mönnum í félagsstjórn samkv. 7. gr.

13. gr.

Félagið er undanþegið öllum opinberum sköttum og gjöldum, hvort heldur er til ríkis eða bæjarfélaga.

Skírteini þess og önnur skjöl, er það gefur út, eru ekki stimpilskyld.

II. KAFLI

Um stríðstryggingar.

14. gr.

Skylt er að tryggja fyrir stríðsslysum skipshafnir á öllum íslenzkum skipum og bátum, ef skylt er að slysatryggja þær samkvæmt lögum nr. 74 31. des. 1937. Tryggingarskylda þessi hvílir á sömu aðilum og skyldan til að tryggja skipshafnirnar hinni almennu slysatryggingu samkvæmt nefndum lögum.

15. gr.

Með stríðsslysum er átt við öll slys, sem verða beinlínis af völdum styrjaldar eða borgaraðeirða, þar sem vopnum er heitt. Ef styrjaldaraðgerðir eru aðeins meðvaldandi að slysinu, má lækka skaðabætur um þriðjung eða tvo þriðju hluta eða fella þær alveg niður, eftir því hve mikinn þátt aðrar orsakir teljast eiga í slysinu.

Trygging samkvæmt lögum þessum tekur til þess, er skipshöfn ferst með skipi, sem týnist án þess til þess spyrjist, hversu týnt hefur.

16. gr.

Lögboðin trygging skipshafna samkvæmt lögum þessum fær gildi, þótt farizt hafi fyrir að tryggja.

Nú eru samningar gerðir milli stéttarfélaga útgerðarmanna og stéttarfélaga sjómannna um viðtækari tryggingar í sambandi við stríðsslysaáhættu en ákveðið er í lögum þessum, og skulu aðilar þá tilkynna það félaginu í ábyrgðarbréfi eða með símskeyti. Gengur tryggingin þá þegar í gildi, sbr. 22. gr. Séu slíkir samningar gerðir milli annarra en fyrrgreindra stéttarfélaga, fær hin viðtækari trygging ekki gildi fyrr en félagið gefur út iðgjaldakvittun eða tryggingarskírteini.

17. gr.

Ákveða skal með reglugerð hámark þeirra dánartrygginga, sem félagið má taka að sér í eigin áhættu á hverju skipi í einni og sömu ferð.

Ef sú upphæð nægir ekki til lögboðinnar eða umsaminnar tryggingar á skipshöfninni, skal félagið þó taka það, sem á vanlar, enda sé endurtrygging fáanleg hjá öruggu våtryggingafélagi, að dómi félagsstjórnar.

Sé slík endurtrygging ekki fáanleg, eða ef hún ferst fyrir vegna vanrækslu þess, sem tryggingarskyldan hvílir á samkv. 14. gr., ábyrgist ríkissjóður, gegn iðgjaldi, er ráðherra ákveður eftir tillögum félagsstjórnar, þann hluta hinnar lögboðnu tryggingar, sem umfram er eigin áhættu félagsins.

18. gr.

Útgerðarmanni ber hverju sinni að tilkynna félaginu eða umboðsmanni þess, fyrir hvaða upphæð hann þarf að tryggja skipshöfn sína, og veita aðrar þær upplýsingar, er þýðingu hafa fyrir áhættuna.

Nú rennur trygging út, og skal hún þá endurnýjuð óbreytt á kostnað útgerðar-manns, ef hann hefur ekki tilkynnt félaginu í tæka tíð, að henni skuli breytt eða hún falla niður. Útgerðarmaður ber ábyrgð á því, að vátryggingaupphæðir séu nægi-lega háar.

Ef vanrækt hefur verið að tryggja þá, sem tryggja ber, á félagið engu að síður kröfu á iðgjaldi fyrir áhættuhluta sinn, samkvæmt almennum reglum sínum.

Útgerðarmönnum ber að bæta félaginu, eða eftir atvikum ríkissjóði, allt tjón, er hlýzt af röngum eða villandi upplýsingum þeirra eða annarri vanrækslu á trygg-ingum, er þeim ber að sjá um.

19. gr.

Iðgjöld ákveður stjórn félagsins fyrir ákveðna ferð eða ákveðinn tíma, í sam-ræmi við áhæltuna, þegar trygging hefst eða er endurnýjuð, og með hliðsjón af því, hvað sams konar tryggingar kosta erlendis. Iðgjöldin hafa lögtaksrétt og hvila sem lögveð á skipinu eða vátryggingarbótum þess.

20. gr.

Fyrir hvern tryggðan skipverja greiða útgerðarmenn fiskiskipa 5 rúmlesta (brúttó) og stærri 4 kr. í iðgjald á viku, en útgerðarmenn smærri báta 2 kr. á viku. Það, sem vantar á fullt iðgjald, greiðir ríkissjóður, enda fær hann uppbót (bónus), er þessir útgerðarmenn kunna að eignast tilkall til.

Hlunninda samkv. þessari grein njóta aðeins skip innan við 80 rúmlestir brúttó, enda hafi þau ekki siglt til útlanda á almanaksárinu.

21. gr.

Skráningarstjórar skipshafna skulu senda félaginu afrit af skráningu skips-hafna á tryggingarskyld skip.

Þeir skulu og annast innheimtu iðgjalda og umboðsmennsku, eftir því sem félagsstjórn ákveður, gegn þóknun, er um semst við hana.

Verði ágreiningur, sker ráðherra úr.

III. KAFLI Um stríðsslysabætur.

22. gr.

Bætur fyrir stríðsslys skal greiða samkvæmt eftirfarandi reglum:

- Auk þeirra dagpeninga, sem ákveðnar eru í 10. gr. laga nr. 74 31. des. 1937, skal greiða hinum slasaða 10 krónur á dag, frá því er slysið vildi til, í allt að 52 vikur samtals.
- Auk þeirra örorkubóta, sem ákveðnar eru í 10. gr. fyrrgreindra laga, skal greiða kr. 22000.00 fyrir fulla örorku og hlutfallslega lægra fyrir minni örorku. Örorkubætur greiðast ekki fyrir minni örorku en 5%. Félagsstjórn getur ákveðið, að örorkubætur greiðist sem árlegur lifeyrir, ef örorkan er metin 50% eða meiri.
- Auk þeirra dánarbóta, sem ákveðnar eru í 11. gr. fyrrnefndra laga, greið-ast dánarbætur samkvæmt eftirfylgjandi töflu:

	Ekkja (ekkill) kr.	Börn innan 16 ára kr.	For- eldrar kr.	Samtals kr.
Ekkja (ekkill)	12000	”	”	12000
— með 1 barn	12000	5000	”	17000
— með 2 börn eða fleiri	12000	9000	”	21000
— og foreldri(ar)	12000	”	9000	21000
— foreldri og 1 barn	12000	5000	4000	21000

	Ekkja (ekkill) kr.	Börn innan 16 ára kr.	For- eldrar kr.	Samtals kr.
— foreldri og 2 börn eða fleiri	12000	6000	3000	21000
— foreldrar og 1 barn	12000	3000	6000	21000
— foreldrar og 2 börn eða fleiri	12000	5000	4000	21000
1 barn	"	12000	"	12000
2 börn	"	17000	"	17000
3 börn eða fleiri	"	21000	"	21000
1 barn og foreldri(ar)	"	12000	9000	21000
2 börn eða fleiri og foreldri(ar)	"	17000	4000	21000
Foreldri(ar)	"	"	12000	12000

II. Auk þeirra trygginga, sem um ræðir í b- og c-lið hér að framan, er skylt að tryggja alla skipverja á skipum 300 smálest (brúttó) og stærri, öðrum en togurum, fyrir jafnháum upphæðum og þar segir, og skal félagsstjórnin verja þeim til kaupa á árlegum lífeyri hjá viðurkenndum tryggingafélögum, til tryggða sjálfs eða þeirra vandamanna hans, er bæturnar eiga að hljóta. Þessi lífeyrir skal ekki skerða önnur eftirlaun, er hlutaðeigendur kunna að eiga rétt á.

Ef togarar eða önnur skip minni en 300 smálestir (brúttó) sigla til útlanda, skulu skipverjar þeirra tryggðir á sama hátt og segir í næstu málsgrein hér á undan, frá því er skip lætur úr síðustu höfn hér á landi og þar til er það tekur hér höfn aftur.

23. gr.

Börn hljóta því aðeins bætur, að þau hafi verið á framfæri hins látna. Fósturbörn hafa sama rétt til bóta og börn. Þau börn hins látna, sem eru eldri en 16 ára og hafa verið á framfæri hans sökum varanlegrar örorku (eigi minni en 50% örorku), hafa sama rétt til bóta og börn yngri en 16 ára. Systkini hins látna, sem voru algerlega á framfæri hans sökum bernsku eða örorku (50%), þegar slysið vildi til, hafa sama rétt til bóta og börn, en bætur til þeirra skerða þó ekki bótarett barna eftir reglum fyrstu málsgreinar, staflið c, 22. gr.

24. gr.

Óheimilt er að framselja eða veðsetja bótakröfur samkvæmt lögum þessum, og ekki má leggja á þær lögħald né gera í þeim fjárnám eða lögtak. Enginn skuldheiintumaður i dánarbúi eða þrotabúi hefur rétt til að skerða kröfurnar á nokkurn hátt.

25. gr.

Eigi hinn tryggði eða bú hans skaðabótarett gegn þriðja aðila út af atviki því, er olli greiðsluskyldu félagsins, öðlast félagið þann bótarett, er það greiðir bæturnar, að því leyti er með þarf, til þess að það verði skaðlaust.

IV. KAFLI

Almenn ákvæði.

26. gr.

Brot á lögum þessum varða sektum allt að kr. 100000.00, og skal farið með mál út af brotum á þeim sem almenn lögreglumál.

27. gr.

Nánari ákvæði um félagið og starfsemi þess, réttindi og skyldur þáttakenda í félagini, hinna tryggðu og hinna tryggingarskyldu, skulu sett með reglugerð, er stjórn félagsins semur, en ráðherra staðfestir.

Í reglugerðina má setja ákvæði um, að brot gegn henni varði refsingu, allt að kr. 100000.00 sekt.

Par til ný reglugerð hefur verið staðfest, gilda ákvæði reglugerðar nr. 61 6. maí 1944, eftir því sem við á.

28. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 106 30. des. 1943, um stríðsslysatryggingu íslenzkra skipshafna, en Íslenzk endurtrygging tekur við öllum réttindum og skyldum þess.

29. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frv. þetta er flutt samkvæmt beiðni stjórnar Stríðstryggingarfélags íslenzkra skipshafna. Ræddi nefndin uppkast að frv., eins og það kom frá féluginu, bar það saman við gildandi lög og gerði á því nauðsynlegar breytingar í samráði við félagsstjórnina og færði það i það horf, sem það nú er í. Er nefndin sammála um, að lög um þetta efni þurfi að fá afgreiðslu á þessu þingi. Nefndarmenn eru óbundnir um að mega koma fram með breytingartillögur eða fylgja framkomnum breytingatillögum frá öðrum. Frv. fylgdi frá félagsstjórninni svo hljóðandi greinargerð:

Eins og lög nr. 106 30. des. 1943 bera með sér, var ákveðið, að Stríðstryggingafélag íslenzkra skipshafna skyldi ekki leggjast niður, þegar upphaflegu hlutverki þess væri lokið, heldur skyldi félagið halda áfram, aðallega sem endurtryggingafélag.

Þar sem slík breyting var m. a. undir því komin, hvort hinir upphaflegu aðilar í féluginu — ríkissjóður, útgerðarmenn og tryggingafélögin, sem hlut áttu að máli —, vildu samþykkja hana, urðu löginn nr. 106 1943 að ýmsu leyti að miðast við það bráðabirgðaástand, sem þannig skapaðist.

Nú er svo komið, að gengið hefur verið frá stofnun félagsins og skipulagi á þeim grundvelli, sem löginn ætluðust til. Er því ástæða til, að löginn séu nú færð til samræmis við framtíðarhlutverk félagsins, og er frumvarp þetta horið fram í þeim tilgangi.

Stríðstryggingar sjómanna eru enn lögþoðnar og óvist, hvort eða hvenær þær falla niður. Ákvæðum laganna varðandi þær er því haldið óbreyttum að öðru en því, að ráðgert er, að félagið hafi slíkar tryggingar með höndum, meðan þörf er á, hvort sem þær verða lögfestar framvegis eða samningsbundnar, og jafnframt að félagið hafi skyldar slysatryggingar með höndum, ef svo sýnist, og er þar einkum átt við tryggingar, er koma kynnu í stað stríðsslysatrygginga sjómanna, þeirra er nú eru.

Um einstakar greinar þykir rétt að taka fram:

Um 1. gr.

Nafni félagsins er breytt í samræmi við aðaltilgang þess, sem nú er orðinn. Greinin er að efni til samhljóða 1. gr. I. nr. 106/1943.

Um 2. gr.

Greinin samsvarar 2. og 3. gr. I. 106/1943, en er nokkuð á annan veg, til samræmis við framtíðarhlutverk félagsins.

Um 3. gr.

Greinin samsvarar 4. gr. II. lið i I. 106/1943. En þar sem nú hefur verið gengið frá því, hverju áhættufé og áhættufjárbryrgðir nema, svo og skiptingu þess, þykir rétt, að upphæðirnar séu nefndar í lögunum. Betur þykir og fara, að sjóðir félagsins séu taldir í sérstakri grein.

Um 4. gr.

Greinin samsvarar I., III. og IV. lið 4. gr. I. 106/1943. Bætt er við nýjum sjóði, arðjöfnunarsjóði. Þykir fara betur á því, að fé, sem ætlað er til arðjöfnunar, sé i sérstökum sjóði, heldur en að það sé yfirlært frá ári til árs, shr. og 10. gr.

Um 5. gr.

5. gr. laga nr. 106/1943 er bráðabirgðaákvæði. Þar sem því ástandi, sem hún er miðuð við, er lokið, er hún þýðingarlaus.

Á röð fjárins í áhættu félagsins er engin breyting gerð, sbr. niðurlag IV. liðs 4. gr. l. 106/1943.

Um 6. gr.

6. gr. laga 106/1943 er þýðingarlaus, sbr. athugasemd við 5. gr. Í stað greinarinnar er niðurlag 4. gr. laganna sett hér í nýja grein, og fer betur á því.

Um 7. gr.

7. gr. laga 106/1943 er orðuð til samræmis við ástandið nú.

Um 8. gr.

Það, sem úr er fellt, er nú þýðingarlaust.

Um 9. gr.

Breytingar þær, sem hér er um að ræða, eru í rauninni tvær. Sú fyrri, að ætlazt er til, að stofnaður verði sérstakur arðjöfnunarsjóður, sbr. 4. gr., og athugasemd við hana, er vísast til. Hin síðari, að lagt er til, að bónussjóður verði ekki aukinn né greiddir af honum vextir. Ástaðan er sú, að meðan ófriðurinn stóð, var áhættu félagsins oft svo óvis, að iðgjöld urðu að vera allhá. Var því eðlilegt, að þeir, sem hin háu iðgjöld greiddu, fengju bónus, ef fært var, enda frá upphafi til þess ætlazt.

Framtíðarstarfssvið félagsins leiðir aftur á móti af sér, að iðgjöld verða að vera eins lág og fært þykir, enda áhættur félagsins nú ekki í slikri óvissu sem áður.

En af þessu leiðir, að úthlutun á bónus er hvorki heppileg né réttmæt. Hér er því ráðgert, að bónussjóður hverfi og það fé, sem í honum er, verði greitt þeim, sem það eiga.

Um 10. gr.

Sbr. 10. gr. l. 106/1943.

Um 11. gr.

Þar sem áhættufé félagsins er nú 6 milljónir króna auk sjóða, þykir rétt að rýmka heimild félagsstjórnar til ávöxtunar á sé þessu, sem umfram er áhættuféð.

Reglurnar, sem hér eru settar, eru í samræmi við það, sem tilkast hjá tryggingsfélögum á Norðurlöndum.

Um 12.—26. gr.

Greinarnar eru samhljóða 12.—26. gr. laga 106/1943.

Um 27. gr.

Breytingin er aðeins sú, að skírskotað er til reglugerðarinnar, sem nú er í gildi.

Um 28. gr.

Eins og ljóst er af upphafi þessarar greinargerðar, er hér aðeins um að ræða nafnbreytingu á Stríðstryggingafélagi íslenzkra skipshafna til samræmis við framtíðartilgang þess, svo og breytingar þær, er að framan greinir á 1. kafla laganna, sem eru gerðar af sömu ástæðum.

Til þess að taka af öll tvímæli, þykir þó rétt, að þess sé getið í lögnum, að félagið beri sömu skyldur og njóti sömu réttinda og áður.

Ed.

209. Frumvarp til laga

um heimild fyrir ríkisstjórnina til að selja Innri Akraneshreppi jörðina Staðarhöfða.

(Eftir 3. umr. í Nd.)

1. gr.

Ríkisstjórninni veitist heimild til að selja Innri Akraneshreppi í Borgarfjarðarsýslu jörðina Staðarhöfða í sama hreppi, enda liggi fyrir yfirlýsing hreppsnefndarinnar um, að hreppurinn skuldbindi sig til, ef hann selur jörðina, að tryggja það, að jörðin verði gerð að ættaróðali. Námaréttindi skulu þó undanskilin.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Nd.

210. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 32 11. júní 1942, um vátryggingarfélög fyrir vélbáta.

(Eftir 3. umr. í Nd.)

1. gr.

Í stað orðanna „til ársloka 1946“ í ákvæði til bráðabirgða í lögnum, sbr. lög nr. 15 24. mars 1944, komi: til ársloka 1948.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi, og falla samtímis úr gildi lög nr. 15 24. mars 1944.

Nd.

211. Breytingartillögur

við frv. til laga um sölu þjóðjarða og kirkjujarða.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. Við 1. gr. Síðasta málsggr. orðist svo:

Námaréttindi, vatnsréttindi og jarðhitaréttindi skulu undanskilin sölu.

2. Við 2. gr. Fyrri málsggr. orðist svo:

Jarðir, sem seldar eru samkv. 1. gr., skulu seldar fyrir fasteignamatsverð að viðbættu álagi, er kann að fylgja jörð, er salan fer fram. Jarðarverðið greiðist að fullu við afsal.

Nd.

212. Frumvarp til raforkulaga.

(Eftir 2. umr. í Nd.)

Samhljóða þskj. 72, með þessum breytingum:

1. gr. hljóðar svo:

Ríkinu einu er heimilt að reisa og reka raforkuver, sem eru stærri en 100 hestöfl.

Réttur sá, sem ríkinu er áskilinn samkv. 1. málsgrein, verður ekki framseldur, nema samþykki Alþingis komi til. Þó er þeim, sem við gildistöku þessara laga eiga

og reka eða eiga í smíðum raforkuver, sem eru stærri en 100 hestöfl, heimilt að reka þau áfram. Enn fremur er ráðherra heimilt að fengnum tillögum raforkumálastjóra að veita sveitarfélagi, einstökum manni eða félagi leyfi til að reisa og reka raforkuver allt að 500 hestöflum að stærð til að fullnægja rafaflsþörf sinni, ef rafveiturn ríkisins eða héraðsveita geta eigi eða óska eigi að láta rafaflið i té.

7. gr. hljóðar svo:

Engum nema rafveitum ríkisins er heimilt að selja raforku i heildsölu. Þó mega Reykjavíkurkaupstaður, Akureyrarkaupstaður, Siglufjarðarkaupstaður, Ísafjarðarkaupstaður og Andakílsárvirkjun selja héraðsrafveitum sinum og rafveitum ríkisins raforku i heildsölu frá orkuverum þeim, sem aðilar þessir eiga nú eða hafa þegar hafið byggingu á.

Réttur sá, sem rafveitum ríkisins er áskilinn samkvæmt 1. málsgrein, verður ekki framseldur, nema samþykki Alþingis komi til.

Nd.

213. Breytingartillaga

við frv. til raforkulaga.

Flm.: Ingólfur Jónsson, Jón Pálmason.

Við 26. gr. Í stað orðanna „minnst hálfu framlagi ríkissjóðs“ komi: minnst $\frac{1}{5}$ af framlagi ríkissjóðs.

Nd.

214. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Ásmundi Sigurðssyni og Páli Þorsteinssyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina komi:

Á eftir 4. tölulið i 1. gr. A. I. d. komi nýr liður:
Gjádalsá í Lóni.

Nd.

215. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Ásmundi Sigurðssyni og Páli Þorsteinssyni.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur:

Á eftir 30. tölulið i 1. gr. A. komi 2 nýir liðir:

Hornsvegur: Frá Almannaskarði að Horni.

Hvalnesvegur: Frá Svínholum að Hvalnesi.

Nd.

216. Breytingartillögur

við frv. til raforkulaga.

Frá Jóni Pálmasyni.

1. Við 34. gr. Aftan við greinina bætist:
3. Ef einstakir bændur eða fleiri saman reisa raforkustöðvar til heimilisnota, er heimilt að lána þeim úr raforkusjóði allt að $\frac{2}{3}$ kostnaðar með 2% vöxtum og 30 ára afborgun, enda séu stöðvarnar vel gerðar að dómi rafmagns-eftirlits ríkisins.
2. Við 37. gr. Á eftir orðunum „34. gr. tölulið 2“ í annarri málsg. komi: og 3.

Nd.

217. Frumvarp til laga

um tunnusmiði.

(Lagt fyrir Alþingi á 64. löggjafarþingi, 1945.)

1. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að láta reisa og starfrækja tvær tunnuverksmiðjur, aðra á Akureyri, hina á Siglufirði, þegar rannsókn hefur leitt í ljós, að tunnusmiði hér á landi er samkeppnisfær við erlenda tunnuframleiðslu bæði hvað verð og gæði snertir.

2. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að kaupa eða taka á leigu tunnuverksmiðjur á Akureyri og Siglufirði og starfrækja þær.

3. gr.

Til þess að standast kostnað af framkvæmdum samkvæmt lögum þessum heimilast ríkisstjórninni að taka að láni allt að 3 millj. króna.

4. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að taka eignarnámi lóðir, hús og önnur mannvirki vegna tunnuverksmiðjanna.

5. gr.

Tunnur þær, er tunnuverksmiðjur ríkisins framleiða, skulu seldar sildarsalt-endum

6. gr.

Nánari ákvæði um rekstur og stjórn tunnuverksmiðjanna svo og um annað, er þurfa þykir, skulu sett með reglugerð.

7. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

A thug a s e m d i r við lag a f r u m v a r p þ e t t a :

Tilgangur frumvarps þessa er sá fyrst og fremst að fyrirbyggja, að sú framleiðsla sildartunna, sem fram fór hér á landi fyrir strið, falli niður. Enn fremur gerir frumvarpið ráð fyrir, að rannsakaðir verði til hlitar möguleikar til smiði sildartunna hérlendis, er geti verið samkeppnisfær við erlenda framleiðslu bæði hvað snertir verð og gæði, og heimilar ríkisstjórninni að ráðast í framkvæmdir, ef svo reynist.

Rök þau, sem liggja að því að hefja á ný tunnusmiði á Íslandi, eru marg-háttuð. Fyrstu og þýðingarmestu rökin eru þau, að með öðru móti verða ekki út-vegaðar nægilega margar tunnar. Á s.l. sumri hefði tunnuskortur takmarkað söltun, ef vertiðin hefði verið í meðallagi. Möguleikarnir fyrir því að geta fengið tilbúnar síldartunnur eru mjög litlir. Að því er virðist er auðveldara að afla tunnuefnis, ef hægt er að vinna úr því hér á landi. Innlend tunnusmiði er því eins og nú standa sakir skilyrði fyrir því, að hægt verði að afla nægilegs fjölda tunna.

Íslendingar geta gert sér góðar vonir um markað fyrir saltaða síld, einkum í Svíþjóð og í Mið-Evrópu, og mega ekki glata þeim tækifærum vegna tunnuskorts.

Það er ekki óeðlilegt, að þjóðin stefni að því að smíða sjálf allar síldartunnur sínar. Það mundi gera þjóðina miklu óháðari, þegar til þess kemur að selja síldina. En auk þess veitir tunnusmiðin mikla atvinnu inn í landið, og er það kannske veigamesta atriðið. Á Norðurlandi er aðalatvinnutímabilið blásumarið og stendur oft ekki nema nokkra mánuði. Alla aðra tíma ársins er meira og minna atvinnuleysi og það á tínum, þegar nóg atvinnna er sunnanlands. Þetta vetraratvinnuleysi norðanlands er ákaflega þreytandi fyrir fólkid, enda er nú svo komið, að stöðugt fleira fólk gefst upp á þessu og flytur burt. Tunnusmiðin bætir mikið úr þessu tilfinnanlega vetraratvinnuleysi norðanlands, og þegar svo er komið, að allar tunnar, sem notaðar eru í landinu, verða smíðaðar hér, hefur stór hópur manna örugga ársatvinnu, sem nú verður að sætta sig við að ganga að mestu atvinnulaus allan veturinn.

Með innlendri tunnusmiði á að vera hægt að tryggja það, að tunnar þær, sem saltað er í hér á landi, verði yfirleitt eingöngu 1. flokks, en sem kunnugt er, hefur mikið skort á, að svo væri. Hingað hafa flutzt tunnar úr ýmsum áttum, mjög mis-munandi að gæðum og staerð og oft hreinasta rusl. Þetta hefur vitanlega haft sín áhrif á gæði saltsíldarinnar og gert erfiðara fyrir í samkeppninni við aðrar þjóðir.

Um einstakar greinar skal þetta tekið fram:

Um 1. gr.

Hér er gert ráð fyrir, að ríkisstjórnin láti fram fara ýtarlega rannsókn á möguleikum fyrir því, að innlend tunnuframleiðsla geti staðið algerlega jafnfætis er-lendri tunnusmiði. Að lokinni þeirri rannsókn og ef árangur hennar verður já-kvæður, er ríkisstjórninni heimilað að reisa á tveim stöðum fullkomnar tunnu-verksmiðjur. Þessir staðir eru valdir af mjög eðlilegum ástæðum. Á þessum stöðum hafa verið starfræktar tunnuverksmiðjur, þó ófullkomnar séu, og því nokkuð til af vönum tunnugerðarmönnum. Auk þess er Akureyri samgöngumiðstöð Norður-lands og því góð aðstaða til flutnings á tunnum til söltunarstöðvanna, enda liggja margar söltunarhafnir við Eyjafjörð. Hvað Siglufjörð áhrærir, þá er hann aðal-söltunarstaður landsins, og þær tunnar, sem þar yrðu smíðaðar, eru notaðar á staðnum.

Um 2. gr.

Hér er gert ráð fyrir, að ríkisstjórnin geri þegar ráðstafanir til þess að hefja starfrækslu tunnuverksmiðjanna, sem nú eru á Akureyri og Siglufjörði. Hvort þær verða keyptar eða leigðar, fer eftir því, hvað um semst við eigendur. Nú er til tunnu-efni í um 20 þús. tunnar, og er því hægt að hefja starfrækslu þeirra mjög fljótt. Þá mun og verða reynt að afla tunnuefnis, til þess að hægt sé að halda rekstrinum áfram í veturn.

Um 3.—7. gr.

Purfa ekki skýringa.

Nd.**218. Frumvarp til laga**

um breyting á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Björn Kristjánsson.

18. gr. laganna orðist svo:

Kostnaður við hreppavegi greiðist úr sveitarsjóði, en í hann skal árlega greiða gjald fyrir hvern verkfæran karlmann i hreppnum, 20—60 ára, í hverri stöðu sem er. Er hreppsnefnd heimilt að ákveða gjaldið fyrir eitt ár í senn, allt að því jafnhátt eins dags vegavinnukaupi, eins og það er reiknað í hreppnum við opinbera vegavinnu það ár.

Greinargerð.

Þetta frv. er flutt samkvæmt beiðni hreppsnefndaroddvitans í Öxarfjarðarhreppi, og fylgdi frá honum svo hljóðandi greinargerð:

„Þegar lög um hreppavegagjald voru sett, var ákveðið, að hver verkfær karlmaður skyldi vinna einn dag kauplaust að endurbótum á hreppavegum. Síðar var þessari vinnukvöð breytt í árgjald, er þá var metið 2 kr., sem mun hafa verið almennt dagkaup í vorvinnu á þeim tíma. Um 1924 var vegalögunum breytt á þá leið, að hreppsnefndum var heimilað að hækka hreppsvegagjaldið í 5 kr., sem þá var orðið almennt dagkaup fyrir vegavinnu í sveitum. Síðan hefur ekki orðið breyting á þessu ákvæði, þó kaupgjald í vegavinnu hafi meira en tólfaldazt, síðan það var sett.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að hverjum sveitabóna er það lifsnauðsyn að fá sem fyrt bílfærar akveg heim til sín. En með 2—5 króna hreppavegagjaldi fyrir hvern verkfæran mann vinnst það seint, þar sem hreppavegir eru langir og torsóttir, en útsvör yfirleitt ekki það vinsæl, að hreppsnefndir sjái sér fært að taka með þeim árlega stórar fúlgur til vegagerða.“

Ed.**219. Breytingartillögur**

við frv. til 1. um breyt. á 1. nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

Frá Páli Hermannssyni.

- Á undan 1. gr. frv. komi ný gr., sem verður 1. gr., svo hljóðandi (og breytist greinatalan samkv. því):
30. gr. laganna falli niður.
- Aftan við 2. gr. frv., sem verður 3. gr., bætist: Skal það fylgifé hvers býlis, er til hefur orðið vegna ákvæða þeirra, sem úr gildi eru felld með lögum þessum, verða kvaðalaus eign eiganda býlisins.

Nd.**220. Frumvarp til laga**

um sölu þjóðjarða og kirkjujarða.

(Eftir 2. umr. í Nd.)

1. gr.

Ábúendur þjóð- og kirkjujarða hafa rétt til að fá ábúðarjarðir sínar keyptar, ef þeir, eftir því sem við á, fullnægja 1. gr. laga nr. 116 30. des. 1943, um ættaróðal og erfðaábúð, og auk þess eftirtoldum skilyrðum:

- a. hafi búið á jörðinni minnst 3 ár;
- b. gefi út við undirskrift kaupsamnings skuldbindingu um, að hann geri jörðina að ættaróðali;
- c. fyrir liggi yfirlýsing hlutaðeigandi hreppsnefndar um, að hann hafi setið jörðina vel og að hreppsnefndin mæli með, að hann fái jörðina keypta.

Pó getur hann skotið þeirri umsögn til sýslunefndar.

Ákvæði þessarar greinar taka þó ekki til þeirra jarða, sem þegar eru ákveðnar sem bústaðir embættismanna eða til annarrar opinberrar notkunar, svo og þeirra jarða, er að dómi Búnaðarfélags Íslands að fengnum tillögum viðkomandi sýslunefndar og aðliggjandi bæjarfélaga teljast líklegar til opinberra nota eða skiptingar í náinni framtíð.

Námuréttindi á þjóð- og kirkjujörðum skulu undanskilin sölu.

2. gr.

Jarðir, sem seldar eru samkvæmt 1. gr., skulu seldar fyrir það verð, sem eftir gjald þeirra segir til um, miðað við 3% vexti, og greiðast að fullu við afsal.

Fari sala fram á jörðum þessum, eftir að þær hafa verið gerðar að ættaróðulum, á ríkissjóður forkaupsrétt á þeim fyrir fasteignamatsverð.

3. gr.

Með lögum þessum er úr gildi numinn a-liður 47. gr. l. nr. 116 frá 30. des. 1943, um ættaróðal og erfðaábúð.

4. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Sþ.

221. Tillaga til þingsályktunar

um rannsókn á því, hvort hagkvæmt sé að flytja timburhús til landsins.

Flm.: Bjarni Benediktsson.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að láta nú þegar fara fram rannsókn á því, hvort hagkvæmt muni vera að flytja sánsk timburhús til landsins. Skal áherzla lögð á að afla gagna um gæði húsnanna og verð þeirra bæði utanlands og þegar búið er að koma þeim upp hér á landi. Þá skal einnig rannsaka, hvort draga þurfi úr innflutningi á öðrum nauðsynjum, ef hús þessi eru flutt inn, svo og öll önnur atriði, sem þýðingu geta haft um það, hvort hagkvæmt sé að stuðla að innflutningi þessara húsa í verulegum mæli. Jafnskjótt og rannsókn er lokið, skal ríkisstjórnin birta skýrslu um hana almenningi til leiðbeiningar.

Greinargerð.

Ýmsir telja, að eitt hagkvæmasta ráðið til að bæta úr húsnæðisvandráðunum sé að flytja inn í stórum stil sánsk timburhús. Af húsum þessum fer hins vegar mjög tvennum sögum. Sumir telja þau ágæt. Aðrir finna þeim margt til foráttu. M. a. telja sumir fagmenn, er húsin hafa skoðað, að þau séu bæði óvönduð og muni, þegar allur kostnaður er með talinn, sízt verða ódýrar en þau hús, sem nú eru byggð hér. Um þetta liggja þó engar fullgildar rannsóknir eða skýrslur fyrir.

Úr þessu verður hins vegar að fást skorið. Ef húsin eru góð og ódýr og innflutningur þeirra pess vegna hagkvæmum, er sjálfsagt að greiða sem allra mest fyrir honum. Ef hið gagnstæða reynist rétt, þá er nauðsynlegt, að menn fái sem fyrst örugga vitneskju um það, svo að falsvonir nái ekki að þróast í þessu vandasama og viðkvæma máli.

Hér sem ella er sjálfsagt að hafa það, er sannara reynist, og hegða sér síðan samkvæmt því.

Er þess því að vænta, að Alþingi og ríkisstjórn bregðist vel við og geri hið fyrsta þær ráðstafanir, sem i tillögunni greinir.

Sþ. 222. Tillaga til þingsályktunar

um endurbyggingu Menntaskólans á Akureyri.

Flm.: Jónas Jónsson.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að verja af ríkisfí einni milljón króna árið 1946 sem fyrstu greiðslu til að endurbyggja menntaskólahúsið á Akureyri.

Greinargerð.

Sigurður Guðmundsson skólameistari og kennaralið Menntaskólans á Akureyri hefur sent Alþingi tilmæli um að veita fé til að endurbyggja hús Menntaskólans norðlenska. Liggja mörg rök til þess, að því máli ber að sinna og það sem fyrst. Skólahúsið er orðið allt of lítið, miðað við núverandi aðsókn, enda byggt fyrir tiltölulega líttinn skóla. Í öðru lagi er heimavistin allt of mannmörg, en eldhætta mikil af svo miklu fjölmenni í þróngbýli og húsið svo eldfint, að það gæti brunnið til ösku á örstuttri stund, ef eldur yrði laus í skólanum við óhentug veðurskilyrði, og mætti þá svo fara, að margt manna færist í þeim bruna, en skólastarfsemin öll mundi þá falla niður um nokkurra missira skeið, meðan verið væri að byggja nýtt stórhýsi fyrir skólann. Má heita, að það sé með öllu óviðunandi að hafa fjölmenna heimavist hátt uppi í svo brunahættu timburhúsi. En aðkomunemendur í skólanum eiga tæplega annars úrskosta en að sækjast eftir að fá að búa í skólahúsinu, því að herbergi eru lítt fáanleg í Akureyrarbæ, eins og málum er nú komið.

Menntaskólinn á Akureyri þarf, eins og skólameistari fer fram á, að fá mjög stóra heimavist. Það mun ekki nægja til lengdar að hafa þar herbergi handa 150 nemendum, ef hin nýja löggjöf nær fram að ganga, sem leggur þá skyldu á herðar ríkinu að taka á móti nemendum úr 25—30 gagnfræðaskólum í two menntaskóla, til að veita þar stúdentspróf. En í bili mundi þó mega bjargast við þetta, ef þess væri gætt í byrjun að haga framkvæmdum svo, að skólinn gæti fimmfaldað heimavistina, þegar hið nýja skólaskipulag er komið til framkvæmda.

Það, sem mest liggur á að byggja vegna Menntaskólans á Akureyri, er heimavistin, nokkrar kennslustofur og hús úr eldtraustu efni yfir hin góðu söfn skólangs, bækur hans, náttúrugripi og listaverkin. Fyrst um sinn mætti nota í gamla skólanum allmargar kennslustofur og hafa þar matreiðslu og borðhaid nemenda, dagstofu, vinnusali o. s. frv. Er svo vel séð fyrir land- og lóðaréltindum skólangs, að hann getur um alla framtíð haft nægilegt landrými, hve mikið sem hann stækkar.

Nokkur hluti ríkisstjórnarinnar hyggur nú á að beita sér fyrir því, að byggðir verði heimavistarskólar í dreifbýlinu um land allt fyrir öll börn og unglunga. Verður að verja til þess, ef fram á að ganga, mörgum tugum milljóna. Mjög er vafasamt, að héruðin hafi aðstöðu til þess fyrir sitt leyti að bera sinn hlut af hinum mikla andlega vígbúnaði, að því er kemur til fjármálanna, auk þess að sýnilega er mikil vontun á starfsfólk til að stjórna svo mikilli heimavistarstarfsemi. En á Akureyri er allur undirbúnингur að þessu leyti í ágætu lagi. Þar er örugg reynsla um góða skólastjórn frá meira en sextiu ára starfi þriggja úrvals skólastjóra. Þar er mikið og gott kennaralið og bæjarbragur hinn bezti hjá nemendum og starfsfólk.

Á Akureyri þyrfti ekki að óttast, að heimavistarstarfsemi færi í handaskolum, þar sem hægt er að styðjast við þær venjur um skólasambúð, sem myndazt hafa í tið Hjaltalíns, Stefáns Stefánssonar og Sigurðar Guðmundssonar.

Pó að ekki sé lögð meiri áherzla heldur en tíðkazt hefur að undanförnu á það að fjölgum ungmennum með stúdentsmenntun, er höfuðnauðsyn að bæta úr húskosti beggja menntaskólanna. En ef Alþingi hallast að því að búa nálega alla æskumenn i landinu undir fjögurra ára námsdvöl í menntaskólunum í Reykjavík og á Akureyri, er engin leið að komast hjá því að byrja nú þegar á mjög umfangsmikilli húsagerð handa þessum tveim stofnunum til að geta tekið á móti mjög aukinni aðsókn nýrra nemenda. Virðist rétt að láta menntaskólana ekki sitja á hakanum í þessum byggingarmálum, þar sem hægt er að byggja á mikilli fenginni reynslu og þörfin ótvírað í báðum stöðum, jafnvel þó að engin breyting verði gerð á skólamálaröggjöf landsins.

Það mun mega telja heppilegt að ráðast í hinari umtöluðu endurbyggingar menntaskólanna einmitt nú. Ríkið og einstaklingar hafa í lok styrjaldarinnar rýmri fjárráð en áður, og ósagt, hvort hægra verður að sinna réttmætum kröfum forráðamanna menntaskólanna, þó að nýbyggingarmál þeirra verði dregin á langinn svo árum skipti.

Til frekari stuðnings málínu er álitsgerð Sigurðar skólameistara og Árna Friðgeirssonar skólaráðsmanns látin fylgja.

Fylgiskjal I.

MENNTASKÓLINN Á AKUREYRI

9. nóv. 1945.

Fundur kennara í Menntaskólanum á Akureyri, haldinn 29. okt. síðastliðinn, samþykkti svo hljóðandi tillögu:

„Kennarafundur í Menntaskólanum á Akureyri, haldinn 29. október 1945, skorar á hið háa Alþingi, að það samþykki fjárveitingu til þess, að reist verði nýtt hús við Menntaskólanum á Akureyri. Verði í því rúm fyrir heimavistir fyrir a. m. k. 150 nemendur, söfn skólaus, lestrarstofu, kennslustofur fyrir náttúrufræði, eðlis- og efnafræði, eldhús og borðstofu. Telur fundurinn mjög aðkallandi, að hafizt verði handa um framkvæmdir í málínu sem allra fyrst, m. a. af því, að nú er eldhættan, er staðar af heimavistunum í skólahúsinu, ægileg og meiri en svo, að verjandi geti talizt, að þar búi um hundrað manns, eins og nú er.“

Langveigamesta ástæða þessarar tillögu er sú, að oss kennurum skólans verður æ ljósari sú hætta, sem vofir yfir skólahúsinu af völdum elds og bruna. Svara má því, að eldhættan sé ekki meiri nú en undanfarin ár. En mér hefur ávallt verið þessi hætta ljós, og hún hefur jafnan fengið mér áhyggju, vánlíðunar og óróa. Og ég finn æ meir og meir til þessarar hættu, af því að undanfarin ár hef ég átakanlega og ógleymanlega verið minntur á hana. Í fyrra brunnu hér á Akureyri tvö stórhýsi úr timbri, annað til kaldra kola (Hótel Gullfoss), hitt að mestu. Í Hótel Gullfossi kvíknadöi seint um kvöld, og varð á örskammri stund ófært um húsið. Þar bjuggu nokkrir skólanemendur og sluppu sumir með naumindum úr eldinum, en margir misstu muni sína og bækur. Annars vildi það happ til, að meginhluti þeirra nemenda, er þar bjuggu, voru ekki heima, heldur voru þeir staddir á skólastemmtun.

Má bæta því við, að hér uppi á brekkunni, sem hús Menntaskólaus stendur á, er stórum örðugra að slökkva eldana, af því að vatnsmagn er hér minna en niðri í baenum, þar sem daela má sjó, ef þörf gerist.

Í hitteðsfyrra kvíknadöi í timburhúsi niðri á Oddeyri, sem brann á örskömmum tíma, og lá þá við, að einn nemandi skólaus, er þar bjó, brynni inni. Komst hann út á nærfötum einum, en missti aleigu sína, sem raunar var ekki mikil fyrirferðar, aðeins bækur og föt. Stóð hann klæðlaus uppi daginn eftir brennuna.

Grunur leikur á, að í þessu húsi og í „Hótel Gullfossi“ hafi kvíknað af völdum rafmagns. Geta og hvorki húsráðendur né umráðamenn húsa haft fullkomíð eftirlit með, að rafleiðslur séu í öruggu lagi. Ég sendi hér með bréf frá ráðsmanni skólans um eldhættuna. Hefur hann skrifat það samkvæmt beiðni minni, og er hann hinn vandaðasti maður, svo að frásög hans verður ekki með nokkru móti vífengd. Er og hægur hjá fyrir háttvirta alþingismenn að afla sér vitneskju um þetta efni, sem líf fjölmargra efnilegra unglings getur oltið á, ef slys vill til.

Það virðist mér vera verilljóst af þessu, að það er í raun réttari algerlega ábyrgðarlaust og óverjandi að láta um hundrað manns sofa undir sama þaki í þessu gamla timburhúsi, sem getur sökum þurrleika síns brunnið á mjög stuttum tíma. Í því búa unglingsar, meyjar og sveinar, sum þeirra á fermingaráldri, og er hætt við, að á þá kæmi mikið fát og jafnvel æði, ef þeir vöknudu við það um hánótt, að kvíknað væri í húsinu. Vekja verður og athygli á, að menntaskólahúsið er mjög hátt, og nær allir heimavistarnemar búa á efri hæð og sumir uppi á svokölluðu hæstalofti, þar sem erfitt er útgöngu úr sumum herbergjum og mjög hátt að komast niður á jafnsléttu. Sum herbergin eru súðarherbergi, og þarf því að renna sér um þakið, áður en hægt er að síga beint til jarðar niður. Á öllum þessum herbergjum eru að vísu kaðlar og allrar varúðar gætt, sem ég og brunafróðir menn framast kunna skil á. Má geta þess, að hér á dögunum skoðuðu tveir háttvirtir alþingismenn skólann hátt og lágt, þeir séra Sveinbjörn Högnason og hr. Pétur Ottesen. Þeir þingmenn, sem ókunnugir eru skólahúsinu, geta spurt þá, hvort hér sé ekki rétt frá skýrt. Ég fullyrði, að engum skóla á landinu sé eins mikil þörf og þessum skóla á nýrri húsagerð, að reist sé heimavistarhús til þess að bjarga fjölmörgum ungra nemenda úr siyfirvofandi eldsvoða.

Vér kennarar fórum fram á, að reist verði hús handa 150 nemendum.

Hefur það lengi verið sannfæring míni, að allir utanbæjarnemendur að minnsta kosti ættu að búa og matast í heimavist. Nauðsyn á sliku vex æ meir, eftir því sem nemendur fjölgar, bærinn stækkar og meira kveður að ofnautn áfengis í kauptúninu og landinu. Það getur hver maður skilið, er skilja vill, að með vaxandi nemendafjölda torveldist eftirlit með reglusemi þeirra og hatterni. Úr því að reist er hús á annað horð, virðist mér einsætt, að stærð hússins verði að miða við sívaxandi aðsókn að skólanum. Þykist ég og þess vis, að allir vandamenn nemenda vilji hvergi fremur hafa börn sín en í heimavist. Á hverju ári verður að synja tugum nemenda þar um rúm. Margir sækja og eigi um heimavist eingöngu af því, að þeir vita, að öll rúm í heimavist eru lofuð og umsókn því árangurslaus.

Þá er einnig farið fram á i tillögnumi, að söfnum skólans, bókasafni, náttúrugripasafni, eðlis- og efnasfræðisafni verði ætlað rúm í hinu fyrirhugaða húsi. Lestrarstofa verður að vera þar, sem bókasafn skólans er geymt. Skólinn á dýrmætt bókasafn og ýmsar fágætar bækur, sem eigi mega með nokkru móti brenna. Kennslustofur verða að vera þar, sem söfnin eru. Í nýjustu skólum á Norðurlöndum, sem ég hef skoðað, voru sérstakar stofur ætlaðar til kennslu í náttúru- og eðlisfræði.

Hins vegar má fyrst um sinn una við gamla skólahúsið til kennslu í öðrum greinum. Þá yrði ekki kennt þar nema fyrri hluta dags. Er óliklegt, að svo fljótt kvíkni í húsinu, að ekki fái allir bjargazt, er þar starfa og nema á þeim tíma sólarhrings. Minnkari og eldhætta, er hin stórmikla matargerð, er fylgir heimavist, hverfur úr skólahúsinu. Eru og fyrir margra hluta sakir mikil vandræði að matargerð í skólanum á þeim hluta dags, er skólinn starfar. Mér er og kunnugt um, að fyrirrennara mínum, Stefáni Stefánssyni skólameistara, var það mikið áhugamál að koma matarsuðu burt úr skólanum.

Eftirlitsmenn verða einnig að búa í heimavistarhúsinu, og þarf hæfileg húskynni handa þeim.

Að lokum má bæta því við, að hér í skólanum eru hin mestu þrengsli, svo að mikil vandkvæði eru að. Var þó að nokkru ráðin bót á húsaskorti skólans, er Alþingi af góðvild sinni veitti fé til, að keypt væri hús með þremur kennslustofum

handa skólanum. En þótt skólinn hafi eigi lengi átt hús þetta, er slikum vandræðum enn eigi eytt né fyrir þau girt, af því að fjöldi nemenda hefur vaxið síðan. Skólann vantar mjög bagalega samkomusal, er allir nemendur og kennarar geti með góðu móti komið fyrir í. Hefur þótt litt tiltaekilegt síðari árin að byrja dagsverk skólans með morgunsöng, sem áður var síður og var vinsæll síður, sökum þess að af því yrði mjög mikil tímataf vegna þrengsla, sem ég veit, að gamlir nemendur skólans á Alþingi skilja og geta skýrt fyrir ókunnugum þingmönnum. Er í rauninni alveg óhjákvæmilegt, að úr sliku verði bætt.

Ég get engar áætlanir látið fylgja erindi þessu, en mér virðist sanngjarnt, að þessi skóli fái algerlega sömu upphæð til húsagerðar sem Menntaskólinn í Reykjavík. Sízt vildi ég spilla fyrir húsagerð Menntaskólans í Reykjavík, sem er auðvitað æskileg, en hér á Akureyri er nauðsynin hin brýnasta á þeirri húasmið, er hér er farið fram á, og í raun rétti geysimikill ábyrgðarhluti að draga slikt. Hér er það stórum meiri ábyrgð, sem fylgir því að segja nei en já, að spara fé fremur en að veita fé.

Með virðingu.

Sigurður Guðmundsson.

Til alþingis 1945, — fjárveitinganeftndar.

Fylgiskjal II.

Við skoðun, sem fram fór 15. sept. s. l. á raflögnum í Menntaskólanum á Akureyri (og framkvæmd var af Sigurði Helgasyni rafvirkja frá Rafveitu Akureyrar og öðrum manni, sem var fulltrúi frá rafmagnseftirliti ríkisins), komu fram nokkrir einangrunargallar.

Í kjallaragangi þurfti að einangra rafmagnsrör frá miðstöðvarröri, en einangrunarviðnám talið i lagi. Athugun og viðgerð rafvirkja á þessu fór fram 27.—29. sept. Við framkvæmd verksins kom í ljós, að rafmagn leiddi út í eitt rafmagnsrörið og það svo mikið, að næstum fullbjart ljós kom á peru, þegar tengt var í hana frá nefndu röri og miðstöðvarröri.

Skýring á því, að þess varð ekki vart við mælingu í öryggjatöflu, er sú, að húsið er alveg rakalaust og hársbreidd munaði, að rörin ekki snertust. Taka þurfti upp þrjú ljósastæði á ganginum, og var haegt að gera við þetta að fullu. Bilunin var þannig, að tengir ör (múffa) á rafmagnsröri hafði losnað af öðru rörinu og röðin skorizt gegnum einangrun rafþráðarins og þannig leitt fullan straum út í rörið.

Af þessu gat orsakast neistun og ikveikja, ef nokkur minnsti raki komst að og jafnvel án þess.

Ég skýri frá þessu til að sýna fram á það, að hættan er si og æ yfirvofandi þessu stóra timburhúsi, þó að mælingar og skoðanir rafveitunnar og eftirlitsmanna ríkisins segi, að allt sé í lagi.

M. A., 4. okt. 1945.

Árni Friðgeirsson.

Nd.

223. Nefndarálit

um frv. til 1. um skólakerfi og fraðsluskyldu.

Frá menntamálanefnd.

Nefndin hefur rætt þetta frv. ýtarlega og mælir með samþykkt þess með eftirfarandi breytingum.

Einn nefndarmanna, Páll Þorsteinsson, áskilur sér rétt til að flytja og fylgja frekari breytingartillögum.

BREYTINGARTILLÖGUR.

1. Við 4. gr.

- a. 1. málsl. 4. málsgr. orðist svo:

Gagnfræðaskólar í kaupstöðum eru fjögurra ára skólar. Gagnfræðaskólar í sveitum veita aðeins tveggja ára fræðslu að loknu unglingsaprófi. Þó er fræðslumálastjórn heimilt að veita undanþágu frá þessu ákvæði, ef forráðamenn gagnfræðaskóla óska þess.

- b. Í stað orðanna „til starfs við ýmsar opinberar stofnanir“ í 4. málsgr. komi: til starfs við opinberar stofnanir, eftir því sem lög og reglugerðir ákvæða.

2. Á eftir 10. gr. komi ný gr., 11. gr., svo hljóðandi:

Lög þessi taka þegar gildi og skulu koma til framkvæmda á árunum 1946—1952 eftir því sem fræðslumálastjórn ákvæður í samráði við hlutaðeigandi fræðsluráð.

Alþingi, 26. nóv. 1945.

Sigfús Siglurhjartarson,
form.

Gunnar Thoroddsen,
fundaskr., frsm.

Páll Þorsteinsson,
með fyrirvara.

Barði Guðmundsson. Sigurður Bjarnason.

Ed.

224. Frumvarp til laga

um eyðingu svartbaks.

Flm.: Þorsteinn Þorsteinsson, Hermann Jónasson.

1. gr.

Lög nr. 89 9. júlí 1941, um eyðingu svartbaks, skulu gilda til ársloka 1948.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Reynsla sú af lögum þeim, er framlengja á með frv. þessu, hefur orðið sú, þar sem við flutningsmenn þekkjum til, að mjög hefur á undanförnum árum fækkað skaðskemmdarfuglum æðarvarpa, þar sem unnið hefur verið að útrýmingu þeirra samkvæmt framannefndum lögum. Í nokkrum varpeyjum hefur tekist að gereyða svartbak. Við þau varplönd alast æðarungar margfalt fleiri en áður og varpið eykst árlega. Það er alkunnugt, að æðarvarpið er arðvænlegur og ánægjulegur atvinnuvegur og eykst þar mest, sem bezt er hlúð að æðarfuglinum og hann varinn kappsamlegast fyrir flugvargi. Teljum við því rétt að leggja til, að lög þessi verði framlengd enn um nokkurn tíma, þar sem reynslan hefur sýnt, að þau hafa orðið æðarvarpseigendum mjög til hagsbótar.

Albt. 1945. A. (64. löggiafarbing).

Sþ.

225. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð fyrir rafveituláni Eyrarsveitar á Snæfellsnesi.

Flm.: Gunnar Thoroddsen.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs 50 þús. kr. lán Eyrarsveitar í Snæfellsnessýslu til rafveituframkvæmda, þó ekki yfir 85% af stofnkostnaði.

Grei nargerð.

Í Grafarnesi við Grundarfjörð hefur á örfáum árum risið upp kauptún með tveim hundruðum íbúa. Hraðfrystihús starfar þar og verzlanir, og útvegur er rekinu þaðan. Kauptúnið er einstakt í sinni röð á landi hér að því leytti, sem það er byggt frá upphafi samkvæmt fyrirfram gerðum skipulagsuppdraetti. Kauptúnið liggur mæta vel við fiskimiðum og hafnarskilyrði eru þar ágæt.

Með hinum öra vexti og mikla atvinnurekstri er óhjákvæmilegt að afla kauptúninu rafmagns þegar í stað. Hafa verið fest kaup á vélasamstæðu (mótor) í þessu skyni og búið að setja hana upp. Næst er að leggja rafleiðslur um kauptúnið.

Tillaga þessi fer fram á ríkisábyrgð fyrir 50 þús. kr. láni í þessu skyni, þó ekki yfir 85% stofnkostnaðar.

Nd.

226. Breytingartillaga

við frv. til raforkulaga.

Frá Jóni Sigurðssyni.

Við 28. gr. Siðari málsgreinin falli niður.

Nd.

227. Breytingartillögur

við frv. til 1. um aðstoðarlán til síldarútvegsmanna 1945.

Frá sjávarútvegsnefnd.

1. Við 2. gr. Orðin „þeirra íslenzkra skipa“ falli buri.
2. Við 3. gr. Í stað orðsins „fjögurra“ í fyrstu málsgr. komi: fimm.
3. Við 4. gr. Á eftir 2. málsgr. kemur: Nú sækir hlutafélag eða annað félag með takmarkaðri ábyrgð um lán eftir lögum þessum, og skal þá setja það skilyrði fyrir lánveitingunni, að aðalhluthafar eða aðaleigendur fyrirtækisins taki persónulega ábyrgð á láninu í hlutfalli við hlutafjáreign eða stofnfjáreign þeirra í félagini, nema aðrar fullnægjandi tryggingar séu settar fyrir láninu.

Ed.

228. Frumvarp til laga

um aðstoðarlán til sildarútvegsmanna 1945.

(Eftir 3. umr. í Nd.).

1. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að taka að láni allt að 4 milljónum króna eða ábyrgjast jafnháa fjárhæð til aðstoðar sildarútvegsmönnum árið 1945.

2. gr.

Útgerðarmenn og útgerðarfyrirtæki, sem stunduðu sildveiðar með herpinótsumarið 1945, geta sótt um lán samkvæmt lögum þessum, ef þeir (þau) vegna aflabrests á sildarvertíðinni eiga erfitt með áframhaldandi rekstur.

3. gr.

Sameinað Alþingi kýs fimm manna nefnd, sem tekur á móti umsóknum um lán þessi. Nefndin ákveður, hve langan frest umsækjendur hafa til lánbeiðninnar. Lánbeiðnir skulu vera skriflegar. Peim skulu fylgja skilríki sem hér segir:

1. staðfest eftirrit af skattframtali umsækjanda 1945;
2. efnahagsreikningur umsækjanda 30. sept. 1945;
3. rekstrarreikningur sildarútgerðar umsækjanda 1945;
4. veðbókarvottorð skipa og fasteigna umsækjandans.

Auk þess er umsækjanda skylt að gefa nefndinni allar þær upplýsingar, er hún telur nauðsynlegar. Með allar upplýsingar varðandi lánin skal farið sem trúnaðarmál.

4. gr.

Þegar lánveitinganefnd hefur fengið tilskilin skjöl í hendur, skal hún sannprófa, eins og unnt er, hvort þau eru rétt. Telji nefndin, að umsækjandi eigi erfitt með áframhaldandi rekstur, skal honum veitt lán, ef hann getur sett tryggingar, sem nefndin metur gildar. Nú sækir hlutafélag eða annað félag með takmarkaðri ábyrgð um lán eftir lögum þessum, og skal þá setja þáð skilyrði fyrir lánveitingunni, að aðalhluthafar eða aðaleigendur fyrirtækisins taki persónulega ábyrgð á láninu í hlutfalli við hlutafjáreign eða stofnfjáreign þeirra í féluginu, nema aðrar fullnægjandi tryggingar séu settar fyrir láninu. Nefndin ákveður, hver fjárhæð hvers láns skal vera.

5. gr.

Ekkert lán má afgreiða, fyrr en ráðherra hefur veitt samþykki sitt til þess.

Fiskveiðasjóður Íslands sér um afgreiðslu lánanna og sér um bókhald og innheimtu þeirra fyrir þóknun, sem ráðherra ákveður.

6. gr.

Lán þessi veitast til 5 ára með 3% árvöxtum. Þau greiðast með jöfnum árlegum afborgunum.

7. gr.

Selji lántakandi skip sitt, má innheimta lánið að nokkru eða öllu leyti þegar í stað.

8. gr.

Peir, sem fá lán samkv. lögum þessum, eru skyldir til að láta reikningaskrifstofu sjávarútvegsins í té reikninga yfir rekstur skipa þeirra, sem lánin eru við miðuð, í því formi, sem reikningaskrifstofan ákveður.

9. gr.

Ráðherra og lánveitinganefnd geta sett nánari reglur um lánveitingar þessar, ef þurfa þykir.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Sþ.

229. Tillaga til þingsályktunar

um skipun nefndar til að rannsaka og gera tillögur um uppeldismál þjóðarinnar.

Flm.: Jónas Jónsson.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að skipa eftir tilnefningu þingflokkanna fjóra menn i milliþinganefnd til að rannsaka og gera tillögur um uppeldismál þjóðarinnar. Nefndin skal hafa lokið störfum fyrir árslok 1948. Kostnaður við nefndarstörfin greiðist úr rikissjóði.

Greinargerð.

Það hefur reynzt vel i málefnum varðandi undirbúning nýrrar skipasmíðastöðvar í höfuðstaðnum og nýja tilhögum strandferðanna að velja einn fulltrúa fyrir hvern þingflokk til að rannsaka og undirbúa löggjöf um þýðingarmikið mál. Kemur það af því, að þá verður niðurstaða nefndarinnar a. m. k. í samræmi við stefnu og skoðunarhátt Alþingis. Er Alþingi nú búið að samþykka alveg einróma báðar niðurstöður þessarar milliþinganefndar, sem ríkisstjórnin skipaði samkvæmt þingsályktun frá 12. apríl 1943, framkvæmdir hafnar við Elliðaárvog, þar sem þrjú stórfyrirtæki eru nú starfandi við að koma á fót hinni væntanlegu skipa- og bátasmíðastöð. Sömuleiðis er nú búið að ganga frá undirbúningi að smíði þriggja nýrra strandferðaskipa. Hefur aldrei fyrr né síðar verið tekið á strandferða- og skipabyggingarmálum þjóðarinnar með jafnmiklum samhug og framsýni.

Alveg sérstök ástæða er til að beita sömu aðferð við rannsókn og undirbúning nýrra framkvæmda í uppeldismálum. Svo óheppilega hefur viljað til, að þar hefur verið unnið að eins konar nýskipun, svo að segja utan við bæði þingið og þjóðina. Það mundi verða til mikils ógagns fyrir Íslendinga, ef þróun uppeldismálanna yrði rofin af eins konar slysi og freistað að fá Alþingi til að lögfesta óundirbúið og framandi skipulag, sem yrði í framkvæmdinni dauður bókstafur, sökum ókunnugleika þeirra manna, sem fengið hafa við tillögugerð í þessu efni. Ný nefnd mundi taka til meðferðar og fullkominnar endurskoðunar frumvörp þau, sem nú hafa verið lögð fyrir Alþingi, en alveg sérstaklega beita sér fyrir að finna þær lausnir, þar sem fyrst og fremst er byggt á islenzkri reynslu og islenzkum staðháttum.

Skólamálanefnd sú, sem skipuð var 30. júní 1943, er til orðin fyrir blábera tilviljun. Árið 1941 báru tveir framsóknarmenn, Pálmi Hannesson rektor og Bjarni Bjarnason skólastjóri, fram tillögu um skipun milliþinganefndar í skólamálum. Engar umræður höfðu farið fram um málið á mannfundum, i blöðum né í þingflokkum. Við meðferð málinsins á Alþingi kvartaði Pálmi Hannesson yfir álugaleysi þingmanna og „tónum stólum“. Kennslumálaráðherrann, Hermann Jónasson, skipaði ekki menn í nefndina. Síðan tók Magnús Jónsson professor við starfi menntamálaráðherra og hreyfði ekki heldur málín. Loks kom aðvifandi maður, Einar Arnórsson hæstaréttardómari, í ráðherrastlöðu. Báðir flutningsmenn tillögunnar voru þá hættir að eiga sæti á Alþingi. Enginn þingmaður bað um, að skólamálanefndin væri skipuð. Einar Arnórsson er afkastamikill rithöfundur, en ekki er vitað til, að hann hafi fyrr né síðar haft nokkurn sérstakan áhuga á skólamálum. En nú skipaði hann

sjö manna nefnd í málíð. Í þessari nefnd voru allir fulltrúarnir launamenn. Þar var enginn til að gæta hagsmuna framleiðenda né skattgreiðenda. Aðeins einn maður var í nefndinni, sem hafði tekið virkan þátt í skólamálaframkvæmdum í landinu. Það var Ingimar Jónsson, forstöðumaður gagnfræðaskólangs í Reykjavík. Og þessi maður gat einmitt flestum mönnum betur sannfærzt um, líve erfitt er að knýja áfram aðgerðir í skólamálum, ef fólkis, sem á að njóta framkvæmdanna, starfar ekki með áhuga og samúð að málinu. Nefndin hafði þannig orðið til svo að segja óviljandi. Þegar hún lauk störfum, var hösfundur hennar hættur að starfa í ríkistjórni og að þjóðmálum. Tillögur nefndarinnar komu líka eins og þruma úr heiðskíru lofti. Þær eru nálega að engu leyti miðaðar við Ísland eða íslenzka staðhætti, heldur við miklar borgir í framandi löndum. Það verður nú hlutverk þjóðarinnar og Alþingis að nota hinrar framkomnu tillögur sem leiðbeiningu um það, sem ekki má gera í uppeldismálum, og láta koma til greina aðrar nýjar leiðir.

Fyrsti maðurinn, sem sýnt hefur starfi millipinganefndarinnar fulla alúð, er leiðtogi kommunistaflokkssins, Brynjólfur Bjarnason. Ekki er vitað, að hann hafi fremur en Einar Arnórsson sýnt nokkurn almennan áhuga fyrir skólamálum landsins. En tillögur nefndarinnar nálgast mjög stefnu hans flokks, því að samkvæmt þeim á að þjóðnýta börn og unglings á Íslandi. Tillögur nefndarinnar hafa hvergi verið ræddar í blöðum né á almennum mannfundum. Engar áætlunar hafa verið gerðar um stofnkostnað né rekstrarkostnað við hið nýja skólakerfi. Málinu hefur verið svo gersamlega haldið utan við þjóðina, að ritstjórar áhrifamestu blaðanna virðast vera ókunnugir efni þess. Samma er að segja um marga kunna þingmenn. Þeir hafa í veturni haft nóg að gera við meðferð aðkallandi stórmála og ekki getað sinnt þessum nýkomnu og framandi frumvörpum. Kennslumálaráðherrann virðist ekki hafa getað fengið hina ráðherrana til að taka að sér meðáhyrgð á málinu. Brynjólfur Bjarnason hefur í stað þess heðið menntamálanefnd neðri deildar að flytja málíð. Hún hefur tekið það til meðferðar, án þess að nokkur nefndarmanna virðist vilja telja sig ábyrgan um framburð þess. Við fyrstu umræðu talaði Sigfús Sigurhjartarson nokkur orð um málíð, aðallega yfir tómum stólum. Þingmenn sinnlu málinu alls ekki við fyrstu umræðu. Brynjólfur Bjarnason lýsti hins vegar yfir því, að málíð yrði fram að ganga á þessu þingi, og kom því til leiðar, að meiri hluti efrideildarnefndarinnar í menntamálum sæti á fundum með menntamálanefnd neðri deildar við athugun málsins. Tilgangurinn með þessari ráðstöfun er auðsær. Það á að koma málinu gegnum Alþingi að þjóðinni óviðbúinni mitt í önnum þess undir þinglok nú í veturni.

Engu skal spáð um, hversu tekst að framkvæma þessa ráðagerð. Hún er að minnsta kosti ekki líkleg til að leiða mikið gott af sér. Í lýðfrjálsu land á almennmennингur að ræða og meta stórmál, áður en þau eru lögfest. Löggjöfin á að vera í samræmi við óskir og vilja fólkssins í landinu. Alveg sérstaklega á þetta við um allt, sem snertir fjölskyldulífið og afskipti þjóðfélagsins af börnum og unglungum. Ef þjóðnýting æskunnar í landinu verður lögfest, án þess að það sé vilji foreldra og ungmenna í landinu, verður sú löggjöf eins og dauður bókstafur. Ef foreldrar finna, að það á að rjúfa fjölskylduböndin með vanhugsuðum og ranglátum framkvæmdum ríkisvaldsins, verða mynduð samtök um að vernda samlif fjölskyldunnar móti skemmdarstarfsemi óviðkomandi manna. Ný athugun á uppeldismálum þjóðarinnar er tímabær, ef hún er framkvæmd með þeim hætti, að fólkis i landinu fái aðstöðu til að hafa áhrif á alla meðferð málsins.

Samkvæmt tillögum millipinganefndarinnar eiga öll börn og unglingar að vera skólaskyld frá 7 til 15 ára og undir vissum kringumstæðum til 17 ára aldurs. Í sveitum á að reisa heimavistarskóla fyrir öll börn í dreyfbýli og helzt að hafa skólanu mjög stóra, svo að þar starfi fleiri en einn kennari. Þegar barnaprófi lýkur, tekur við gagnfræðanám svokallað. Unglingar í kaupstöðum og kauptúnum bæta því við sig skyldunámi í fjóra veturnar, eða til 17 ára aldurs. Í sveitum á að þrýsta fólkini til að afhenda héraðsskólanu ríkisvaldinu til algerrar þjóðnýtingar. Þar á

að gerbreyta eignar- og yfirráðum og þá ekki síður öllum vinnubrögðum. Héraðsskólanir hætta að vera frjálsar uppeldisstofnanir fyrir þroskaða unglings. Nú á að breyta þeim í lögþvingaða framhaldsbarnaskóla. Í fyrstu eiga þeir að starfa í tvö ár og sleppa hendi af unglungunum, þegar þeir eru 15 ára. En það yrði að sjálfsögðu bráðabirgðafyrirkomulag, því að í frankvaemdinni mundi þykja óviðurkvæmilegt, að sveitabörnin næðu á hálfu styttri námstíma sama lærðomsstigi og kaupstaðaunglingar. Það má því hiklaust gera ráð fyrir því, að ef gagnfræðakennsla kaupstaðanna nær yfir fjögur ár, þá verði sveitabörnin að sitja við sama borð. Nefndin gerir réttilega ráð fyrir því, að ýmsir foreldrar geti ekki kostað börn sín í þessa löngu heimavistarskóla ár eftir ár nema með því, að sveitarfélögin kosti dvöl þeirra að öllu leyti.

Nefndin hefur ekki talið ómaksins vert að gera athuganir eða áætlunar um kostnaðinn við þessa nýju tilhögum. Sá kostnaður yrði þó ekki alllitill. Byggingarkostnaður heimavistarskóla í sveitum fyrir öll börn og unglunga frá 7 til 17 ára aldurs yrði stórkostlegur og þá ekki síður kennaralaun og dvalarkostnaður barna og ungmenna, sem sveitarfélögin yrðu að verulegu leyti að standa straum af. Nefndin kemst lengst í athugunum sínum um þetta efni, þar sem hún bendir á, að til að fullnægja ungmennafræðslunni, þurfi ekki að bæta við nema svo sem 100 kennslustofum. Í héraðsskólanum í Reykholti eru þrjár kennslustofur, en öll byggingin mundi nú ekki kosta undir fjórum milljónum króna. Vantar þar þó enn mikil húsnaði, heimavistarherbergi, vinnustofur og kennaraíbúðir. Það mun þess vegna þykja allþung byrði fyrir skattþegnana að reisa allar þær byggingar, sem hér er um að ræða, kosta nemendur, sem þar eiga að vera til að fullnægja bókstaf laganna, og til að standast kostnað við hina umfangsmiklu kennslu. Það er varla úr vegi, meðan málið er á umræðustigi, að sýna, hversu þjóðinni muni ganga að standast þennan tilkostnað.

Laust fyrir 1930, þegar lög voru sett um gagnfræðanám í kaupstöðum, hafði verið lögfest, að i Reykjavík skyldi starfa gagnfræðaskóli, kostaður af ríkinu og höfuðstaðnum. Þá var enginn almennur unglingskóli til í bænum. Séra Ingimar Jónsson var skipaður forstöðumaður þessa skóla og með honum nokkrir mjög dugandi kennrarar. Skólinn hefur frá upphafi fengið gott orð og notið vinsælda í bænum. En alla þá stund, sem liðin er frá stofnun hans, hafa ríkið og bærinn ekki séð sér fært að byggja yfir þessa stofnun. Hefur skólinn orðið að hafast við í ýmsum mjög lélegum bráðabirgðahúsakynnum. Nú í haust, 1945, er verið að grafa fyrir grunni að heimili fyrir þennan gagnfræðaskóla. Ekki tekur betra við, þegar lítið er á getu og áhuga landsmanna fyrir húsakosti menntaskólans í Reykjavík. Hann býr enn við þau húsakynni, sem Danakonungur reisti hans vegna fyrir hundrað árum. Þar er algerlega óhæf skólastjóraíbúð, íþróttahús, sem er bæði lítið og illa vandað, og kennslupláss svo takmarkað, að nú mun vera unnið að því að endurbæta gömul gripahús til að auka húsrými til kennslunnar. Ef lítið er á rekstrar-kostnað skólanna, eins og hann er nú orðinn, sést, að framleiðslan mun eiga erfitt með að standa undir þeim kostnaði, sem þar er farið fram á. Brynjólfur Bjarnason hefur í haust sem leið stofnsett einn skóla, án þess að lög séu til um það fyrirtæki. Það er gagnfræðaskóli Húsvíkinga. Nemendur eru rúmlega 30. Tilkostnaður við kennsluna fyrir kauptúnið og héraðið er um 1700 kr. á nemanda. Er þó enn kennt í gömlu húsi, þar sem ekki er borguð leiga, sama og engu varið til áhalda og annarra útgjalda, sem leiðir af fastri skólastofnun.

Reykjavík er stærsta og efnaðasta sveitarfélag á landinu, og menntaskólinn þar er elzti skóli landsins. Sú staðreynd, að ríkið og bæjarfélag Reykjavíkur hafa ekki treyst sér til að sjá þessari stofnun fyrir betri húsakosti en raun ber vitni, sýnir, hve erfiðlega muni ganga að þvinga fólk i landinu til að taka á sig þær byrðar að reisa saemileg skólahús til að geta boðið öllum börnum og unglungum frá 7 til 17 ára viðunandi húsakost og kennslu. Og dæmið um hinn nýja, litla gagnfræðaskóla á Húsavík, sem er enn á byrjunarstigi að öllu leyti, sýnir ótvíraett, hve mikinn kostnað

skólaskylda allra barna og unglings um 11 ára skeið mundi baka landinu. Ef Alþingi þykir rétt að stíga slikt spor, mælir öll sanguirni með, að skattþegnarnir í landinu hafi verið spurðir um álit þeirra, áður en hafist er handa um þessa umfangsmiklu andlegu þjóðnytingu.

Nefndin ætlast til, að allir þeir, sem lokið hafa gagnfræðaskólaprófi með sámi-legri einkunn, eigi rétt á fjögurra ára framhaldsnámi í menntaskólum landsins. Nú er málum svo komið, að háðir menntaskólanir eru yfirfullir af nemendum og búa við þróngan húsakost, þó að þeir séu ekki í beinu sambandi við neina aðra skóla. En eftir að búið væri að gefa öllum þorra ungmenna í landinu lagalegan rétt til að heimta ókeypis menntaskólagöngu í fjögur ár, mundi áreiðanlega þurfa að bæla við þá skóla húsakynnum, sem Kristján 8. gat ekki dreymt um, begar hann bætti úr heillar aldar þörf fyrir heimkynni menntaskólanemenda á Íslandi.

Nefndin ætlast til, svo sem vonlegt er, að allir stúdentar eigi síðar rétt á háskólavist. Núverandi húsakynni háskólan eru að verða of þróng fyrir hina mjög takmörkuð tölum nemenda, sem útskrifast úr menntaskólunum, eins og þeir eru nú.

Skólastipun sú, sem þjóðin býr nú við, er byggð á því, að ríkið og bæjar- og sveitarfélög leggi fram til þeirra mála eftir vilja og getu. Sömuleiðis er ekki reynt að hindra æskuna í landinu frá að leggja árum saman stund á skólagöngu. Grundvöllur íslenzkrar uppfræðingar hefur fram að þessu verið frjáls og byggður á sjálfsbjargarviðleitni einstaklinganna. Nú er stefnt að því að taka nokkurn veginn allt frelsi af foreldrum, ungmennum og borgurum landsins yfirleitt um allt, sem snertir uppledji æskunnar í landinu. Auk þess er stefnt að því að leggja á þjóðina byrðar, sem ekki er létt að bera, allra sízt þar sem hinp aukni tilkostnaður mundi engan veginn verða til að auka orku þjóðarinnar, heldur til hins gagnstæða.

Skólamálanefndin hefur mál sitt á því, að hún telji æskilegt, að sveitarfélögini geti stofnsett skóla fyrir börn á 5—7 ára aldri, og lætur liggja að því, að þriggja ára börn geti þurft nokkra fyrirgreiðslu af því tagi. Nefndin segist ætla að tryggja fjölbreytni í náminu með því að skipta ungmennum í gagnfræðaskólum í tvennt. Stunda sumir aðallega bóknám, en hinir verknám. Bóknámið veitir rétt til inngöngu í menntaskóla og síðan í háskóla. Verknámið gefur engin réttindi. Danir hafa reynt þetta skipulag og gefist það illa. Unglingunum er skipt með bóknámsprófi í sauði og hafra. Peir, sem hljóta lægri einkunnir, eru dæmdir í aðstöðu „almúgans“. Bóknámið getur leitt inn á „höfðingja“stigið. Reynslan hefur orðið sú, þar sem þetta skipulag hefur verið prófað, að foreldrar neyta allrar orku með aukakennslu og hvers konar harðræðum að bjarga börnum sínum inn í bóknámsdeildina, þó ekki væri nema til að bjarga heiðri sínum og barnanna. Er þessi kepnni alkunn í Reykjavík, þar sem allri tækni kennsluþróðnings er heitt til að koma börnum höfuðstaðarbúa inn í gagnfræðadeild menntaskólan. Sannarlega verður aldrei með tölu talin það tjón, sem börnum og unglungum er gert með þessu heimskulega atferli. En allra mesta ávirðingin í þessu efni er sú að óvirða framleiðslustörfin og koma þeirri hugsun inn í hug barna og unglings, að meginhugsjón allra æskumanna eigi að vera sú að flyja frá framleiðslunni að lifibrauði á framfæri annarra.

Í breytingu þeirri á héraðsskólaþingunum frá 1939, sem Bjarni Bjarnason, Pétur Ottesen og sá, er þetta ritar, stóðu sérstaklega að, var gert ráð fyrir að þrískipta námstímanum í þeim skólum milli bóknáms, verknáms og íþróttar. Með þessu var bóknáminu, íþróttunum og vinnukennslunni gert jafnhátt undir höfði. Sundurgreining héraðsskólanemenda á milli bóknáms og verknáms hefur fram að þessu gerzt eftir vali þeirra sjálfsra, þegar dvöl þeirra í skólunum var lokið. Allir nemendur áttu að finna, að þeir þurstu jöfnum höndum að nema bókleg og verkleg vinnubrögð. Héraðsskólanir hafa gengið lengst allra íslenzkra menntastofnana að kenna vinnubrögð, og þar hefur tekist að starfa á þann hátt, að unglingsarnir hafa fundið, að ekki var hallað á verklega námið í samanburði við bókfræðin. Þessi skoðunarháttur héraðsskólanna þarf að ná til allra annarra skóla, bæði við barnafræðslu og framhaldsnám, hverju nafni sem nefnist. Í þúsund ár hefur þjóðlif Ís-

lendinga verið samanofið úr tveimur þáttum: likamlegri vinnu og andlegri ræktun. Svo þarf enn að vera.

Sú breyting, sem nefndin leggur til, að þjóðnýta héraðsskólana, mundi svipta þá þeim vaxtarskilyrðum, sem byggjast á frumkvæði einstaklingsins. Í ríkisskólamum er varla hægt að veggfóðra herbergi né mála húsþak án þess að leyfi Alþingis og kennslumálastjórnarinnar komi til. Í öllum héraðsskólunum hefur verið efnt til margháttarstarfar vinnukennslu, einkum við smíði, þrátt fyrir fátaðt skólanna. En eftir 50 ára fyrirhyggju Alþingis og ríkisstjórnar, er ekki enn búið að koma á fót særilegum vinnustofum í bændaskólunum. Við Ísafjarðardjúp hafa börn og unglingsar, feður og mæður lagt fram stórmikla vinnu og fé til að koma á fót héraðsskóla á Reykjanesi. Svipaða sögu má segja úr nálegra öllum hérudum um tilkomu hinna héraðsskólanna. Á Reykjum í Hrútafirði er nú unnið að því að koma á fót verkstæði, þar sem a. m. k. tuttugu píltar gætu fullnumið nauðsynlegustu tækni við húsagerð og jafnmargar ungar konur lagt stund á matreiðslu- og saumanám. Samhliða þessu starfar áhugalið skólans að því að koma upp heitri sjólaug til afnota fyrir nemendur og sumargesti. Flestir héraðsskólarnir hafa tekið upp þann góða síð að reka gistihússtarfsemi á sumrin og bæta þannig úr sári neyð ferðamanna í gistihúsalusu landi. Enginn ríkisskóli hefur lagt á sig þessa þjóðlegu skylduvinnu. Ríkisreksturinn vantar þar sem endranær fjör og skapandi kraft. Um leið og búið væri að þjóðnýta héraðsskólana, mundi mestöll skapandi starfsemi hverfa, en forráðamenn þeirra kasta allri ábyrgð á fjárveitingavaldið og ríkisstjórnina.

Skólamálaneftnd Einars Arnórssonar hefur nálegra aldrei tekið tillit til íslenzkra staðhálta eða reynslu í tillögum sinum. Hana hefur ekki órað fyrir, að tvískipting sú, sem gert er ráð fyrir í unglingsanánu, mundi verða til niðurdreps og fordjörfunar fyrir alít framleiðslustarfanna. Nefndin gerir heldur enga grein fyrir, hversu haga skuli vinnukennslunni. Og hún er sennilega alls ófróð um það, að 13 ára börn eru miklu miður hæf til að stunda hagnýtt verknám en 17—18 ára unglingsar. Nefndarmönnum virðist vera litt kunnug hin mikla og almenna námsþreyla, sem einkennir börn, sem lokið hafa margra ára innhaldslitu skyldunámi. Pegar héraðsskólarnir fá þessi þreyttu börn til framhaldsnáms, yrðu slikir nemendur með allt öðrum og óskemmtilegri brag en þeir unglingsar, sem kæmu af frjálsum vilja frá framleiðslustörfum heimilanna og verður stuttur námstími að góðum notum, af því að hvorki vantar fjör né áhuga. Sumir af beztu starfsmönnum við héraðsskólana hafa lýst yfir því, að þeim mundi ekki koma til hugar að starfa við þessa skóla, eftir að þeim hefði verið breytt í þvingunarstofnun fyrir börnin úr sveitunum. Með hinni ráðgerðu breytingu mundi hverfa allt sjálfboðastarf í sambandi við þessar vinsælu sveitastofnanir. Bjarni Bjarnason á Laugarvatni gæti hætt við að stækka túnið fram úr 70 dagsláttum. Hann gæti lagt niður kartöflugarða, sem framleiða 300 tunnar af garðmeti. Óþarfð væri fyrir hann að hugsa um gróðurhús eða að starfrækja stærsta gistihús landsins fyrir sumargesti. Eftirmenn Bjarna Bjarnasonar og hinna mörgu dugnaðarmanna, sem skapað hafa héraðsskólana með mikilli reynslu og fyrirhöfn, gætu, þegar hér væri komið sögu, hætt allri áhugamannastarfsemi og beðið eftir, að fræðslumálaráðuneytið eða kennslumálaráðherra legðu fyrir að veggfóðra nemendaherbergi eða bæta brotnar þakrennur skóla-bygginganna.

Nú liggur næst fyrir að athuga áhrif hinnar nýju skólaskyldu á kennsluna í sveitunum. Það á að vera heimilt að veita börnum undanþágu frá að vera allan veturinn í heimavistarskóla, en enginn vafi er á, að þeir menn, sem standa fyrir þessu þvingunarnámi, munu leggja mikla áherzlu á, að öll börn og unglingsar sitji við sama borð. Það er ekki heldur sýnilegt, að mögulegt verði að láta börnin og unglingana yfirleitt sæta sömu prófraun, nema þau hafi jafnan tíma til námsins. Þess vegna er óhjákvæmlegt að gera ráð fyrir því, að innan skamms yrðu öll börn og unglingar í dreifbýlinu að heiman í heimavistarskólunum 7—9 mánuði á ári frá

7 ára aldri og þar til þau eru 15 ára. Að öllum líkindum mundi sambandið við kaupstaðaskólana lengja þessa skólavist enn um tvö ár.

Það er lítill vafi á því, að heimilin í sveitunum mundu breytast meira en lítið við þetta nýja skipulag. Nú um stund hefur á vetrum verið á heimilum sveitanna þrenns konar fólk: Hjónin á bænum, vandabundin gamalmenni og börn hjónanna á ýmsum aldrí. Hin nýja löggjöf mundi losa börnin algerlega við heimilin. Í fyrstu mundu þau koma til foreldranna í sumarleyfinu, en væntanlega ekki telja sig eiga mikið erindi þangað, eftir að lokið væri hinni löngu skólavist, jafnvel þó að ekki væri snúið að menntaskólanámi. Með þessum hætti væru heimilin svipt hinni miklu hjálp, sem börn og unglings veita foreldrum sinum með glöðu geði við framleiðslustörfin. Heimilin væru svipt þeim andlega styrk og ánægju, sem börn veita, og börnin væru svipt þeirri margháttuðu menningu, sem fylgir vinnu við framleiðslustörfin og samveru með vandamönnum. Eftir að búið væri að taka börn og unglings úr íslenzkum sveitaheimilum, yrðu þar um stund eftir barnlaus hjón og gamalmenni. Ekki löngu síðar mundu sveitaheimilin leggjast í auðn, eins og byggð Íslendinga í Grænlandi undan sókn Eskimoáanna. Af öllum þeim tillögum, sem bornar hafa verið fram á síðari árum til niðurdreps íslenzku skólalifi, er engin háskalegri íslenzkri menningu heldur en sú að taka um 9–11 ára skeið öll börn og unglings vetrarlangt úr heimilunum frá ættfólkini sinu.

EKKI verður hjá því komið að viðurkenna, að ótrúlega mikill kostnaður leggst á einstaklinga og þjóðfélagið við þetta ráðgerða, lögþvingaða skólahald. Það yrði óhjákvæmilegt, að bæjar- og sveitarfélög yrðu að leggja mikið fé fram til allra þessara margháttuðu skólabyggings, verkstæða, heimavista og kennarabústaða. Laun þessara manna mundu verða mjög þungur baggi, eins og kaupgjaldi er nú hátt að við þau störf. Og að öllum líkindum yrði ekki létt byrði fyrir heimilin í sveitinni að kosta öll börn og unglings að heiman vetrarlangt ár eftir ár. Sennilega mundu mjög margir foreldrar gefast upp við að standa undir þessum greiðslum, og kæmi öll byrðin þá á þau heimili, sem eitthvað hefðu aflögu. Þessi skólaskyldauknning mundi þess vegna, auk annarra áhrifa, verða mikilvirk við að jafna efnahag manna, þannig að allir stæðu að lokum nokkuð jafnt að vígi, með því að eiga ekki neitt.

Það hefði ef til vill verið sök sér að leggja svo mikla stund á að berja hina upp-vaxandi kynslóð til bókar, ef reynslan sýndi, að löng skólaganga væri alger trygging fyrir andlegum og líkamlegum afrekum. En þessu er ekki svo varið. Heimilin í íslenzku dreifbýli hafa fram til þessa dags verið vagga alls þess, sem bezt er í íslenzkri menningu. Vinna við margbreytt störf og bóklestur í sveitabaðslofu hefur skapað og haldið við íslenzkri menningu. Þegar smillingar eins og Sveinbjörn Egilsson og Jónas Hallgrímsson taka að vinna að endurreisn tungunnar, þá finna þeir allan efniviðinn á vörum fólks, sem aldrei hafði séð svo mikið sem dyrustaf á skólabyggingu. Jafnframt því, að öllum má vera ljóst, að skólaganga er á ýmsan hátt nauðsynleg sem undirbúniningur fyrir ýmiss konar vinnubrögð, þá er ekki hægt að neita því, að margt af því, sem bezt hefur verið gert í íslenzku þjóðlifi, hefur verið framkvæmt af mönnum, sem hafa notið engrar eða lítillar skólagöngu. Ef litið er til atvinnuveganna, þá hafa nálega allir helztu forgöngumenn við umbætur landbúnaðar, útvegs eða iðnaðar verið sjálfmenntaðir menn að mestu. Nálega engir af for-kólfum kaupfélaganna eða kaupmenn, sem flutt hafa verzlunina inn í landið síðan um 1870, hafa notið langrar skólagöngu. Sama er raunin, ef litið er til hinna umfangsmiklu mannbætandi hreyfinga. Bindindishreyfingin, ungmennafélögin, íþróttastarfsemin, samvinnusamtökum og verkalyðsfélagsskapurinn, meðan hann starfaði á frjálsum grundvelli, hafa að langmestu leyti verið borin fram af fólk með mikinn lifsprótt, en litla þvingun á skólabekkjum.

Það takmark, sem nefnd Einars Arnórssonar hefur sett sér, að koma öllum Íslendingum í mjög langa skylduskólagöngu, sýnist ekki jafnóhjákvæmilegt fyrir

íslenzka þjóðmenningu og sumir kynnu að halda. Barnaskólar landsins eru meira og minna nauðsynlegir, en þurfa mikilla endurbóta við, eins og síðar mun vikið að. Þvingun og einhæfni þessara skóla hefur haft lamandi áhrif á suma veigamestu þætti hins andlega lífs í landinu. Ferskeytlugerð er undirstaða allrar meiri háttar ljóðagerðar hér á landi, en ekki er kunnugt um, að neinir ferskeytluhöfundar hafi komið úr íslenzkum barnaskólum. Ekkert af þjóðskáldum landsins, nema ef' vera skyldi Steinn Steinarr, hefur numið í barnaskóla. Ekki heldur þeir listamenn, sem bera af hér á landi. Aðeins einn maður af þeim mönnum, sem rita tilþrifamikið íslenzkt mál nú á dögum, hefur stundað nám í barnaskóla, og sá maður varð að læra málið af Snorra Sturlusyni og Jónasi Hallgrímssyni, eftir að hann hafði lokið háskólaprófi.

Íslenzka þjóðin hefur vafalaust þörf fyrir að eiga margháttáða skóla, og sá, sem þetta ritar, hefur lagt sinn skerf til þeirra mála í landinu. En reynslan hefur sýnt, að Íslendingar hafa oft komið langt án mikillar skólagöngu, og í öðru lagi, að ef skólagangan er misheppnuð og vanrækt, getur það verið til fordjörfunar og niðurdreps. Vandamál forgögumanna skólamálanna er ekki fyrst og fremst að fjölgja skólum og þvinga fólk í skóla, heldur hitt, að gera skólana sem gagnlegasta og umfram allt að láta skólagönguna ekki granda neinum af dýrmætustu þáttum hins íslenzka heimilisuppeldis.

Einn af kunnustu og fremstu leiðtogum í uppeldismálum Íslendinga, Sigurður Guðmundsson skólameistari, vonaði að stúdentar úr skóla hans mundu ganga í bændastöðuna og flytja þangað fræ úr akri skólans. Ekki hefur skort i því efni drengilega hvatningu af hans hálfu, en ekki hefur sá áróður borið tilætlaðan árangur. Mjög fáir eða engir stúdentar hafa gerzt bændur. Mjög fáir stúdentar eru leiðtogar í útgerðar-, verzlunar- eða iðnaðarmálum. Í stað þess liggur meginþunginn í straum stúdenta frá framleiðslunni og að launuðum störfum. Að vísu er nauðsynlegt, að dugandi menn gerist verkamenn ríkis og bæja á föstum launum, en tæplega verður það talið við hlítandi, ef skapandi forusta í atvinnumálum verður ekki nema sjaldan í höndum þeirra manna, sem lengst hafa setið á skólabekk. Tillögur milliþinganeftdarinnar ganga allar í þá átt að lengja námstímann, auka skólaþreytuna og deyfa framkvæmdapróttinn. Nefndin sækir á að halla rétti framleiðslunnar, veikja heimilin og gera börnin fráhverf daglegum störfum. Hún gerir sér sérstakt far um að eyðileggja þá þætti í uppeldismálunum, þar sem reynir á frjáls samtök borgaranna til uppeldishóta, og hlifist hvergi við um neinn tilkostnað á skattborgarana. Ef frumvörp milliþinganeftdarinnar verða samþykkt, munu þau fyrst um sinn að mestu leyti verða dauður bókstafur, en þó til skaða, þar sem um einhverja framkvæmd verður að ræða. Mjög sennilegt er, að almenn samtök verði hafin í landinu móti öfgum þeirra, svo sem tilraunum nefndarinnar að láta barna- og unglingsraddir verða útlægar af sveitalheimilunum. En að einu leyti gæti starf nefndarinnar orðið að gagni. Þar er safnað saman í eitt kerfi nálega öllum ágöllum núverandi skipulags og miklu aukið við. Frumvarp nefndarinnar um allsherjar sókn á hendur þjóðlegri menningu í sambandi við kennsluna mun áreiðanlega vekja þjóðina til nýrra aðgerða í uppeldismálunum. Vandinn er í því fólginn að viðhafa hæfilega mikla skólagöngu til stuðnings hinu þjóðlega uppeldi, en þrengja hvergi að starfi mæðra og feðra við uppeldi hinnar uppvaxandi kynslóðar.

Nú hefur verið bent á sáein dæmi um vanhyggni þeirra, sem starfað hafa í milliþinganeftnd Einars Arnórssonar, og það, í hve litlu sambandi nefnd þessi stendur við stjórnmála- og þjóðlíf Íslendinga. En þar sem hér er gert ráð fyrir nýrri milliþinganeftnd, sem kosin verður af Alþingi, þykir ekki verða komið hjá, að tillögundi fylgi bendingar um nýjar og heppilegar leiðir í uppeldismálum þjóðarinnar. Verður vikið að þeim stuðningi við tillöguna í sérstakri framhaldsgreinargerð.

Nd.**230. Breytingartillaga**

við frv. til 1. um skólakerfi og fræðsluskyldu.

Frá Páli Þorsteinssyni.

Við 8. gr. Greinin orðist svo:

Öll börn og unglingar eru fræðsluskyld á aldrinum 7—15 ára. Þó getur fræðsluráð ákveðið, að fræðsluskylda í einu eða fleiri skólahverfum innan fræðsluhéraðsins skuli aðeins ná til 14 ára aldurs, ef hlutaðeigandi skólanefnd óskar þess.

Heimilt er sveitarfélögum með samþykki fræðslumálastjórnar að hækka fræðsluskyldualdur til 16 ára.

Nd.**231. Fyrirspurn**

til ríkisstjórnarinnar um óveitt læknishéruð og starf milliþinganeftnar um skipuna læknishéraða og læknispjónustu í sveitahéruðum.

Frá Páli Zóphóniassyni.

Hvað hefur ríkisstjórnin gert til að tryggja það, að læknar fáist í óveitt læknishéruð, og hvað liður starfi nefndar þeirrar, er skipuð var eftir þingsályktun Alþingis á þingskjali 244 1944, um skipun læknishéraða og læknispjónustu í sveitahéruðum?

Nd.**232. Breytingartillaga**

við brtt. á þskj. 216 [Raforkulög].

Frá Jörundi Brynjólfssyni, Sigurði Þórðarsyni og Skúla Guðmundssyni.

Efnismálsgrein 1. tölul. orðist svo:

Nú vilja einstakir bændur eða fleiri saman reisa vatnsorkustöðvar til rafmagnsframleiðslu til heimilisnota utan þeirra svæða, sem gera má ráð fyrir, að orkuveitutaugar frá héraðsrafveitum nái yfir, að dómi raforkumálastjóra, og veitir þá raforkusjóður lán til þeirra framkvæmda, allt að $\frac{2}{3}$ kostnaðar, enda séu mannvirkin vel gerð að dómi rafmagnseftirlits ríkisins. Lánin má veita til 30 ára, og endurgreiðist þau með jöfnum afborgunum. Vextir séu 2%.

Nd.**233. Breytingartillaga**

við frv. til raforkulaga.

Frá Jörundi Brynjólfssyni, Sigurði Þórðarsyni og Skúla Guðmundssyni.

Við 11. gr. Við 1. málsg. bætist: Heildsöluverðið skal vera hið sama um allt land.

Nd.

234. Breytingartillaga

við brtt. á þskj. 211 [Sala þjóðjarða og kirkjujarða].

Frá landbúnaðarnefnd.

Við brtt. 1. Breytingartillagan orðist svo:

Námuréttindi á þjóð- og kirkjujörðum skulu undanskilin sölu og sömuleiðis vatns- og jarðhitaréttindi umfram heimilisþarfir.

Nd.

235. Nefndarálit

um frv. til 1. um fiskimálasjóð, markaðsleit sjávarafurða, útflutning á fiski o. fl.

Frá minni hl. sjávarútvegsnefndar.

Aðalnýmæli frumvarpsins eru þessi:

1. Tekjur fiskimálasjóðs verði auknar stórlega eða að minnsta kosti fjórfald- aðar frá því, sem þær hafa verið undanfarið, og heimiluð 10 milljón króna lántaka að auki.

2. Fiskimálanefnd verði lögð niður og Fiskifélagi Íslands ætluð að mestu sú forysta í sjávarútvegsmálum, sem þeirri nefnd hefur verið falin. En þriggja manna stjórn fiskimálasjóðs er ætlað að úrskurða um fjárveitingar úr sjóðnum í samráði við Fiskifélagið, í stað þess, að ráðherra hefur haft úrskurðarvaldið í samráði við fiskimálanefnd.

3. Félögum útvegsmanna og fiskimanna er ætlaður forgangsréttur að þeim stuðningi, sem fiskimálasjóður veitir til iðnrekstrar og nýjunga í sjávarútvegi.

4. Fiskimálasjóði er ætlað að styðja sérstaklega bátakaup eða bátasmiði á þeim útgerðarstöðum í landinu, þar sem tilfinnanleg vöntun er báta, en lítið fjármagn fyrir hendi til framkvæmda.

Sjávarútvegsnefnd hefur leitað umsagnar stjórnar Fiskifélags Íslands um málið, og létt hún uppi svofellt álit á málinu:

„Félagsstjórnin er því meðmælt, að fiskimálasjóður verði efldur sem mest og er samþykk þeirri skipulagsbreytingu á sjóðnum, sem felst í frv. á þskj. 12, um fiskimálasjóð, markaðsleit o. fl., það sem hún nær.“

Sjávarútvegsnefnd hefur klofnað um málið. Meiri hluti nefndarinnar hefur tekið ákvörðun um að mæla ekki með frumvarpinu, en minni hluti nefndarinnar mælir með því, að frumvarpið verði samþykkt með svofelldri

BREYTINGU:

Við 4. gr. Í stað „200000“ komi: 300000.

Alpingi, 26. nóv. 1945.

Eysteinn Jónsson.

Nd.

236. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 27. júni 1921, um lestagjald af skipum.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin leggur til, að frv. verði samþykkt.

Alþingi, 27. nóv. 1945.

Ásgeir Ásgeirsson, Ingólfur Jónsson, Hallgr. Benediktsson.
form., frsm. fundaritari.

Skúli Guðmundsson. Einar Olgeirsson.

Ed.

237. Frumvarp til laga

um innflutning og gjaldeyrismeðferð.

Frá fjárhagsnefnd.

1. gr.

Rikisstjórnin skipar fimm manna nefnd, er nefnist Viðskiptaráð, og jafnmarga varamenn. Við skipun varamanna skal ákveða, fyrir hvaða aðalmenn hver þeirra um sig skuli taka sæti í ráðinu í forföllum aðalmanna eða ef sæti verður laust um stundarsakir.

2. gr.

Viðskiptaráð hefur þessi verkefni með höndum:

1. Gerir tillögur til ráðherra um það, á hvaða vörutegundum innflutningur skuli vera háður leyfisveitingum og frá hvaða löndum, en ráðherra setur um þetta ákvæði, eftir að leitað hefur verið álits Verzlunarráðs Íslands og Sambands íslenzkra samvinnufélaga.
2. Úthlutar til innflytjenda innflutningi á þeim vörum, sem háðar eru leyfisveitingum, og setur þau skilyrði um hann, sem nauðsynleg kunna að vera vegna viðskiptasamninga eða af öðrum ástæðum, samanber þó lög um Nýbyggingaráð frá 24. nóv. 1944.
3. Ráðstafar gjaldeyri til vörukaupa erlendis samkvæmt 1. tölulið þessarar greinar svo og til annarra nauðsynja, samanber þó lög um Nýbyggingaráð frá 24. nóv. 1944.
4. Ráðstafar, ef því þykir nauðsyn bera til, farmrými á skipum, er annast eiga vöruflutninga til landsins og eru eign íslenzkra aðila eða á vegum þeirra.
5. Fer með verðlagsákvæðanir og verðlagseftirlit samkvæmt lögum nr. 3/1943 eða öðrum lögum, sem sett kunna að verða í þeirra stað, og vöruskömmutn lögum samkvæmt.

Ráðherra setur Viðskiptaráði starfsreglur.

3. gr.

Nýbyggingaráð og Viðskiptaráð skulu sameiginlega útbúa fyrir ár hvert heildaráætlun um útflutning og innflutning þess árs, magn og verðmæti, svo og um, til hvaða landa útflutningurinn fari og frá hvaða löndum innflutningurinn komi. Skal áætlun þessi miðast við það að hagnýta sem bezt markaðsmöguleika og fullnægja sem hagkvæmast innflutningsþörf landsmanna. Mánaðarlega skulu ráðin hafa sameiginlega fundi til þess að endurskoða áætlun þessa og breyta henni svo sem nauðsynlegt kann að vera vegna viðskipta við útlönd og gjaldeyrisástands þjóðarinnar.

4. gr.

Að fráskildum greiðslum fyrir vörúinnflutning, sem er ekki háður leyfisveit-ingum samkvæmt 1. tölulið 2. gr. laga þessara, má engan gjaldeyri láta af hendi án leyfis Viðskiptaráðs, nema séu greiðslur vegna ríkissjóðs og banka eða vextir og afborganir bæjar- og sveitarfélaga. Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands h/f hafa einir kauprétt á erlendum gjaldeyri.

Þeim gjaldeyri, sem bankarnir kaupa, skal skipt milli Landsbanka Íslands og Útvegsbanka Íslands h/f, þannig að hinn síðarnefndi fái einn þriðja hluta alls gjald-eyris, ef hann óskar, fyrir innkaupsverð, hlutfallslega af hverri mynt, sem keypt er á mánuði hverjum. Hlutfalli því, sem hvor banki fær, getur ráðherra breytt, ef báðir bankarnir samþykkja. Enginn hefur rétt til að selja erlendan gjaldeyri nema Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands h/f. Þó er póststjórninni heimil slík verzlun innan þeirra takmarka, sem ráðherra setur.

Bannað er að flytja íslenzkan eða erlendan gjaldmiðil úr landi, nema nauðsyn-legalan farareyri eftir reglum, sem ráðherra setur.

5. gr.

Ráðherra setur nánari fyrirmæli í reglugerð um efni þau, er i lögum þessum greinir, þar á meðal um úthlutun innflutnings og um gjaldeyrisleyfi, um gjaldeyris-verzlun, um eftirlit tollmannna til varnar við útflutningi innlends og erlends gjald-miðils og til tryggingar því, að íslenzk útflutningsverðmæti verði greidd með er-lendum gjaldeyri, er renni til bankanna. Enn fremur ákvæði um það, að allur annar gjaldeyrir, sem menn eiga eða eignast, renni til þeirra.

Sömuleiðis skýr og ótvírað fyrirmæli um verkaskiptingu milli Viðskiptaráðs og Nýbyggingarráðs, svo sem um útgáfu gjaldeyris- og innflutningsleyfa fyrir vör-um, sem veitt eru samkvæmt tillögum hins síðarnefnda og greiðast með gjaldeyri af nýbyggingarreikningi.

6. gr.

Hver sá, er innflutningsleyfi fær, greiði Viðskiptaráði $\frac{1}{2}\%$ af upphæð þeirri, sem leyfi hljóðar um, bó aldrei minna en 1 krónu fyrir hvert einstakt leyfi. Skal gjaldi þessu varið til að standast kostnað af Viðskiptaráði og framkvæmd þessara laga.

Leyfisgjöld, sem til falla vegna útgáfu innflutningsleyfa samkvæmt tillögum Nýbyggingarráðs, renna til þess, enda sé sá innflutningur greiddur með gjaldeyri af nýbyggingarreikningi.

7. gr.

Brot á lögum þessum eða reglum settum samkvæmt þeim, þar á meðal skil-yrðum um leyfi, er Viðskiptaráð setur, varða sektum allt að 100000 krónum. Ef miklar sakir eru eða brot er ítrekað, má og svípta sökunaut með dómi rétti til verzunar. Upptaka eignar samkvæmt 69. gr. almennra hegningarlaga skal og heimil vera.

8. gr.

Mál út af brotum samkvæmt 6. gr. fara að hætti opinberra mála.

9. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Jafnframt falla úr gildi lög nr. 1 16. jan. 1943 og önnur ákvæði, sem fara í bág við lög þessi.

Lög þessi falla úr gildi 1. desember 1946.

Ákvæði til bráðabirgða.

Þegar eftir að lög þessi hafa öðlast gildi, setur ráðherra ákvæði um það, hvaða vörutegundir skulu háðar leyfisveitingum. Skulu þau ákvæði gilda, unz Viðskiptá-ráð hefur gert tillögur um þetta samkvæmt 1. tölulið 2. gr. laga þessara.

Greinargerð.

Fjárhagsnefnd flytur frv. þetta að beiðni viðskiptamálaráðherra, og fylgdu því svolátandi athugasemdir:

„Fr. þetta er að mestu sniðið eftir tillögum nefndar þeirrar, er skipuð var af viðskiptamálaráðuneytinu hinn 9. okt. s.l., en álit hennar er prentað sem fylgiskjal hér á eftir. Aðalefnisbreytingin, sem gerð hefur verið á frv. nefndarinnar, er sú, að 3. gr. er bætt inn í.“

Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um frumvarpið. Einn nefndarmanna (KA) var fjarstaddir þegar málið var afgreitt.

Fylgiskjal.

Nefndarálit.

Með bréfi dagsettu 9. október 1945 skipaði viðskiptamálaráðherra neðan greinda mienn i nefnd „til þess að gera tillögur um, hvernig skuli framvegis farið með þau mál, er falin voru viðskiptaráði með lögum nr. 1 16. jan. 1943, um innflutning og gjaldeyrismeðferð, og lögum nr. 3 13. febr. 1943, um verðlag“:

Jón Mariasson, bankastjóri, formaður.

Svanbjörn Frímannsson, formaður Viðskiptaráðs, tilnefndur af Viðskiptaráði.

Jóhann P. Jósefsson, formaður Nýbyggingarráðs, tilnefndur af Nýbyggingarráði.

Eggert Kristjánsson, stórkauðmaður, tilnefndur af Verzlunarráði Íslands.

Eyjólfur Leós, fulltrúi, tilnefndur af Sambandi íslenzkra samvinnufélaga.

Nefndin tók strax til starfa og kom saman á fyrsta fundinn þann 11. okt. Alls hafa hingað til verið haldnir 11 fundir.

Byrjað var á að fara í gegnum nágildandi lög um innflutning og gjaldeyrismeðferð og lög um verðlag. Innflutningsmálin og gjaldeyrisleg afstaða þjóðarinnar voru rædd fram og aftur.

Þá kynnti nefndin sér skipulagningu og starfsemi Viðskiptaráðsins og kostnaðinn við rekstur þess.

Á einum fundi nefndarinnar mætti samkvæmt ósk hennar verðlagsstjóri, og gerði hann grein fyrir fyrirkomulagi verðlagseftirlitsins og kostnaðinum við rekstur þess. Bæði formaður Viðskiptaráðs, sem sæti á í nefndinni, og verðlagsstjóri bentu á, að draga mætti verulega úr starfsemi Viðskiptaráðsins sjálfss og verðlagseftirlitsins, sökum hins breytta viðhorfs nú að afloknu striði, og lækka þannig kostnaðinn til muna.

Nefndin var sammála um, að draga bæri starfsemi alls Viðskiptaráðsins eins mikil saman og frekast væri unnt, vegna hinna breyttu aðstæðna. Meðfylgjandi breytingartillögur miða m. a. að því.

Jóhann P. Jósefsson lagði fram í nefndinni tillögur um ný lög um innflutning og gjaldeyrismeðferð. Þessar tillögur félst nefndin ekki á. Hins vegar styður Jóhann P. Jósefsson til samkomulags þær breytingartillögur, sem fylgja hér með, þó með þeim athugasemdum, sem um getur hér á eftir.

Hinar einstöku breytingartillögur skulu nú skýrðar nokkuð í eftirsarandi greinargerð:

1. gr. — Meiri hluti nefndarinnar kom sér saman um að leggja til, að Viðskiptaráð verði skipað á sama hátt og áður, að öðru leyti en því, að 2. málsgrein 1. gr. nágildandi laga verði felld niður, þó með þeirri breytingu, sem um getur varðandi skipun varamanna.

2. gr. — Þessari grein hefur verið breytt mest.

1. töluliður. Nefndin litur svo á, að þar sem striðinu sé nú lokið og Ísland eigi verulegar gjaldeyrisinneignir í erlendum bönkum, sé eðlilegt og heppilegt að rýmka verulega á nágildandi innflutnings- og gjaldeyrishömlum, þ. e. a. s. rétt sé að gefa

innflutninginn eins frjálsan og fært þykir, a. m. k. frá þeim löndum, sem taka á móti greiðslum í sterlingspundum.

Nefndinni þykir rétt, að ráðherra skeri úr um það, i samráði við Viðskiptaráð og fulltrúa frá Verzlunarráði Íslands og Sambandi íslenzkra samvinnufélaga, hvaða vöruinflutningur skuli vera frjáls og hver ekki á hverjum tíma. Það má gera ráð fyrir því, að listanum yfir þær vörur, sem háðar eru leyfisveitingum samkvæmt 1. tölulið þessarar greinar, muni þursa að breyta eftir því, sem gjaldeyririsleg aðstaða landsins og þróun heimsmarkaðarins svo og viðskiptasamningaleg aðstaða þjóðarinnar krefjast á hverjum tíma. Nefndin telur því nauðsynlegt, að Viðskiptaráð fylgist vel með því, hvaða áhrif það hefur á innflutningsmagn einstakra vörutegunda og gjaldeyrisgreiðslur, ef innflutningur verður að verulegu leyti frjáls. M. a. á slikum niðurstöðum yrði svo að byggja það, hversu viðtækur listinn yfir innflutninginn, sem háður væri leyfisveitingum, væri á hverju tímabili. — En nefndin er þeirrar skoðunar, að vöruinflutningur til landsins skuli ætlíð vera eins frjáls og aðstæður frekast leyfa.

2. og 3. töluliður. Breytingarnar eru hér aðeins til að samræma þessa liði við lög um Nýbyggingarráð frá 24. nóvember 1944.

4. töluliður. Inn í þennan lið, sem er 2. liður 2. gr. i nágildandi lögum, var bætt „... ef því þykir nauðsyn bera til ...“ Nefndin litur svo á, að ráðstöfun farmáris muni, þegar frá liður, ekki verða nauðsynleg nema á vissum sviðum og því sé rétt að losa nokkuð um nágildandi ákvæði.

5. töluliður. Hér var breytt um lagatilvitnun og sett inn tilvitnun i nágildandi verðlagslög.

Nefndin leggur til, að 5. töluliður í nágildandi lögum verði felldur niður, þar sem innkaupastarfsemi Viðskiptaráðs þegar er að mestu hætt og ekki þykir sennilegt, að slik innkaup verði nauðsynleg á næstunni.

3. gr. — Fyrstu málsgrein þessarar greinar hefur verið breytt i samræmi við þær breytingar, sem að ofan getur.

4. gr. — Þar sem Viðskiptaráð heyrir beint undir viðskiptainálaráðuneytið og nái samvinna milli þessara stofnana verður að teljast nauðsynleg og sjálfsögð, telur nefndin, að það sé eðlilegt, að ráðherra en ekki öll rikisstjórnin setji reglugerð um starfsemi Viðskiptaráðs.

Þá telur nefndin nauðsynlegt, að settar verði ákveðnari reglur um verkaskiptingu milli Viðskiptaráðs annars vegar og Nýbyggingarráðs hins vegar heldur en nú eru í gildi, svo að komið verði hjá árekstrum milli þessara stofnana í framtíðinni.

5. gr. — Nefndin er sammála um að leggja til, að bætt verði við greinina ákvæði um það, að leyfisgjöld af þeim innflutningsleyfum, sem veitt eru samkvæmt tillögum Nýbyggingarráðs, renni til þess.

8. gr. — Með því að gera má ráð fyrir, að viðskiptaskilyrði yfirleitt muni breytast nokkuð á komandi ári og með tilliti til þess, hversu erfitt er að sjá fyrirfram þróun atvinnumála og heimsviðskipta sem stendur, þykir nefndinni rétt að leggja til, að lögum þessum verði sett þetta timatakmark. Á þann hátt vill hún tryggja, að endurskoðun laganna fari fram innan eins árs.

Akvæði til bráðabirgða. — Þar sem væntanlegt Viðskiptaráð verður skipað fyrst þegar nágildandi lög um innflutning og gjaldeyrismeðferð eru gengin úr gildi, eða 1. des. n. k., en fyrsta verk hins nýja Viðskiptaráðs yrði að gera tillögur til ráðherra um það, hvaða vöruinflutningur skuli vera háður leyfisveitingum og hver ekki, og þar sem í þriðja lagi undirbúningur slikra tillagna mun taka nokkurn tíma, þykir nefndinni rétt að leggja til, að ráðherra hafi bráðabirgðalista um þetta tilbúinn strax og Viðskiptaráð tekur til starfa, þ. e. a. s. 1. n. m., til að tryggja eðli-lega afgreiðslu mála, á meðan Viðskiptaráð gengur frá tillögum sínum.

I sambandi við þá rýmkun á innflutningshömlunum, sem gert er ráð fyrir í tillögum, vill nefndin leggja sérstaka áherzlu á, að hún telur nauðsynlegt að hafa

strangt eftirlit með því, að slík tilslökun geti ekki haft misnotkun á gjaldeyrí í för með sér, þannig að fé verði flutt út úr landinu í skjóli frjáls vöruinnflutnings, en verði notað til annarra hluta en vörukaupa til landsins. Nefndin álitur, að bankarnir, sem hafa gjaldeyrisverzunina með höndum, verði sameiginlega að gera sérstakar ráðstafanir til að tryggja öruggt eftirlit.

Tveir nefndarmenn, formaður og Svanbjörn Frímannsson, lita svo á, að gera þurfi enn fremur sérstakar ráðstafanir til að koma í veg fyrir, að aukið frjálsræði í vöruinflutningnum leiði til skuldasöfnunar í útlöndum, þannig að islenzkir innflytjendur kaupi vörur til landsins gegn greiðslufresti. Komið gæti til mála að banna í þessum tilgangi allan innflutning til landsins, nema greiðsla fari fram um leið. Þó kynni slikt bann að hafa vissar óheppilegar afleiðingar og mætti e. t. v. ná nægilegri tryggingu gegn skuldasöfnun í útlöndum í sambandi við vöruinflutninginn með öðru móti. En þessir nefndarmenn lita svo á, að þeir innflytjendur, sem kunna að þurfa rekstrarlána við, eigi heldur að fá þau hjá innlendum lánsstofnunum en erlendum útflytjendum.

Jóhann P. Jósefsson lætur eftirfarandi getið:

„Ég hef ekki getað orðið sammála öðrum nefndarmönnum um skipun Við-skiptaráðs; tel ég, að 1. gr. eigi að orðast svo sem hér segir:

„Viðskiptaráð skal skipað 4 mönnum og 4 til vara. Skal viðskiptamálaráðherra skipa þá í starfið að fenginni tilnefningu stjórnmálflokkanna fjögurra. Skulu þeir fara með öll mál sameiginlega. Viðskiptamálaráðherra skipar einn þeirra formann ráðsins, og ræður hans atkvæði úrslitum, ef ágreiningur verður í ráðinu“

Að öðru leyti er ég mörgu samþykkur í uppkasti nefndarinnar, en þó með fyrirvara, sem ég mun gera nánari grein fyrir við meðferð málssins.“

Tveir nefndarmenn, Eggert Kristjánsson og Eyjólfur Leós, álíta, að eðlilegt væri, að Verzlunarráð Íslands og Samband íslenskra samvinnufélaga tilnefndu einn mann hvort í Viðskiptaráð, en með tilliti til hins stutta tíma, sem ráðgert er að Viðskiptaráðið starfi, þá gera þeir það ekki að sérstöku ágreiningsefni.

Reykjavík, 16. nóvember 1945.

Nd.

238. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 39 7. apríl 1943, um húsaleigu.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. og vill mæla með, að það verði samþykkt óbreytt.

Alþingi, 27. nóv. 1945.

Garðar Þorsteinsson, **Stefán Jóh. Stefánsson,** **Jörundur Brynjólfsson.**
form., frsm. **fundaskr.**

Ásm. Sigurðsson. Gunnar Thoroddsen.

Nd.

239. Nefndarálit

um frv. til l. um heimild fyrir ríkisstjórnina til að innheimta ýmis gjöld 1946 með viðauka.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frumvarpið og borið það saman við gildandi lög. Frumvarpið fer aðeins fram á framlengingu gildandi laga. Nefndin er öll fylgjandi frumv. og leggur til, að það verði samþykkt.

Alþingi, 27. nóv. 1945.

Ásg. Ásgeirsson, Ingólfur Jónsson, Hallgr. Benediktsson.
form. fundaskr., frsm.
Einar Olgeirsson. Skúli Guðmundsson.

Nd.

240. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101
19. júní 1933.

Flm.: Eysteinn Jónsson.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:
Á eftir D. 17. í sömu lagagr. komi nýr liður:
Vattarnesvegur: Af Fáskrúðsfjarðarvegi fyrir austan Kolmúla að Vattarnesi.

Nd.

241. Nefndarálit

um frumv. til l. um embættisbústaði héraðsdómara.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað þetta mál og fellst á ástæður flutningsmanns fyrir því, að þörf sé á, að þessir embættismenn þjóðarinnar fái góða og haganlega bústaði og skrifstofur. Þrír nefndarmenn, Ásmundur Sigurðsson, Gunnar Thoroddsen og Stefán Jóh. Stefánsson, hafa nokkra sérstöðu um málið. Nefndin leggur til, að frumv. verði samþykkt með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 1. gr. Greinin orðist þannig:

Ríkisstjórnin skal, þar til fullnægt er húsnaðispörf héraðsdómara utan Reykjavíkur, láta byggja eða kaupa, eftir því sem fé er veitt til þess í fjárlögum, 1—2 ibúðarhús á ári handa héraðsdómurum, enda sé þar rúm fyrir skrifstofur þeirra, skjalasafn o. s. frv. — Byggingarnar skal gera eftir teikningum, er ráðherra hefur samþykkt. Byggingum skal haga í samræmi við húsnaðispörf og aðstæður á hverjum stað, og skal vandað til staðarvals og byggingarlóða. Þar skal fyrst byggja, er þörfin er mest að dómi ráðherra.

Ráðherra getur ákveðið, að byggja megi embættisskrifstofur og ibúðarhús hvort í sinu lagi.

2. Við 3. gr. Fyrri málsgrein falli burt.
3. Á eftir 3. gr. komi ný grein, er verður 4. gr., svo hljóðandi:
Lög þessi öðlast þegar gildi.

Alþingi, 27. nóv. 1945.

Garðar Þorsteinsson, form.	Stefán Jóh. Stefánsson, fundaskr., með fyrirvara.	Jörundur Brynjólfsson, frsm.
Gunnar Thoroddsen, með fyrirvara.	Ásmundur Sigurðsson, með fyrirvara.	

Ed.

242. Nefndarálit

um frv. til I. um breyting á jarðræktarlögum, nr. 54 4. júlí 1942.

Frá minni hluta landbúnaðarnefndar.

A Alþingi 1943 var flutt í Ed. frumvarp til laga um breyting á jarðræktarlögum og þar m. a. lagt til, að styrkur úr ríkissjóði til jarðræktarframkvæmdanna yrði mjög líkur og gert er ráð fyrir i frv. því, er hér liggur fyrir nú. Landbúnaðarnefnd hafði þá frv. til meðferðar, en klofnaði.

Tveir nefndarmanna, hinir sómu og nú gefa út þetta nál., lögðu til, að það frv. yrði samþykkt, en meiri hl. nefndarinna gat ekki fallizt á þá afgreiðslu. Það er þó tekið fram í álti meiri hl., að allir nefndarmenn séu „sammála um markmiðið: nauðsynina á aukinni ræktun landsins með tilstyrk ríkisins og eflingu jarðræktarlaganna“. — Formsatriði og ónógur undirbúnungur, sérstaklega af hálfu Búnaðarfél. Ísl. og búnaðarþings, var talið valda því, að meiri hl. landbúnaðarn. bar fram og fékk samþykktta í deildinni svofellda rökstudda dagskrá:

„Með því að mikið skortir á, að nauðsynlegur undirbúnungur undir framkvæmdir þær, sem frumvarpið gerir ráð fyrir, sé fyrir hendi, og í trausti þess, að ríkistjórnin hlutist til um, að Búnaðarfélag Íslands framkvæmi hið allra fyrsta þessar undirbúningsrannsóknir og aðrar mikilsverðar athuganir, er ákveðnar hafa verið og lúta að eflingu landbúnaðarins, og að jafnframt verði nægilega margar stórvirkar jarðvinnsluvélar útvegaðar, til þess að reynsla fáist af notkun þeirra og nauðsynleg æfing i meðferð þeirra, telur deildin ekki tímabært að afgreiða frumvarpið á þessu þingi og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Undirbúningsvinna sú, er dagskrártillaga þessi fer fram á, var unnin á árinu 1944. Milliþinganeftnd búnaðarþings, í samstarfi við stjórn Búnaðarfél. Ísl. og búnaðarmálastjóra, leysti það starf af höndum. Skipti sú nefnd efni frumvarpsins frá 1943 í tvennt, samdi því tvö lagafrumvörp, er síðan voru bæði flutt í Nd. Alþingis 1944. Annað það frv., frv. til I. um ræktunar- og húsagerðarsamþykktir í sveitum, varð að lögum á því þingi, en hitt, sem fór fram á hækkaðan jarðræktarstyrk og var svo að segja samhljóða því frv., sem nú er til meðferðar, hlaut önnur örlög.

Neðri deild lýsti yfir velvild sinni til ræktunarmanna og ræktunarmála landsins, taldi, að því er virðist, að jarðræktarstyrkur sá, er frv. fór fram á, væri ekki of hár, en vildi nú, að ríkið breytti um aðferð við aðstoð sínar við ræktunarmálin, þannig að í stað þess að greiða styrk til jarðræktarmanna taki ríkið að sér að kosta að öllu leyti þurrkun og vinnslu landsins, en jarðyrkjumennirnir bæru þá kostnað af áburði, útsæði og umhirðu. Var þessi aðstoð miðuð við allt að 600 hesta heyfeng af vélfæru landi á hverju býli. Pannig kom málið til Ed.

Landbúnaðarn. þeirrar deildar klofnaði enn, og nú í þrennt. HG og KA vildu vísa málinu frá með dagskrá, en PHerms og PP vildu, að frv. næði samþykki. EE

gaf ekki út nefndarálit, en greiddi þó að lokum atkvæði með dagskráttillögnum. Svo fór, að dagskrártill. var samþykkt i deildinni, og hljóðar hún svo:

„Par sem deildin telur, að samfara breytingum þeim, sem frv. gerir ráð fyrir á fyrirkomulagi jarðræktarmála, þurfi að gera viðtækari breytingar á jarðræktarlögnum, og í trausti þess, að ríkisstjórnin undirbúi málid i samráði við Búnaðarfélög Íslands og nýbyggingarráð fyrir næsta reglulegt Alþingi, álitur deildin ekki rétt að afgreiða frv. á þessu þingi og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Það er augljóst af efni þessarar dagskráttillögum, að það, sem veldur því alveg sérstaklega, að Ed. víkur enn málinu frá afgreiðslu með rökstuddri dagskrá, er hið nýja fyrirkomulag, sem Nd. hafði tekið upp. Það kom einnig í ljós við umiræður, að til voru þeir deildarmenn, er töldu þetta nýja fyrirkomulag svo miklu lakara en hið eldra, að þeir aftóku með öllu að fylgja málinu í þessu formi, enda greiddu nú atkvæði með till. um að víkja málinu frá, þótt þeir einu ári áður hefðu verið málinu fylgjandi í því formi, sem það þá var, og greitt atkvæði á móti frávísunartillögum. Við undirritaðir vorum að nokkru leyti á sömu skoðun. Við litum svo á, að hið nýja fyrirkomulag væri verra en hið eldra. Við töldum og teljum enn, að framtak einstaklinganna, stutt af frjálsum félagsamtökum þeirra sjálfrfa, ásamt nægilegri aðstoð og eðlilegu aðhaldi ríkisins, verði heppilegasta formið á ræktunarstarfinu. En þrátta fyrir það fylgdum við frv. og réðum deildinni til að samþykka það, vegna þess að við vildum ekki stuðla að því, að ólikar skoðanir um fyrirkomulag eða form hindruðu aukna aðstoð frá ríkinu við ræktun landsins. En afgreiðsla málsins i Nd. sýndi ótvíraðt, að á þennan eina hátt vildi sú deild þá afgreiða málid. Það er augljóst, að á Alþingi 1944 var það vilji mikils meiri hluta í Nd., að aðstoð ríkisins við ræktunarmálin yrði aukin stórlega. Þeir menn, er bezt máttu um það vita, fullyrtru, að fjárfamlög þau til jarðræktarmála, sem Nd. ætlaði ríkissjóði, samsvoruðu að minnsta kosti því, að jarðræktarstyrkuninn væri tvöfaltaður, líkt og ætlazt er til í þessu frv. Við meðferð málsins i Ed. 1943 og 1944 kemur það ljóst fram hjá deildarmönnum, bæði í þingræðum og nál., að þeir vilja auka að mun þáttöku ríkissjóðs í ræktun landsins, en greinir eitthvað á um aðferðir og telja, að upplýsingar og athuganir vanti um málið, sérstaklega frá Búnaðarfélagi Íslands.

Landbúnaðarnefnd hefur nú rætt frv. þetta á nokkrum fundum. Að ósk n. kom húnaðarmálastjóri á einn þann fund til viðtals um málid. Lýsti hann því yfir, sem nefndarmönnum mátti áður vera fullkunnugt, að Búnaðarfélag Ísl. væri einhuga fylgjandi frumvarpinu, og jafnframt gat hann þess, að það væri persónuleg skoðun sín, að lög ætti að setja, sem í aðalatriðum væru í samræmi við frv. þetta. Þá upplýsli búnaðarmálastjóri einnig, að nýbyggingarráð hefði ekki enn tekið neinar ákværðanir um þetta mál og því að sjálfsögðu engar till. gert um það til ríkisstjórnarinnar. Nefndarmenn sumir hafa og fært mál þetta í tal við formann nýbyggingarráðs og óskað eftir tillögum ráðsins sem fyrst, ef þess væri kostur. Slikar tillögur hafa ekki borizt, og er nefndarmönnum ekki kunnugt um, að þeirra sé nein von bráðlega. Var því gengið til atkvæða í n. um frv. Kom enn í ljós, að aðeins við tveir, sem gefum út minnihálfumálit þetta, vorum þá reiðubúnir til að mæla með því, að frv. yrði samþ. Einn nefndarmanna (EE) var ekki á fundi, þá er atkvæðagreiðsla fór fram.

Það er álit okkar, að allir hugsandi menn skilji það nú, að framvegis verður að afla heyja á vélfæru landi. Það er jafnframt álit okkar, að bændur yfirleitt skilji þetta manna bezt og séu fullir áhuga fyrir því að geta sem fyrst og sem bezt stuðlað að því, að svo verði. Sést þetta glöggt af hinum mórgu ræktunarsamþykktum, sem þegar er búið að setja eða er verið að koma á viðs vegar um land, og á eftirspurn bændanna eftir stórvirkum, dýrum og góðum jarðyrkjuvélum. En við teljum nauðsynlegt, að ríkið mæti þessum skilningi og áhuga með sem mestri og beztri aðstoð, geri það fljótt, geri það nú þegar, en hætti ekki á, að hin aukna aðstoð komi um seinan.

Við teljum víst og ráðum það af því, sem þegar hefur komið í ljós, að til sé í báðum deildum Alþingis nægilegur meiri hluti fyrir því að auka að miklum mun

framlag ríkisins til ræktunar. Við teljum, að það megi ekki koma fyrir, að aðstoð, sem meiri hluti Alþingis eða jafnvel þingið allt vill veita sliku stórmáli sem ræktun landsins er, strandi á ágreiningi um form eða hiki vegna einhverra vantandi upplýsinga, sem þó er sennilegast, að reynslan ein fái veitt fullkomlega. Endurtakist það of oft, gæti slikt orðið að óhæfu.

Við leggjum það því ákvæðið til, að hv. deild samþykki frumvarpið.

Alþingi, 27. nóv. 1945.

Þorst. Þorsteinsson, Páll Hermannsson,
form. frsm.

Nd.

243. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 44 19. júní 1933, um stofnun happdrættis fyrir Ísland.

Frá fjárhagsnefnd.

Fjárhagsnefnd efri deildar hefur flutt þetta frumvarp eftir ósk hæstv. fjármálaráðherra, og er fjárhagsnefnd neðri deildar sammála um að mæla með, að frv. verði samþykkt óbreytt.

Alþingi, 28. nóv. 1945.

Ásgeir Ásgeirsson, Ingólfur Jónsson, Hallgr. Benediktsson,
form. fundaskrifari. frsm.
Einar Olgeirsson. Skúli Guðmundsson.

Ed.

244. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á ábúðarlögum, nr. 87 19. júní 1933.

Frá landbúnaðarnefnd.

Frumvarp þetta, er náð hefur samþykki neðri deildar og síðan vísað til landbúnaðarnefndar þessarar deildar, hefur verið athugað á nefndarfundum. Leggur nefndin til, að frumv. verði samþykkt með smávægilegum breytingum, er hér verða skráðar.

HG hefur óbundnar hendur um breytingartillögurnar.

BREYTINGARTILLÖGUR.

Við 1. gr.

a. Fyrstu málsgrein skal orða svo:

Hver sá, sem á jörð, er undanfarið hefur verið í sérábúð og hann nytjar ekki sjálfur, er skyldur að byggja hana haefum umsækjanda gegn hóflegu eftirgjaldi að dómi úttektarmanna.

b. Í þriðju málsgrein þætist við á eftir orðunum „að dómi úttektarmanna“: miðað við landverð jarðarinnar.

c. Fjórða málsgrein falli niður.

Alþingi, 28. nóv. 1945.

Þorst. Þorsteinsson, Kristinn E. Andrésson, Eiríkur Einarsson,
form. fundaskr. frsm.

Páll Hermannsson. H. Guðmundsson.

Sþ.

245. Breytingartillaga

við till. til þál. um afnotagjald útvarpsnotenda.

Flm.: Pétur Ottesen.

Tillgr. orðist svo:

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera ráðstafanir til þess, að afnotagjald útvarpsnotenda verði ekki hækkað á árinu 1946.

Nd.

246. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Flm.: Pétur Ottesen.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist: Á eftir A. II. 1. i 1. gr. l. nr. 30 1943 koma nýir liðir:

- a. Grímsá hjá Oddsstöðum.
- b. Fitjaá í Skorradal.

Nd.

247. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Ásgeir Ásgeirsson.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur: Á eftir B. 39 í 1. gr. l. nr. 37 1943 kemur nýr liður:

Valþjófsdalsvegur: Frá Hjarðardal að Kirkjubóli í Valþjófsdal.

Ed.

248. Nefndarálit

um frv. til laga um innflutning og gjaldeyrismeðferð.

Frá meiri hl. fjárhagsnefndar.

Fjárhagsnefnd hefur athugað frumvarp þetta, og mæla 4 nefndarmenn með því, að frumvarpið verði samþykkt. Tveir þeirra (BSt og KA) áskilja sér þó rétt til þess að vera með breytingum nokkrum á því.

Alþingi, 28. nóv. 1945.

Magnús Jónsson,
form., frsm.

Bernh. Stefánsson,
fundaskrifari.

Þorsteinn Þorsteinsson.

Kristinn E. Andrésson.

Ed.

249. Nefndarálit

um frv. til 1. um innflutning og gjaldeyrismeðferð.

Frá minni hl. fjárhagsnefndar.

Ég get ekki fallizt á frv. óbreytt, en legg til, að það verði samþykkt með eftir-töldum

BREYTINGUM.

1. Við 1. gr. Greinin orðist svo:

Ríkisstjórnin skipar fjögurra manna nefnd, er nefnist Viðskiptaráð. Skulu nefndarmenn skipaðir samkvæmt tilnefningu þingflokkanna, einn eftir tilnefningu hvers flokks. Skipa skal jafnmarga varamenn með sama hætti. Ríkisstjórnin skipar einn nefndarmanna formann, og ræður atkvæði hans úrslitum, ef atkvæði verða jöfn.

2. Við 2. gr. Greinin orðist svo:

Viðskiptaráð hefur þessi verkefni með höndum:

1. Ákveður, hvaða vörur skuli flytja til landsins.
2. Ráðstafar farmrými í skipum, er annast eiga vöruflytninga til landsins og eru eign íslenzkra aðila eða á vegum þeirra.
3. Ráðstafar gjaldeyri til vörukaupa erlendis og annarra nauðsynja.
4. Úthlutar innflytningi á vörum til innflytjenda og setur þau skilyrði um hann, sem nauðsynleg kunna að vera eða verða vegna gjaldeyrisástands eða viðskiptaskilyrða.
5. Annast innkaup og innflytning á þeim vörum, sem ríkisstjórnin telur nauðsynlegt eða hagkvæmt, vegna viðskipta- og gjaldeyrisástands eða af öðrum ástæðum, að inn séu fluttar með þessum hætti.
6. Fer með verðlagsákvvarðanir og verðlagseftirlit samkvæmt lögum nr. 3/1943 eða öðrum lögum, sem sett kunna að verða í þeirra stað, og vöruskömmun lögum samkvæmt. Þegar ráðið fer með verðlagsákvvarðanir og verðlagseftirlit, tekur verðlagsstjóri sæti í ráðinu sem fimmtí maður.

Viðskiptaráð getur með samþykki ráðherra ákveðið, að innflytningur tiltekina vörutegunda skuli vera frjáls frá ákveðnum löndum, en senda skulu innflytjendur slikra vara viðskiptaráði afrit af vörupöntunum sínum, ásamt upplýsingum um verð og afgreiðslutíma.

Ríkisstjórnin setur viðskiptaráði starfsreglur.

3. Við 4. gr. Fyrsta málsgrein orðist svo:

Engan erlendan gjaldeyri má láta af hendi án leyfis Viðskiptaráðs, nema séu greiðslur vegna ríkissjóðs og banka eða vextir og afborganir bæjar- og sveitarfélaga. Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands h/f hafa einir kauprétt á erlendum gjaldeyri.

4. Við 5. gr. Í upphafi greinarinnar komi í stað orðanna „Ráðherra setur“: Ríkisstjórnin setur.
5. Við 9. gr. Síðari málsgrein falli niður.
6. Við ákvæði til bráðabirgða. Ákvæðið falli niður.

Alþingi, 28. nóv. 1945.

H. Guðmundsson.

Ed.

250. Frumvarp til laga

um skipulagssjóði.

Flm.: Bjarni Benediktsson.

1. gr.

Í kauptúnum og sjávarþorþum, sem skylt er að gera skipulagsuppdrætti yfir samkvæmt 7. gr. og 17. gr. laga nr. 55 27. júní 1921, sbr. lög nr. 64 11. júní 1938, 1. og 6. gr., skal bæjarstjórn eða hreppsnefnd heimilt að gera samþykkt um stofnun skipulagssjóðs fyrir kauptúnið eða þorpið.

2. gr.

Fé skipulagssjóðs skal varið til að greiða kaupverð fasteigna, er hlutaðeigandi bæjar- eða hreppsfélag kaupir til þess að skipulagsbreytingu verði komið í framkvæmd, svo og til að greiða skaðabætur fyrir eignarnám, sem framkvæmt er í því skyni.

3. gr.

Nú er samþykkt um stofnun skipulagssjóðs gerð af bæjarstjórn eða hreppsnefnd, og skal þá samþykktin send félagsmálaráðuneytinu til staðfestingar. Virðist ráðherra einhver ákvæði samþykktarinnar fara í bága við lög eða vera gagnstæð lög-vörðum réttindum manna, endursendir hann samþykktina án staðfestingar og tilkynnir hlutaðeigandi bæjarstjórn eða hreppsnefnd ástæður þess, að hann vilji eigi staðfesta hana. Að öðrum kosti staðfestir hann samþykktina, skipar fyrir um birtingu hennar og tiltekur, hvenær hún öðlist gildi. Samþykkt, er ráðherra hefur staðfest, verður aðeins breytt með sama hætti og hún var sett.

4. gr.

Hafi bæjar- eða hreppsfélag vegna fyrirhugaðs skipulags keypt fasteign eða látið taka eignarnámi, og fasteign þessi er síðan sold að nokkru eða öllu leyti, skal hagnaður sé, sem bæjar- eða hreppsfélagið hefur af þeiri sölu, renna i skipulagssjóð. Sama gildir um leigutekjur, sem bæjar- eða hreppsfélagið kann að hafa af fasteignum, sem það hefur eignað með þessum hætti.

Enn fremur má ákveða í samþykkt, að tekjur af sölu eða leigu fasteigna, sem bæjar- eða hreppsfélagið hefur eignað með öðrum hætti, skuli renna að meira eða minna leyti í skipulagssjóð.

5. gr.

Nú eru skipulagsaðgerðir fastráðnar eða framkvæmdar, og er þá bæjarstjórn eða hreppsnefnd heimilt að láta þegar í stað fara fram mat á, hver verðhækkan er orðin vegna skipulagsaðgerðanna á þeini fasteignum, er ætla má, að hækkað hafi í verði af þessum sökum. Skal um það mat fara eftir því, sem segir í lögum nr. 61 1917 um framkvæmd eignarnáms.

Af verðhækkan þeiri, sem þannig er metin, skal eiganda fasteignarinnar skyld að greiða allt að 100% í skipulagssjóð, eftir því, sem samþykkt kveður nánar á um. Um gjalddaga á verðhækkanarskatti þessum skulu sett ákvæði í samþykkt, og er heimilt að kveða svo á, að hann skuli greiddur með jöfnum árlegum greiðslum á allt að 20 ára tímbili.

Við fasteignamat skal meta sérstaklega fyrir hverja fasteign, sem lög þessi taka til, þá verðhækkan, sem á henni er orðin, frá því næsta fasteignamat á undan fór fram, og telja má, að stafi af skipulagsbreytingu, hvort seni sú breyting er þegar komin til framkvæmda eða aðeins ráðgerð í skipulagsuppdrætti. Ef mat skv. 1. mgr. hefur farið fram, skal við fasteignamat aðeins meta þá verðhækkan, sem orðin er á eigninni, síðan það mat fór fram. Um gjald af verðhækkan þeiri, sem metin kann að verða við hvert fasteignamat, fer eftir því, sem segir í 2. mgr.